

28. 1

18. 6. 17

8. VII.

17. 2. 12

24. VIII. 1910

18. 9.

5. (VII) 1910

25. 5.

25. I. 1919

1. Jun. 1921

2. III. 1919

16. V. 1919

28. IX. 1923

2. VII. 1919

17. I. 1924

30

19. 2. X. 1925

7. IX. 1919

21. OKT. 1929

2. XII. 19

1936 17. I.

20

1923

29202

4

Socijalno vprašanje,

ali

od kod izvira siromaščina
delavskega ljudstva

Dr. Josip Pavlica

Ponatis iz "Društvo
ZA DVORSKI OKRAJ
LJUBLJANA."
GORICA

Založil pisatelj ○○○○○○○○
Tiskala »Narodna tiskarna«
1902.

108288

108288

Učeni možje so iskali ka-
men modrih, iz katerega bi
delali zlato. Niso ga našli,
čeprav so ga imeli na dlani.
Kamen, iz katerega se dela
zlato (vrednost), je delo
uma in dlani svobodnega
človeka.

395009107

D 9107 / 1950

Gospodarska in izobraževalna
društvo
ZA DVORSKI OKRAJ

LJUBLJANA
Gospodarska in izobraževalna
društvo
ZA DVORSKI OKRAJ
LJUBLJANA

KAZALO

Socijalno vprašanje

ali

od kod izvira siromaščina delavskega
ljudstva.

I. Kdor dela, nič nima.

Ljudje spoznavajo, da mnogo delajo, a nič nimajo 1—3. Nezadovoljni povprašujejo od kod to? 3—5. Dolžni smo jim povedati resnico 6—11.

II. Siromaščina je res velika.

Delavsko ljudstvo živi v siromaščini 12—13.
1. Prvi siromak je kmet in to od roda do roda 13—17. Čudno, da zemlja nič ne nese 17—20.
2. Drugi siromak je delavec v mestih — njegova hrana — stanovanje — brez stalne službe — neumnost in greh — preziranje in zaničevanje gospode 20—25.

III. Kdo ni kriv siromaščine.

1. Bog ni hotel, da bi ljudje živeli v siromaščini, ker je za vse poskrbel, ko je svet ustvaril 26—28. Zakaj so vendar ubožci na svetu? 28—29.

2. Zemlja ni tako nerodovitna, da ne bi dajala ljudem dovolj živeža 29—32. V Italiji je zemlja slabo obdelana 32—33.

3. Delavski ljudje si niso krivi siromaščine na sploh 34—35.

IV. Bogataši imajo res prevelike kupe.

1. Veliko je bogatih, ki imajo vsega preveč 36—39. Bogati so veleposestniki — trgovci — menjavci — podjetniki 40—43. Obogateli so v kratkem času 43. Denar je vladar 43—44. Cerkev ni bogata, in če je kje, je za uboge 45—48.

2. Bog noče bogastva 49—51.

3. Bogastva človek ne more zaslužiti s svojim delom. 51—54.

V. Zlata žila velikega bogastva (kapitalizem).

1. Bogastvo je množina blaga 55—56. Vrednost blaga cenimo po delu, ki je v njem 56—58, a pri tem ni prezirati duševnega dela 58—61. Zlata žila bogatašev so zaslužki drugih ljudi 61—62.

2. Kako spravljajo bogatini zaslužke drugih ljudi v svoje zaklade? 62:

a) z obrestovanjem glavnice. Kako rasejo obresti 63—67;

b) z oderuštvom 67 in sicer:

a) pri državnih posojilih 67—70; b) pri zavarovalnicah 70—73; c) pri sleparskih podjetjih 73—74;

- c) s sleparskim trgovstvom 74—78;
- d) z velikimi podjetiji (s tvornicami in delavnicami). Stroj in človek 79—83.

VI. Krščanstvo je zlato žilo presekalo, liberalizem jo je vnovič zacelil.

Krščanstvo je zlato žilo presekalo.

Krščanstvo je našlo kapitalizem v cvetu — suženjstvo — dušno gorje človeštva 85—87. Zveličarjevi nauki — lek človeštvu —

a) da so vsi ljudje bratje 87—88; b) da se morajo spoštovati; c) ljubiti; d) da ne smejo biti lakomni 87—90.

Cerkev 1) je prepovedala oderuštvo in obrestovanje 90—91.

2) je izdala posebne postavbe proti judom 91—92, katerih pa ni preganjala radi njih vere 92—93.

3) Izkoriščanje se je ustavilo samo ob sebi, ker ni bilo več sužnjev in ne kupov denarja. — Novi gospodarji delavcev v srednjem veku so bili: grofi, ki niso bili pravi lastniki imetja, kmetje z velikimi dvori, mojstri — načelniki zadrug — prijateljske razmere mej delavci in gospodarji 93—96.

4) Trgovstva skoraj ni bilo, 96—97. Delo je prišlo do veljave, ker je človek prišel do veljave 97—98.

Liberalizem je zlato žilo zacelil.

Liberalizem veruje, kar meni, da razume, 98. Začetniki nepokorščine: Luter, Calvin, Zwingli, 99. Liberalizem je prostost proti cerkvi 99—100. Namesto cerkvenih postav rimsko pravo 100—101,

katerega so se poprijeli grofi, bogataši, mojstri, trgovci iz pohlepa po bogastvu 101—103. Razpad zadrug 104—105. Novi nauki 105—107 in cerkev 107—108. Posledice novih nauk: brezbožnost — lakomnost — zatiranje delavcev, 108—110. Glas cerkve proti liberalizmu 110—111, za cerkviijo so tudi socijalni demokratje obsodili liberalizem 111.

VII. Krivi socijalizem.

Socijalni demokratje obetajo ljudem nebesa na zemlji 113—114. Poglavitni nauki: Treba je vzeti lastnino privatnim osebam — to se bo kmalu zgodilo — vse bo last zadrug — zadruge bodo vodili uradniki — vsak človek bo imel enako mero dela in enako mero veselja — zemlja bo mnogo več rodila, ker bodo ljudje bolj delali 114—116. — Družine ne bo več — krivice ne bo več — kraljev in oblastnikov sploh ne bo več — tudi vere ne — vso oblast bo imelo ljudstvo po številu glasov — ženske enakopravne z moškimi 116—118.

I. Sumljiva znamenja:

1. socijalni demokratje so se pobratili z judi 118—120.
2. grdo napadajo duhovnike 120—122.
3. so Slovincem nasprotni — njih prazne obljube glede narodne enakopravnosti 122—124.
4. so nasprotni Avstriji 124—126.

II. Krivi nauki in prazne obljube.

Krivi nauki:

1. »Vzeti je treba lastnino zasebnikom in jo dati zadrugam«. — Neosnovanost tega načela. Ločiti je treba pravično lastnino od krivične.

Lastnina ni izkoriščanje 126—129. Tudi zemlja sme biti lastnina 129—130. — Kdor nič nima, nič ne velja 130—131.

2. »Samo ob sebi se bo zgodilo, da bo lastnina izginila«. — To upanje je prazno 131—134.

3. »Ljudje bodo v zadrugah bratski živeli in radi delali«. — Ni res, da človek je človeku brat, če mu nič ne manjka, 134—135. — Prepirljivost človeška 136.

4. »Ljudje bodo imeli raj na zemlji« 137. Zemlja ni raj in ne bo 138. Če je človek sit, ni še srečen, ker ni žival 139—140.

III Pogubne posledice.

1. Vere in cerkve ne bo več. 140—141. Kako pogubno je bogatajstvo. 141—142. Nauk zgodovine 142—143.

2. Države in državne oblasti ne bo več 143. Jalovi poskusi z »ljudsko oblastjo«. Considérant 144—145.

3. Družine ne bo več. — Prosta ljubezen. 145—147.

4. Moštva in prostosti ne bo več. 147—148.

IV. Dejanja.

Kaj so do zdaj storili? — 1. Vzburili so v ljudstvu večje potrebe 148—149. — 2. Vzeli so mu vero v Boga 149. 3. — Vzeli so mu spoštovanje in ljubezen do drugih ljudi 149. — 4. Med seboj imajo zmešnjavo, prepire, sleparstvo. 149—150.

Kaj imamo pričakovati od njih? 1. Z lepa nič dobrega 150. 2. Ali bo šlo z grda t. j. z revolucijo? 150—151. Socijalni demokratje in anarhisti 152. Konec revolucije — komedija 153.

VIII. Krščanski socializem ali krščansko pobratimstvo.

Zapoved Gospodova o ljubezni ali socialnosti 154—155. — Kaj je krščanski socializem 155—156. Leo XIII. 156.

Kaj ima cerkev storiti?

Cerkev ali duhovščina mora skrbeti najprej za svoje posvečenje in temeljito izučenje socialnega prašanja 157—158. Za posvečenje vsega ljudstva 158—159. Duhovniki so dolžni pomagati ljudstvu v bedi z dejanjem in svetom 159—160.

Cerkev uči: 1. gospodarje in delavce pravičnosti 160. 2. da življenje je trpljenje za večnost in da bogastvo naklada velike dolžnosti. 160—161. 3. Gospodo in delavce uči, da so si bratje 161. 4. Cerkev je tudi mnogo storila na tem polju 161—162. — Prostost sv. cerkve od sužnosti sveta 162.

Kaj ima država storiti?

Država ima braniti ljudstvu 1. pravice, 2. svetinje, 3. dohodke 163.

Pravice politične: volilno pravico, pravico shodov, pravico do državnih služeb, do lastnine, do sodnijske pomoči 163—165.

Ljudstvo po pravici zahteva, da se dolžnosti in bremena pravično porazdelijo 165. Visoke plače — državni dolg — prevelika posestva in dohodki — vojska 165—166.

2. Svetinje. Sv. vera. Zidanje cerkev 166—167. — Poštenje 167—168. — Narodnost 168.

3. Dohodki delavstva. Treba je preseči zlate žile raznovrstnega oduševanja 168—170. Varnost, zdravje in zavarovanje delavcev 170.

Mali posestniki — zadrúžna organizacija 170. —
Potreba razvistljenih in priljudnih uradnikov 171.

Kaj imajo gospodarji storiti?

1. Gospodar mora imeti delavca za brata ne za sužnja 171—172. Skrb za zdravje, za plačilo 172. Posebne dolžnosti 1. da se gospodarji sami združijo 2. da osnujejo stavbena društva za delavce 3. da bodo dali delavski pogodbi uradniški značaj 4. da vpeljejo zavarovalna društva 173—174.

Kaj imajo delavci storiti?

1. Delavci morajo imeti gospodarje za brate 174. Ogibati se morajo hujšakačev. 174—175.

2. Geslo delavčevo mora biti varčnost 175.

3. Delavci varujte se greha! 175.

4. Delavci bodite složni, bodite stan! 176.

Iz stanovske zavesti se bodo rodila a) Politična društva. Njih važnost 176—177. b) Vzajemno podporná društva 177—178. c) Stokovna društva 178—179. d) Gospodarska društva kakor so: Posojilnice 180. Kmetijske zadruge 181. — Obrtne zadruge 181. — Proizvajalne zadruge 181. Prodajalne zadruge — boj trgovcev proti njim — Edina prava rešitev 182—183.

Tiskovni pogreški:

Na str. 70. nam.: 8 akcijskih zavarovalnic beri
9 zav.

Na str. 71. nam. 102,396.000 beri 102.397.000

Na str. 72. nam. 184.000.000 beri: **154.000.000**

Na str. 84. nam. V. beri VI. (poglavje)

Na str. 96. nam. 4. Bogastva skoraj ni bilo
beri: 4. **Trgovstva** skoraj ni bilo.

Kdor dela, nič nima.

Bil je lep spomladnji dan. Dva moža nizke postave sta čvrsto korakala iz Gorice mimo Pevme v vinorodna Brda. Prvi, skoraj nemarno odet, širokopleč mož, petdesetletnik, je bil Štefan Lovišček, drugi, bolj droban pa nekoliko bolje odet, je bil krojač samouk Martin Figelj. Glasno sta govorila, kakor je našim Bricem navada, da človek bi mislil, da se prepirajo, tudi ko si ravno isto trdijo. Ko sta prišla na vrh Oslavlja, sta se molče ustavila in gledala na Gorico, od koder so se razlegali glasovi mestne godbe.

„V mestu godejo in plešejo, pohajajo in zapravljajo in imajo vedno ob čem, mi siromaki na deželi pa nimamo še za sol“, izpregovoril je Štefan Lovišček.

„Tako je“, odgovoril je Martin Figelj, ne da bi si kaj mislil pri tem.

„Ali je vendar narobe na svetu!“ jezil se je nadalje Štefan. „Nekateri so goli do kože, drugi se ošabno nosijo v svili in žametu in skoraj ne vedo, kam z denarjem. A še bolj čudno se mi zdi, da ravno mi, ki trdo delamo, nič nima-

mo. Poglej, Martin, ta naš svet! Ali ni to res ljubezniva zemlja? Pomisli, koliko truda in znoja je v njej, pa tudi koliko sadja in vina zraste na teh blagoslovljenih gričih. In vendar je za nas ta zemlja prokleta, ker nam nič ne nese. Mi smo reveži od roda do roda. V mestu jim klije iz trdih tal rumeno zlato. Zakaj bi moralo tako biti na svetu?"

„E, kaj bi to pravil! Tako je“, odgovarjal je Martin. „Če boš hodil v Gorico k tistim shodom, ne vem, kaj bo še s teboj. Uže zdaj ti ni nič več prav na svetu. Bog je tako hotel, da naj bodo ubogi in bogati na svetu“.

„Kje je to zapisano?“ pretrga Štefan tovarišu besedo.

„Kje je to zapisano? Ali ne hodiš h krščanskemu nauku? Kako nas vendar učijo gospodje v cerkvi?“

„Veš, kaj ti povem, Martin? Gospodje marsikaj učijo in so radi ostri z nami siromaki, gospodo pa pustijo v miru. Če bi jaz prišel na pravo mesto, povedal bi jim tudi jaz nekaj, veš?“ govoril je vedno glasneje Štefan. Pri teh besedah se je ozrl, kakor bi se hotel prepričati, ali ga kdo ne sliši.

Bilo je prepozno! Izza ovinka je ravno stopil na cesto župnik, njiju dušni

pastir. Štefanu je beseda zastala, poprasikal se je za ušesom in tiho rekel tovarišu: „Župnik gre za nama“.

„Slišal te je, kaj poreče? Da ne moreš bolj tiho govoriti!“ graja ga Martin.

„Naj sliši! Kaj nama more? Saj nima palice“, odreže se Štefan pogumno.

Župnik je čvrsto stopil in v hipu dohitel glasna besednika.

„Dober dan, gospod župnik“, pozdravljala sta spoštljivo Štefan in Martin. Župnik jima je prijazno odzdravil in rekel Štefanu: „Kaj se tako jezite Vi Štefan in dohtarite? Kaj ste uže rekli nazadnje, povejte še enkrat?“ smejal se je župnik, Martin pa tudi.

Štefan si je potisnil klobuk s čela za teme — govorili so, da je to vselej storil, kedar se je umišljaval — in je odgovoril: „Nič slabega! Pravil sem Martinu, da sem bil danes pri postni pridigi v veliki cerkvi, in da je pridigar rekel ljudem, da naj napiše vprašanje na listek in naj vrže v skrinjico pri vratih ali pa naj mu pošlje vprašanja po pošti, če ga želi kedo kaj vprašati. Meni je bilo to všeč in sem si mislil: „Kaj ne bi ti vprašal, če bi tako smel? Ha, ha!“

„Zakaj ne?“ naglo odgovori župnik. Pri nas sicer ni te navade, toda če bi kdo

tako vprašal, rad bi mu odgovarjal. Moja hiša je vsem odprta“.

„Vem, vem, gospod župnik, ali človek si ne upa. Zdaj pa, ko ste mi sami rekli, ne bom se branil. Stavil Vam bom važna vprašanja, in videli boste, da Štefan Lovišček ni tako prazna glava, kakor bi kdo mislil. Bil sem po svetu in sem marsikaj videl in slišal“.

Ko je Štefan, postajal vedno bolj zgovoren, dregal ga je Martin in opominjal neprenehoma, dokler se ga ni Štefan osorno otresel, rekoč: „Molči ti!“ Župnik pa je silil Štefana, naj bi le vprašal, kar misli.

„Ne zdaj“, pravi Štefan. „Besede moram dobro premisliti in potem je dam zapisati“.

„Prav, še bolje tako“, reče župnik. Moja dolžnost je učiti nevedne.“

V takih pogovorih so prišli v vas pred cerkev, kjer so se razšli vsak na svoj dom —

Tisto noč Štefan ni spal nič. Mislil je in mislil, kako bo postavil vprašanje: Kdo nam je kriv siromaščine? Zakaj so delavci nemaniči, gospoda pa bogata? od kedaj nismo vsi enaki? i. t. d.“

Drugi dan je bil uže zgodaj pri Valentinu Humarju, izobraženem mladeniču,

kateri je prečital vse izšle knjige družbe sv. Mohorja. Zato je znal lepo slovenski govoriti in tudi pisati, da je včasih tudi časopisom dopisaval. Izprva se je začudil, ko je zagledal Štefana, s katerim si nista bila posebna prijatelja, ker je Štefan rad zbadal Valentina radi njegove ukaželjnosti in pobožnosti. Sploh je imel Štefan dobro srce, a hud jezik. Vendar pa ga je Valentin prijazno sprejel in takoj obljubil, da mu spiše, kar česar koli bi si želel imeti črno na belem. Po dolgem in glasnem razlaganju mu je Štefan srečno dopovedal, kaj bi rad izvedel od gospola župnika. Skovala sta župniku tri vprašanja brez vsakega vvida:

I. Ali veste, da je med delavskim ljudstvom velika siromaščina? je li Bog hotel, da bodi tako na svetu? ali je zemlja tako nerodovitna? ali smo sami krivi?

II. Ali veste, da je gospoda bogata, da ima vsega preveč? je li Bog tako hotel? ali so bogastvo sami zaslužili? ali so je nam vzeli?

III. Ali bi nam vedeli povedati, kako bi si tudi mi pomagali, kakor si je pomagala gospoda?

Če mi to, tretje vprašanje rešite prekopljem Vam celi vinograd brez plačila.

Štefan Lovišček.

To pismice je Štefan dal svoji ženi, rekoč: „Nesi in molči!“

Župnik pa se je začudil vprašanjem. Dolgo časa je hodil po sobi s pismom v roki in mislil, kdo neki je Štefana učil modrosti.

„In vendar je res, kar sem uže davno slutil“, govoril je župnik sam pri sebi. „Ljudje so začeli misliti, dvomiti in so naravnost nezadovoljni. Ta nezadovoljnost je iskra, ki utegne biti še velikega pomena, če ne še danes, o svojem času gotovo. Nam, učiteljem resnice, je treba pripraviti ljudstvo tudi za prihodnje čase“.

Ko se je v ta misli utopil, stopi učitelj v sobo.

„Prišli ste mi ravno prav“, reče veselo župnik. „Poslušajte to pismo!“ Prečital mu je pismo brez podpisanega imena.

„Dà, dà“, meni učitelj. „Ljudje so začeli vsi vprek tako govoriti. Proti tej nezadovoljnosti ne pomagajo nauki o srečni zadovoljnosti“.

„A jaz mislim“, povzame župnik, „kaj bi se pri nas zgodilo, ako bi prišli k nam socijalni demokratje? Kako lahko bi zapeljali ljudstvo, ki nosi kali bolezní uže v sebi? — Človek, ki mi je to pisal,

ni bil v šoli, ali kako lahko bi mu dopovedali: Gospoda nam krade; mi delamo, a nič nimamo in v brlogih prebivamo, umazani in raztrgani, gospoda pa pohaja in se šopiri v belih gradeh; bogatini so pijavke, ki nam pijo srčno kri; treba je dvigniti kije in vse pobiti! — Kaj bi jaz začel, da mi pridejo ti ljudje v vas?“

„O gospod župnik“, reče učitelj, „ne mislite, da prav nič ne hodijo v našo vas. V Gorici imajo javne shode, h katerim hodijo ljudje tudi z dežele, a še bolj je kužijo pogovori v tvornicah in krčmah. V nedeljo sem naletel na odrasle mladeniče, ki so brali „Delavca“ in „Svobodo“. Mislim sem, da ko me zagledajo, gotovo poskrijejo liste, ali motil sem se. Stali so uporno in še pozdravili me niso! Stopil sem k njim in jim rekel, da takih listov ne smejo brati, a kaj so mi odgovorili? „Ti listi nam dobro hočejo!“ Tako? pravim. Ali ne veste, da so ti listi strupeni proti sv. veri? „Niso ne“, je bil osoren odgovor. — Nauki socijalnih demokratov imajo na ljudstvo posebno moč.“

„Ali menite“, vpraša župnik, „da bi bilo dobro, ljudi poučiti o teh vprašanjih?“

„Gotovo, ali prav bode, da pokličemo še gospoda župana“.

„Prosim, pokličite mi ga“, dé župnik.

Ko je župan prišel, reče mu župnik: „Slišite gospod župan, med našim ljudstvom se širi nevolja in nezadovoljnost“.

„In kako še! Ljudje so zdaj z vsem nezadovoljni: s hrano, s plačilom, z obleko, z delom, s postavo, z gosposko. A ne samo nezadovoljni so, tudi vedno bolj uporni, nepokorni in — zapravljivi so“.

„Je li tudi Vam znano, da skrivaj čitajo „Delavca“? vpraša župnik.

„Slišal sem, videl nisem nikogar“, odgovarja župan.

„Kaj menite torej, ali bi ne bilo prav ljudi poučiti o teh rečeh?“ reče župnik.

„Dobro bi bilo, ako bi vi dva z učiteljem ljudi poučila, zlasti pa mlajši rod“, pravi župan.

„Ali se ne bojite pohujšanja gospod župnik pri onih, ki o teh rečeh še ničesar ne vedo in takih je veliko?“ povprašuje učitelj.

„Pohujšanja se ne bojim. Zveličar je rekel: Resnica vas bo osvobodila. Krščanska resnica ne more biti pohujšanje; resnica bo ljudem oči odprla in srce, da

bodo Jezusa Kristusa in cerkev le še bolj ljubili. — Mi se ne bojimo ljudstva. Uže 1900 let so ubožci udani Kristusu in cerkvi; ni se bati, da se nam kedaj izneverijo, saj boljšega prijatelja ne najde trpeče ljudstvo, ko je Jezus Kristus, in boljše matere tudi ni, ko je katoliška cerkev. — In pa, saj smo tudi mi sinovi trpinov, dolžni smo jim torej pomagati s svetom in dejanjem, ko vidimo, da so nezadovoljni in da si želijo sami pomagati“.

„Kje pa menite o tem govoriti, ali v cerkvi“? vpraša župan.

„Ne, v cerkvi ne“, pravi župnik. „Cerkev je svetišče božje, kjer se s samim Bogom pogovarjamo. Najti moramo drug prostor, kjer se bomo zaupno pogovarjali o naši siromaščini. V Vaši sušivnici, g. župan, bi bil primeren prostor“.

„Saj res“, reče zadovoljno župan. „Do nedelje bom prostor pripravil“.

Ko sta odšla učitelj in župan, poklical je župnik Štefana in ga pohvalil, da je vprašal pojasnila o stvari, katere ne ume. „Delajte vedno tako!“ govoril mu je prav očetovski. „Menim pa, da bi tudi drugi ljudje po vasi radi izvedeli odgovor na vašo vprašanja“.

„In še kako radi!“

„A kako naj spravim ljudi skupaj, da bom vsem govoril“? vprašal ga je župnik.

„Kako spravite ljudi skupaj, ste rekli? Jaz Vam spravim do nedelje cela Brda v vas, ako želite“.

„Tega ne“, pretrga mu župnik besedo. „Skličite mi le moje ljudi, ker za druge ne bo prostora. Skrbite torej, da se zberejo ljudje v nedeljo ob štirih pri županu v sušivnici“.

„Ne ostane Vam doma nobeden, ne, bodite brez skrbi!“

Kar ga ni poprej nikdo sodil, to je bil zdaj Štefan Lovišček: pravi agitator. Uže isti dan, je vedela vsa vas, kaj je Štefan pisal gospodu, in da bo gospod Štefanu odgovarjal pred vsemi ljudmi v sušivnici županovi.

„Ali bo zabava!“ šalili so se ljudje. „Kaj takega še nismo imeli“.

Štefan je bil vsak dan bolj ponosen. Bil je gotov, da pride vsa vas po odgovor na njegova vprašanja. Bil je pa tudi vesel, ker je bilo to vsem všeč. Še le predzadnji dan je izvedel, da v krčmi pri Petelinu hudo zabavljajo o shodu, češ: Kaj je bilo tega treba, ljudje so uže tako nori, zdaj bodo še bolj. Če bodo taki berači nosili zvonec, imeli bomo

lepe reči i. t. d. V soboto je Štefan našel hlapca Petelinovega in mu je kratko rek: „Povej gospodarju in gospodinji, da bom povedal pri shodu, zakaj se ona dva bojita našega shoda“.

Bilo je, kakor bi bil Petelinovim prerezal jezik

II.

Siromaščina je res velika.

Delavski ljudje živijo po večini v nesrečnem stanju in v nezasluženi revščini.

Leo XIII.

Vsa vas je bila uže zbrana pri županu, ko je prišel župnik. Ljudstvo ga je spoštljivo pozdravilo: „Hvaljen bodi Jezus Kristus“, „Na veke, amen“, je odgovoril dušni pastir, ves ginjen. Stopil je na „oder“, t. j. na dve deski, položeni čez dva trama, in je prijazno pogledal po sobani. Stali so možje in mladeniči glavo pri glavi. Pri odru so stali z županom in učiteljem veljaki občinski. — Župnik je ljudi nagovoril in povedal, po kaki priliki je sklical shod. Pohvalil je Štefana pred vsemi, da mu je odkritosrečno govoril, in potem je tako-le nadaljeval:

Spoštovani možje! Kakor danes, veselilo me bo vselej, če mi odkrito poveste, kar vam teži srce. Nič se me ne bojte! Saj sem vaš človek; tudi jaz imam

brate in sestre pod borno streho, ki se trudijo in trpijo kakor vi in če prav sem zdaj gospod, nisem pozabil trpljenja, katero sem prestal v mladih letih z očetom in materjo, z brati in sestrami.

Za danes ne bi mogel odgovarjati na vsa vprašanja in zato sem si izbral le prvo vprašanje, katero se glasi tako-le:

1. Ali veste, da je med delavskim ljudstvom velika siromaščina?

Delavsko ljudstvo živi v siromaščini.

Vprašali ste me, ali mi je to znano? Kaj mi ne bi bilo znano, saj ne živim med bogatini, ampak med siromaki! Kdo neki zahaja k meni ob vsaki uri? ali morda bogata gospoda? Ta se ogiblje duhovnika, dokler more. Na naša vrata trkajo delavski ljudje, siromaki, kmetje in rokodelci. Ti k nam nosijo, ti pri nas prosijo. Poznam torej od blizu in prav dobro siromaščino delavskega ljudstva.

1. Prvi siromak trpin je kmet. Čudno je to zares! Kmet ima svojo zemljo; zemlja vse redi, ker vse rodi, kar je treba človeku za živež in obleko, a kmet sam je vedno umazan in raztrgan, kmet vse najslabše pojé in izpije, vse

najbolje znese v mesto bogati gospodi. Ali ni to res čudna uganka: drugim nese zemlja, da jim od vsega še preostaja, kmetu samemu pa ne nese nič?

Poglejmo kmetu v hišo. — V pritličju stanujejo prešiči, nad njimi v prvem nadstropju pa njih gospodar, ki je po božji podobi ustvarjen. Večina kmetskih stanj so taka, da še za živino bi morala biti od oblasti prepovedana. Take nizke kolibe so dobre za kukce ne za ljudi!

Zato pa imajo v mestih lepe visoke palače, zidane v zlogu.

Poglejmo poti in hiše na deželi in po vaseh. — V mestu imajo poti kamenite ali še boljše, na deželi pa gazimo po blatu in gnojnici. — V mestu imajo celo noč razsvetljene poti in se še prepirajo, kaka luč bi jim bolje svetila plinova ali električna, na deželi nimajo niti petrolejke na vasi. — V mestu si napeljavajo zdravo vodo od daleč, iz hribov, na deželi nimajo s čim obzidati vodnjaka, da jim leze nesnaga vanj, ali pa pijejo naravnost iz luže kakor žabe. — V mestu zidajo potratna gledišča, na deželi ne zmorejo niti ene spodobne sobe, večkrat niti za občinski urad. — V mestu zidajo nove bolnišnice in hiralnice, na deželi nimajo ni enega ubor-

nega prenočišča, kamor bi položili človeka tujca, če ponesreči mimo gredoč, ampak ga morajo spraviti v listje ali na senik! — V mestu imajo na vsakem voglu lekarno in polno zdravnikov, na deželi ni včasih v celem okraju nobenega zdravnika in nobene lekarne, kakor da nismo ljudje.

Mi sicer meščanom vse dobro privoščimo, kakor nam zapoveduje krščanska ljubezen, ali vendar sinemo vprašati: od kod je prišlo na deželo tako uboštvo? Ali so morebiti meščani toliko pridni in delavni, kmetje pa okorni in leni? Pri nas, hvala Bogu, so kmetje zelo pridni. Pri nas je prav malo pohajčev; vsi drugi ljudje, stari in mladi, moški in ženske, odrasli in otroci delajo kar v eno mer. In pa kako delajo! Treba je naše kmete pogledati, kadar kopljejo v vinogradih ali nosijo bremena v hrib. To je sila znojno delo. In vendar vztraja naš kmet v tem znoju od zore do mraka, od pondeljka do sobote. A to delavsko ljudstvo kaj ima? — Nič!

To uboštvo ni novo. Vi ste je podedovali od svojih starišev, vaši očetje so je podedovali od svojih pradedov, kateri so imeli ravno tako slabo postlano kakor zdaj vi. Uboštvo kmetskih

ljudij je torej stara zapuščina od poprejšnjih rodov.

To uboštvo bo dedščina vaših otrok. Zapustili boste namreč otrokom v oporoki, zapisani ali izgovorjeni, isto revno kočjo in isto revno odejo, katero ste imeli vi in pa ravno isti trud in lov. Ali ni to očitno prokletstvo, da se rod za rodom muči in nima nič?

A da bi vsaj to uboštvo čisto bilo in brez dolga, toda kmet gre pri vsem delu še v dolgove, in sicer v strašne dolgove. V Avstriji (brez Ogrskega in Hrvatskega) je okoli 25 milijonov ljudij; od teh je nekaj čez 14 milijonov kmetijskih ljudij. C. kr. davkarije so tem kmečkim ljudem sešteje letnih čistih dohodkov 164,939.218 gld. Od te svote so jim naložili zemljiškega davka okoli 30 milijonov gld. Toda ti kmetje imajo na svojih posestvih vknjiženega dolga nekaj čez 3.300,000.000 gld. Od dolga morajo plačevati obresti, najmanj po 4⁰/₀, kar nanese 132 milijonov gld. na leto.

Vrh tega dolga, kateri je zapisan v knjigah, je pa še veliko drugega dolga. Pomislite, koliko je v naši občini dolga, ki ni zapisan v zemljiških knjigah? Od tega dolga je treba navadno plačevati

najmanj po 6°/_o obresti, o oderuških obrestih še ne govorim! — Vrh zemljiškega davka (30 milijonov gld.) pištejmo še občinske davke, okrajne in deželne doklade, katerih je še več ko toliko. Če seštejemo vse davke in obresti, najdemo, da snedó obresti in davki veliko več ko kmet pridelava, t. j. posestva ne nesejo kmetu nič čistega dobička, ampak mora še on za posestva plačevati od svojega zaslužka! Najdemo seveda povsod nekatere kmete, katerim dobro gre, ali večina nima nič in ne pridelava nič, še menj ko nič, ker si morajo še od zaslužka trgati, da plačajo davke in obresti.

Pomislite sami, kdo izmed vas ima kaj čistega dohodka, zlasti če je dolžan? Čisti dohodek bi bil pridelek, kateri bi ostal družini od vseh stroškov za hišo, za hrano, za obleko. Naši kmetje se tako ubogo oblačijo in tako ubogo živijo, da bi jim res moralo kaj ostati, če uže ne od čistega dohodka, vsaj od zaslužka. A koliko jim ostane v resnici? Recimo, da ima vsaka družina tri delavce (mož, žena, otroci). Ako bi pri revni hrani in slabi obleki zaslužili vsak le po 10 kr. na dan, moralo bi jim ostati okoli 100 gld. na leto. Koliko bi to naraslo v dvajsetih letih po 4°/_o? Kmetje bi bili gospodje, a

v resnici so veliki siromaki, kateri ne uživajo niti svojega poštenega zaslužka. Če bi namreč kmet res užival celi svoj zaslužek, utegnil bi se pač bolje oblačiti in bolje hraniti pri tako znojnem delu. Če je torej vedno raztrgan, če skoraj lakot trpi, če prebiva v umazanih in na pol razdrtih bajtah in vendar ne prihrani nič, je znamenje, da mu nekdo jemlje zaslužek. Zemlja torej kmetu na sploh ne nese nič, ampak še pije njemu mozeg iz kosti. Sreča njegova, da je krepak in v trpljenju utrjen.

Kmet, ki pridelava živež za vse ljudi, je vedno v nevarnosti, da njega lakot obišče. Zakaj to? Zato, ker ne prihrani ničesar. Če pride torej slaba letina, zavlada tudi v naših krajih lakot, skrita sicer, ali resnična lakot, ne v eni ali drugi hiši, ampak skoraj v vseh ubožniših hišah, dočim premožne hiše delajo dolg, da ne stradajo. — V drugih krajih, kjer pridelavajo veliko več žita ko pri nas, je v slabih letinah lakot tolika, da ljudje kar pomirajo, n. pr. v Galiciji, na Ogerskem, v Rusiji. To pa ni nič čudnega, ker kmet mora stradati v slabi letini, če v dobri ne prihrani ničesar. Čudno je le to, da siromak ne prihrani ničesar.

Taka siromaščina je pri nas v Evropi, a kaj še le v Afriki in Aziji! Naši siromaki so vsaj ljudje, so odeti in preskrbljeni z najpotrebnišim živilom, a ubogi črnec v Afriki nimajo še odeje, ubogi fellah v Egiptu plačavajo 80% od svojih dokodkov angležkim trgovcem. Koliko je uboštvo belih in črnih sužnjev, ki zdihujejo pod mohamedanskim jarmom, kolika revščina nesrečnih paganskih divjakov po Aziji in Avstraliji, katerim gospodarijo lakomni Evropejci! Naši kmetje so žlahtni gospodje proti onim siromakom, naše kmetice so grofice nasproti nesrečnim Evinim hčeram po Aziji in Afriki! Ti nesrečni ljudje, katerim ni še zasijala luč krščanskega nauka, so podobni izgubljenemu sinu, kateri je pasel prešiče, a ni imel niti take hrane ko njegova umazana čreda. Resnično! Siromaščina delavskega ljudstva, katero ni še krščeno, je tako grozna, da bi se veselili postrežbe, katero ima pri nas živina, ako bi jo imeli!

Možje moji, jaz nimam več besed, da bi vam popisaval siromaščino trpinov, in zato naj preneham za kratek čas. — Če pa želi kdo kakega pojasnila, naj se oglasi“.

Oglasil se je Štefan, rekoč: „Rekli ste, g. župnik, da se nekaterim kmetom dobro godi. Ti so bogati gospodarji, ki najemljejo delavce in je slabo plačujejo. Dobro je za tiste, ki nas uboge odirajo.“

„A, kaj boš to pravil“, pretrga mu besedo Travan izpod Klanca. „Ali nisi slišal, da je gospod rekel, da tudi mi ničesar ne zaslužimo? Jaz imam po očetu lepo posestvo in lakoti ne trpim, a tudi nič ne prihranim, delam pa več ko kateri koli mojih delavcev. Vi delavci služite več ko mi in imate manj skrbij ko mi. Pregovor pravi: Delavec pridela, delavec sné!“

„Ne tako srdito govoriti“, svari oče župan. „Eden drugega potrebujemo in nazadnje vsi nič nimamo, če prav eden pred drugim hitimo na delo. Jaz ne morem slišati, če se kmetje in delavci zbadajo in hujskajo.“

„Tako je prav“, rekel je tedaj župnik. „Čemu bi bili drug drugemu nevoščljivi, ko ste oboji siromaki? Pomnite besede sv. Pavla: „Če se boste eden drugega ujedali, se boste eden drugega požrli“.

2. „Drugi siromak trpin je delavec v mestih“, začel je župnik dalje govoriti. „Prerešetalí smo najprej

kmetsko uboštvo, zdaj pa poglejmo še v mesta. V mestih je siromaščina delavskega ljudstva še večja ko na deželi. V mestih je Štefan sicer videl bogastvo, a menim, da tudi uboštva ni izpregledal. Kdo pa so v mestu ubogi? Delavski ljudje: črevljarji, krojači, nosači, posli, delavci v tvornicah in njim enaki. Ti so na sploh ubogi. Če so pametni in zdravi, živijo „od danes do jutri“, ali če pameti ni ali če pride bolezen v hišo, ali če dela zmanjka, tedaj je v taki družini gorje nepopisno.

Hrana delavskih ljudi v mestu je draga in neždrava. Vino je ponarejeno, moka je pomešana s prahom, maslo je loj, olje je nesnaga, sir je krompir i. t. d. Vse to pa plačujejo trgovcem silno drago. Gospoda pije fino vino po 20 kr., delavec pije žonto po 40 kr.

Stanovanja delavskega ljudstva v mestih so luknje. Kmet preživi cele dneve pod milim nebom in je zdrav, v mestu se tiščijo dan in noč v hiši. In kakšne hiše imajo! V eni sobi pri tleh so vsi prostori za 5—7 oseb. V enem kotu je ognjiščec, v drugem je postelja, v tretjem je kup cunj, katere zvečer razvlečejo, da nanje ležejo siromaki. Ravno tako nezdrave in zaduhle so njih delav-

nice, a še veliko hujše so tvornice (fabrike), ki smradijo cele okolice. V takem neznosnem smradu dela delavec 10 do 12 ur na dan, včasih tudi cele noči. —

Njih plače so včasih tako nizke, da skoraj ne morejo živeti. — Še nižje so plače žensk in otrok, kateri se uže mladi morijo v onih nezdravih prostorih. Vsled tega narašča v mestu blede, slabotno in jetično ljudstvo, ki nima nobenega veselja na svetu.

A da bi vsaj ta plača bila stalna in zanesljiva, kar pa ni, ker gospodarju ni delavec nič, delavcu gospodar nič, v štirinajstih dneh se ločita, da se nikoli več ne vidita, kajti delavska pogodba ne velja več ko za 14 dnij. — Uradnik je stalno nameščen v službi in ima pogodbo za celo življenje. Ko ga bolezen ali starost odžene od dela, uživa primerno pokojnino (penzijo). Če umrje, imajo pravico do podpore žena in mladoletni otroci. Naj si bo njegova plača še tako pičila, v primeri z delavcem je vsak uradnik gospod, ker delavec siromak živi od danes do jutri, nima stalne plače, nima trajne pogodbe, nima pokojnine, žena in otroci nimajo podpore. — Delavec je na svetu sam svoj kakor cigan!

Zadnji čas so vpeljali zavarovanje nekaterih delavcev, da dobivajo 60% plače v bolezni in to do 20 tednov, ali če pri delu ponesrečijo, vdobijo neko pokojnino. — Toda to pokojnino morajo siromaki sami skladati. Večkrat je tudi ne dobijo, če ni v blagajnah denarja; veliko delavcev pa še sploh ne uživa te dobrote.

Vrh uboštvá pride še neumnost in greh. V mestu je veliko slabih vzgledov in priložnostij. Delavec ima premalo šole in odgoje, pade pri prvi priložnosti. Greh pa stane, nečistost in požrešnost obirata ob nedeljah nesrečnega trpina, da gre v ponedeljek čisto gol na delo. Dobičkaželjni kramarji in krčmarji prav nastavljajo delavcem priložnosti (plese, zabave, shode, izlete), da jim izvabijo trdo zaslužene novce. Gosposka meni, da je to celo dobro, češ, saj tudi ljudstvo mora imeti kako veselje. To je krvavo veselje, ako za en poldan divjega uživanja, katero si delavec privošči, cel teden stradajo žena in otroci! Uboštvo in neumnost sta sestré!

Še nekaj tlači ubožno delavsko ljudstvo v mestih, namreč preziranje in zaničevanje bogate gospode. Na deželi se ubogi in bogati ljudje tikajo in občujejo med seboj kakor enakopravni

tovariši in bratje, v mestu se ne poznajo in se skoraj ne pogledajo. Gospoda hodi ravno po koncu mimo siromakov in ima za ljudstvo le zaničljive poglede in besede. Najdeš seveda med bogatimi meščani tudi prave dobrotnike ubožcev, ali na sploh bogatini prezirajo žuljave roke. To preziranje in zaničevanje silno težko dé poštenemu delavcu. Na tihem povprašuje: „Ali nismo vsi bratje? Ali ne delam tudi jaz za občno blaginjo kakor drugi stanovi? Ali nisem po Kristusu tudi jaz svoboden in blagoroden?“ A zveni mu odgovor od zgoraj: „Ti nisi nič, pojdi med „nižje ljudstvo“ in ne dotikaj se nas iz „boljših“ stanov“.

„Le petica dá ime sloveče,
in človek toliko velja, kar plača“,
pravi resnično Prešeren.

Po velikih mestih, kakor n. pr. v Londonu, v Parizu, na Dunaju i. t. d. je še večja siromaščina kot v malih mestih. Vsako toliko časa izide kakšen popis onih smradljivih brlogov, v katerih umirajo stotine trpinov od lakoti in nesnage, a umirajo brez vse človeške tolažbe kakor črna živina. Svet bere take popise, čudi se, kako li more človek toliko pretrpeti, gane ga beseda, ali ne stori nič in kmalu pozabi vso stvar.

Ne bom več nadalje popisaval uboštva in nesreče delavskega ljudstva. Menim, da ste me dobro razumeli in da ste spoznali, kako krvavo resničen je stavek: **kdor dela, nič nima**“.

Tako je župnik sklenil svoj govor. Ljudje pa so obstali zamišljeni in nemilj; nihče ni zdaj izpregovoril besede. Župnik jim je govoril iz srca; kar so ti siromaki uže vedeli in čutili, a niso si znali povedati, to jim je zdaj izšolan in zgovoren človek, njih dušni pastir, povedal: **Kdor dela, nič nima**.

III.

Kdo ni kriv siromaščine.

Bilo je uže poprej dogovorjeno, da bo ostala tri vprašanja pojasnil učitelj. Začel je pa tako-le :

„Pcšteni možje! Odgovoriti imam na vprašanja: Ali je hotel Bog, da bodi tolika siromaščina na svetu? Je li zemlja tako nerodovitna? So li siromaki sami krivi svoje bede?

1. Bog ni hotel, da bi ljudje živeli v siromaščini.

Uže v začetku, ko je ustvarjal svet, je vse tako uredil in pripravil, da človeku ni imelo manjkati ničesar. Greh je vzel človeku srečo, veselje in obilnost, ali potrebnega mu ni vzel. Tudi po grehu ni Bog odrekel človeku svoje mile previdnosti. Bog, ki ljudi ustvarja, zanje tudi skrbi. Ne bilo bi primerno božji previdnosti, ako bi ljudje hirali od pomanjkanja. — Človek, ki trpi siromaščino, ni za nič. Kakor hira na telesu, hira tudi na duši; ni za učenje, ni za napredek, ni za pobožnost. Siromaščina ne rodi

človeški družbi mož sposobnih za cerkvene ali državne službe; siromaščina ne more zidati cerkvâ ali jih krasiti z zlatom in srebrom Bogu na čast. — Iz siromaščine izvira sužnost, je rekel stari modrijan Platon, naš pregovor pa pravi: Uboštvo krati moštvo. — Siromaščina je tudi le prerada priložnost v greh. Latinci so rekli: Siromaščina je nečistnica.

Zato pa so pobožni in modri možje vselej prosili Boga, naj jih ohrani siromaščine. Modri kralj Salomon je tako le molil in prosil Boga: „Dveh rečij sem te prosil, ne odrekaj mi jih do smrti. Ničermurnosti in lažnivih besed varuj me, siromaštva in bogastva ne dajaj mi, ampak podeli mi, kar mi je potrebno za življenje. . . ., da me revščina ne prisili krasti ali da ne bi morda preklinjal Tvojega imena“*). Zveličar sam nam je zagotovil: „Iščite najprej kraljestva božjega in vse drugo vam bo dodano“, t. j. dodano vam bo vse, kar je potrebno za življenje: hrana, obleka, stanje i. t. d. — Zapovedal nam je tudi, naj prosimo nebeškega očeta vsakdanjega kruha, katerega torej nam ne bo odrekel, ker noče, da bi stradali njegovi otroci.

*) Pregov. XXX. 8-9.

Katoliška cerkev je — po zapovedi Gospodovi — takoj prve dni svojega obstanka začela ubožnim in siromašnim lajšati trpljenje, in ta skrb za siromake je v cerkveni zgodovini zasnovala imenitna dela v prid ubožnim, nesrečnim in onemoglim (šole, bolnice, hiralnice, zavetišča i. t. d.) — Cerkev sama zase ne išče bogastva, a tudi siromaščine noče v svojih hišah. Učeni krščanski možje so to tudi vedno učili, da ni božja volja, da bi človeku manjkalo, kar mu je potrebno. To je občno krščansko prepričanje, da je srečen tisti narod, ki nima ne bogatinov, ne trpinov, ampak ljudi, kateri živijo s poštenim delom, ne da bi stradali kruha.

Po teh besedah se je govornik nekoliko ustavil. Takoj se je ohrabril neki poslušalec in vprašal: „Če je res, da Bog noče siromakov, zakaj je pa rekel Gospod: Ubožce boste imeli vedno pri sebi in jim boste lahko pomagali?“ —

Učitelj je odgovoril: „Ubožce bomo imeli vedno med seboj, to je resnica, ali besede Kristusove moramo tako umeti, da med vsem ljudstvom bodo vedno nekateri nesrečni in bedni ali po svoji neumnosti ali po nesreči ali po hudobiji drugih ljudi, toda s tem ni rečeno, da

Bog sam to hoče, še manj pa bi smeli besede Gospodove tako razlagati: da bode kar vse ljudstvo siromašno in bedno, kakor je vidimo dandanes siromašno in revno. — Siromaščina je včasih tudi kazen božja, ali tudi v tem primeru je ni božja volja kriva, ampak človekova grešna volja, katero je pokoril Bog“.

2. Drugo vprašanje je: Je-li zemlja tako nerodovitna, da ne daje ljudem zadostnega živeža?

Bili so učeni možje, ki so to trdili. Izračunili so, da je zemlja pretesna in premajhna, da bi mogla rediti toliko ljudi, kolikor se jih rodi. To so izračunili vže pred 100 leti, ko je bilo v Evropi komaj polovica toliko ljudi, ko zdaj, a kaj bi še-le rekli zdaj, ko so se vsi narodje silno namnožili! In res slišimo večkrat take neumne glasove: „Preveč je ljudi na svetu, ne moremo več živeti“.

Ti nespametni proroki so nasvetovali trpečemu človeštvu vsake vrste pomočkov proti siromaščini n. pr. da se ubožni nimajo več ženiti, in še hujše reči. Tvezili so, da je narava (zemlja in vse kar je na njej) človeku sovražna, da se mora človek ž njo vojskovati, da je

torej naše življenje boj za obstanek i. t. d. — Prijatelji moji, kaj bi vi rekli človeku, ki bi tem našim ljubeznivim goricam govoril: „Ve ste meni sovražne, jaz se moram z vami bojevati, ve me želite streti, a jaz se ne vdam i. t. d.“? Rekli bi o njem, da je neumen. Ravno to rečem tudi jaz o vseh tistih učenjakih, kateri nam dopovedujejo, da je narava trda, neusmiljena, človeku sovražna in da noče preživljati ljudij, ki se rodijo na svet. Res je, da je Bog zemljo proklet, rekoč Adamu, ko je grešil: „Bodi prokleta zemlja v tvojem delu; v trudu se boš od nje živil vse dni svojega življenja. Trnje in osat ti bo rodila, in zelišče polja boš jedel“, ali gospod je pri isti priliki tudi rekel Adamu in njegovemu rodu: „V potu svojega obraza boš užíval kruh, dokler se ne povrneš v zemljo, iz katere si vzet: zakaj prah si in v prah se povrneš“. Kaj je torej zasodil Bog človeku, ko je grešil? Trud in znoj celo življenje, ali nikar ne siromaščine, marveč mu je zagotovil, da bo vžival kruh. Zemlja torej ni od Boga tako prokleta, da bi človeku ne rodila, česar mu je potreba za življenje.

Proti onim učenjacom, ki so mdrovali, da je preveč ljudij na svetu, so

drugi učenjaki na podlagi zanesljivih podatkov izračunili, da je v sami Evropi zemlje dovolj, da zrasede na njej žita in vina za vse ljudi na svetu. Evropa pa je v primeri z Azijo ali Ameriko ali z Afriko majhna dežela. Azija n. pr. je skoraj petkrat večja ko Evropa. Koliko žita bi torej zrasedo na celi zemlji, ako bi jo obdelali? Koliko bi se morali ljudje še namnožiti, da bi vse žito pojeli, kolikor se ga upa roditi cela zemlja? — Rodovitna zemlja celega sveta je tako prostrana, da je do zdaj še premalo ljudij na njej, da bi jo mogli obdelati. Bila bi torej neosnovana trditev, da je današnje siromaščine kriva nerodovitnost zemlje, češ: „Zemlja je majhna, ljudij je preveč“.

„Kako je to res“, oglesi se nekdo, „ko vendar toliko njih strada? od kod lakot velike množice?“

Od pomanjkanja žita gotovo ne, odgovarja učitelj, ker žita je dandanes še preveč. Iz Amerike in Avstralije nam dovažajo toliko žita, da nas hočejo z njim udušiti. In to žito, če prav je od daleč pripeljano, je bolj ceno ko naše domače žito. Velike žitnice so tako polne žita, da njih gospodarji ne vedo kam z njim.

In pa še nekaj. V katerih deželah se oglašča lakot najrajša? V deželah, v katerih je najmenj ljudij in največ žita. V Avstriji trpi največe pomanjkanje delavsko ljudstvo v Galiciji in na Ogerskem. Grozno lakot trpi vsako toliko let delavsko ljudstvo na Ruskem, kjer je v primeri z drugimi deželami prav malo ljudij in največ rodovitne zemlje. — V evropski Rusiji štejejo 17 ljudij na en kvadratni kilometer, v Avstriji imamo 79 ljudij, na Ogerskem pa 54 ljudij na istem prostoru. Ali ni torej nespametno trditi, da izvira siromaščina od tod, ker je premalo zemlje in preveč ljudij?

„In vendar se mi zdí to res v nekaterih krajih n. pr. v Italiji“, oglasil se je zopet Štefan Lovišček“. Bil sem v Vidmu in sem slišal, da gospodari v Italiji siromaščina, ker je preveč ljudstva. Vsako leto gre na stotisoče ljudij iskat kruha po svetu“.

Odgovoril je učitelj:

„V Italiji je res veliko ljudstva in mej njim veliko siromaščine, ali ne radi pomanjkanja rodovitne zemlje. Od tukaj ni daleč čez mejo, pojte in pogledjte, kolike neobdelane ali slabo obdelane zemlje ima Italija. — Največa siromaščina je v Siciliji, a nekedaj je bila Si-

cilija žitnica za Italijo. Zakaj je zdaj nerodovitna, zakaj strada ljudstvo? Bogatini so vso zemljo pokupili in sejejo travo namesto žita. — Ali recimo, da bi se ljudstvo kje tako namnožilo, da bi ga zemlja ne mogla več rediti, kaj zato? Ali si ne more ljudstvo samo pomagati v druge kraje, kjer je manj ljudi in več zemlje? Toda še tega ni treba! Kjer se ljudstvo močno namnoži, tam si lože pomaga ko v drugih deželah. Tako ljudstvo je navadno neizrečeno pridno in razumno ne samo v poljedelstvu ampak tudi v rokodelstvu (v obrti) in v trgovstvu. V Holandiji štejejo povprek 140 ljudi na en □klm., v Belgiji pa celo 209, a ljudstvo je bolj premožno ko v Španiji, kjer štejejo le 35 ali v Rusiji, kjer štejejo le 17 ljudi na istem prostoru.

Kratko: Zemlje je dovolj in ni se bati, da bi tako hitro zmanjkala. Človeštvo naj le rase in se množi, kakor mu je stvarnik zapovedal od začetka. Človek je človeku pomočnik; več ko bo ljudij, bolje se jim bo godilo, ako bodo modri. Vsaki krst ima svoj hleb.

* * *

Zdaj naj še na kratko odgovorim na tretje vprašanje:

3. Ali so delavski ljudje sami krivi svoje siromaščine?

Pred očmi imam vse ubogo ljudstvo, to je kmete, rokodelce in delavce in rečem: Mnogi so si pač sami krivi revščine, ali na sploh neres, da si je delavsko ljudstvo samo krivo siromaščine.

Mnogi so si sami krivi revščine. Sv. pismo pravi. „Siromašne dela narode greh“. To velja o vsakem človeku posebe kakor o družinah. V mislih imam zlasti zapravljivo mladino. Veliko mladeničev in deklet bi si lahko prihranili lepih stotakov, predno se poročijo, ali greh in neumnost požreta trdo zasluženi novec. Kramarji bogatijo, delavec ne-spametni pa zameta! — Tudi lenoba je nekaterim kriva siromaščine. „Lenega čaka strgan rokav, palca beraška, prazen bokal“.

Na sploh je pa krivično očitanje, da je delavsko ljudstvo leno ali zapravljivo. Ljudstvo dela rado, dela veliko, celo ob nedeljah in praznikih. V vsakem slučaju dela ljudstvo veliko več ko bogata gospoda in tudi več ko oni, ki „iz nič obogatijo“. V tem oziru si ljudstvo na sploh nima kaj očitati. — Ljudstvo

tudi ni potratno in zapravljivo, ampak zelo priprosto in skromno v hrani, stanju, obleki in zabavi. Gospoda je veliko bolj zapravljiva in veliko manj varčna ko delavsko ljudstvo. Ljudstvo plača pošteno, kar vžije in kar nosi na sebi, gospoda jemlje na upanje! — Zatorej rečem tistim, ki ljudstvu očitajo zapravljivost ali lenobo: Gospoda, le počasi! Pometajte najprej pred svojim pragom!“

* * *

V sobani je postalo močno soparno. Če prav so bili govori zanimljivi, videlo se je vendar vsem na očeh, da so od vročine umorjeni. Zato je župnik vstal in rekel: Možje, bodi za danes dovolj, v nedeljo se zopet vidimo. Poslovimo se s krščanskim pozdravom: „Hvaljen bodi Jezus Kristus“.

„Vekomaj, amen“, odmevalo se je krepko po sobani.

IV.

Bogataši imajo res prevelike kupe.

Majhno število bogatašev so naložili nešteti množici nemaničev (proletarcev) malo da ne suženjski jarem.

Leo XIII.

Drugo nedeljo je bila županova sušivnica še bolj natlačena ko vprvič. Ljudem se je videlo na obrazu, da so govore razumeli, in da čutijo krivico, katera se jim godi. Besede župnikove in učiteljeve so prišle iz srca in so tudi šle do srca ubogim kmečkim trpinom.

Ko je župnik pogledal po občinstvu, zagledal je zad v dnu sobe človeka neznanega, suhega in visokega, s črno in redko brado. Učitelj je pristopil in na tihoma rekel župniku: „Danes imamo tudi rudečkarja ali socijalnega demokrata mej poslušavci. Ime mu je Rok Hinek.

„Nič ne dé“, odgovori mirno župnik. „Mene veseli, če pridejo tudi izgubljene ovčice. Pazimo, da jih ne razžalimo s kako nerodno besedo“.

Župnik je začel: „Danes vam imamo pojasniti: 1. ali je res, da je gospoda bogata, da ima vsega preveč? 2. ali je Bog to hotel? 3. ali so bogastvo sami prislužili? 4. ali so je drugim vzeli?

1. Veliko je bogatih, ki imajo vsega preveč.

To je resnica, katere ne more nihče utajiti, saj je bogastvo očitna stvar, ki se ne dá skrivati. Sv. oče Leo XIII. je to resnico slovesno izrekel in za njim smemo jo pač vsi duhovniki oznanjati na ves glas.

Veliko je pravih bogatinov, ki premorejo čez en milijon goldinarjev; na Dunaju n. pr. jih je gotovo več ko 300, o mestu Odesi na Ruskem so časopisi poročali, da ima 100 milijonarjev; v Ameriki, pravijo, da je število milijonarjev še večje ko v Evropi. Veliko jih je, pravim, ali v primeri z množico ubožnih je število bogatinov le majhno. Zato pa je lahko spoznamo in preštejemo, če se prav lotimo. Poglejmo torej, kdo so ti bogatini.

Uradniki (politični uradniki, sodniki, profesorji i. t. d.) niso pravi bogatini. Ne godi se jim ravno slabo,

Papiri so sami obožani bogati

plačani so na sploh precej dobro za svoje delo, ali pravi bogatini niso, ker oni nimajo preveč, da bi mogli zametavati. Ravno nasprotno: rajše jim zmanjkava ko preostaja. Kar vdobijo prvi dan meseca, porabijo v mesecu, in na koncu meseca so večkrat prav do čistega obrani. — Uradniki na sploh tudi nimajo takih misli, da bi denar hranili ali celo z denarjem druge odirali. Zadovoljni so, če pošteno izhajajo in božje darove uživajo brez dolgov. Uradniki torej niso pravi bogatini. „Kaj pa duhovniki?“, oglasi se visoki, suhi mož pri vratih, Rok Hinek.

„Tudi duhovniki ne morejo veliko hraniti, ako hočejo živeti po svojem stanu, najmenj pa se upajo obogateti s svojo plačo, katera je jako pičla. Noben stan ne prihrani delavskemu ljudstvu toliko stroškov ko duhovniki, ker opravljajo najvažnejša opravila in imajo najmanjše potrebe in zahteve“.

„Aha! zdaj že vem, kam merite. Vi bi radi skrili resnico, da se mastite ob naših žuljih“, reče oni človek.

„Tiho, tiho“, zagrmijo kar vsi ljudje h kratu.

„Prosim malo potrpljenja“, pravi župnik. „Jaz ne bom skrival resnice, da se nam duhovnikom na sploh dobro godi

kakor tudi uradnikom. Mi smo dobro plačani za svoj trud in znoj, če prav mnogo manj ko drugi gosposki stanovi. Moj Bog, čemu bi to skrival, saj to itak vsi vedo? Ako torej hočete biti pravični, morate tako-le govoriti: Uradniki in duhovniki imajo svoj pošten zaslužek, mi ga pa nimamo. Toda bogatinov med nami ni“.

„A jaz poznam več takih mej uradniki in duhovniki“, jezi se Rok Hinek.

„Poznate jih več, to vam rad verujem, ali se pa upate reči in dokazati, da so s svojo plačo obogateli?“ vpraša župnik.

„Tega ne vem povedati“, reče bolj tiho suhi mož.

„Jaz vam pa vem povedati, da s svojo plačo je še malo kateri uradnik ali duhovnik obogatel, ako je po svojem stanu živel“, trdi župnik odločno.

„Kako pa?“, vedel bi rad mož s črno brado.

„O tem ne bom danes govoril, pridite v nedeljo poslušat“, pretrže župnik ta razgovor, potem pa nadaljuje:

„Pravih bogatinov moramo iskati med veleposestniki, trgovci, menjavci in podjetniki.

1. Bogati so veleposestniki, pa ~~pa prav malo njih~~. V Avstriji imamo veliko premožnih posestnikov, ki imajo obilo zemlje, ali dohodkov malo. Njive in vinogradi dajejo veleposestnikom (mej temi so tudi grofje in knezi) tako pičle dohodke, da ne morejo živeti po gosposki, ampak so — zlasti njih sinovi — prisiljeni iskati si državne službe kot častniki ali uradniki. Poznam grofe, ki so vže 300 let na istem posestvu, a nimajo toliko prihranjenega, kolikor znani vam trgovec L. v Gorici, kateri je začel tržiti pred 30 leti. Veliko veleposestnikov imajo še dolgove po vrhu. — Najbolje izhajajo oni mogočnejši, kateri svojo zemljo najmenj obdelavajo, da imajo skoraj same travnike in gojzde. Med takimi najdeš še kakega pravega bogatina, o vseh drugih velja pravilo: Kdor ima polno sveta, lačen ne bo, a obogatel tudi ne bo.

2. Bogati so trgovci. Mej trgovci v mestih, zlasti v velikih mestih, n. pr. pri nas v Trstu, je mnogo pravih bogatinov, kateri štejejo svoje imetje na stotisoče gld. — Tudi v manjših mestih najdete mej trgovci lepo število bogatinov. V Gorici n. pr. najdete mej trgovci več takih, ki vama premorejo čez 100.000

gld., kar je za našo ubogo deželo res lepo bogastvo. Ubožno ljudstvo se nehote vprašuje: Kako so obogateli? zakaj ravno oni in ne mi?

3. Bogati so menjavci ali trgovci z denarjem, ki denar menjavajo in posojajo. Ti bogatini delajo z denarjem, nekaj vsaki zase, nekaj se pa družijo v razna društva in snujejo hranilnice, zavarovalnice in borse.

4. Bogati so podjetniki t. j. gospodarji tvornic, parobrodskih društev, železnic i. t. d. Vsi ne morejo tržiti z denarjem, ker ga imajo preveč, za to ga morajo koristno uporabiti v kakem podjetju. Pri takih podjetjih nekateri silno obogatijo, zlasti če najdejo delavce v veliki revščini, ker taki jim delajo za vsako ceno, da le za kruh zaslužijo. Zgodovina novodobnih podjetij v zadnjih dvesto letih je zgodovina silne revščine delavcev, sužnjev stroja, in silnega bogastva delodajavcev, gospodarjev stroja.

Mej temi bogatini najdete take, ki štejejo svoje premoženje na milijone, dà, na stotine in tisoče milijonov. — Velika večina teh srečnih menjavcev in podjetnikov so judje, dà lahko rečem: menjavci so skoraj sami judje, ker le oni znajo tržiti

z denarjem in pri tem bogateti. Kristjanov je mej temi mogočneži tako malo, da ni vredno o njih govoriti. — Mej temi judovskimi bogatini so nekateri pravi kralji, kakor na primer: Rotschild, Hirsch, Vanderbilt (v Ameriki), Poljakov (na Ruskem) i. t. d. Ti možje štejejo vsaki po tisoče milijonov gld. Rotschild (dunajski) ima okolo 2.000.000.000 gld. Naša župnija ima 2000 duš, ako bi razdelili Rotschildovo premoženje med nje, vdobil bi vsaki človek en milijon gld. — Dohodkov ima ta imenitni mož čez 100 milijonov na leto, tudi če nič ne zasluži „po strani“, to je na dan čez 273.000 gld. O ruskem cesarju vemo, da je najbolj bogat med vsemi kralji in cesarji, pa ima le 100.000 rubljev na dan, t. j. še ne polovico toliko ko naš dunajski Rotschild. — Drugi Rotschild (v Parizu) ima okolo 5.000.000.000 gld. premoženja in zatorej na leto 2—300.000.000 gld., na dan pa več ko 500.000 gld. t. j. en milijon kron. Vsako uro mu prinesejo čez 20.000 gld., a vsako minuto gotovo po 1000 gld. S takim bogatinom se torej še kralji ne morejo meriti! Ker sem vže imenoval nekatere jude, naj imenujem še enega kristjana bogatina. Znani pivovar Dreher na Dunaju plačuje več ko en milijon

gld. cesarskega davka, kar pomeni, da ima tudi primerne dohodke.

Posebno visoko bogastvo je pospravljeno pri hranilnicah, pri zavarovalnicah za življenje, za ogenj i. t. d. Denar so vložili od začetka kajpada bogatini, letne obresti in dohodke pa sklada ubogo delavsko ljudstvo. — Uradniki ^{visji} takih zavodov imajo po 30—50.000 gld. plače na leto; proti njim so še ministri reveži, ker imajo le po 10.000 gld. plače.

Te velike svote denarja so si bogatini prislužili v jako kratkem času. — Leta 1800 ni imel praded današnjih Rotschildov še nič, a danes imajo njegovi sinovi in nečaki več ko 10.000.000.000 gld. vrednosti. Na Dunaju najdete milijonarje, ki so prišli pred 40—50 leti tjakaj krošnjarit ali pa celo beračit. —

Iz denarja izvira še drugo zlo, ki tlaci ljudstva. Bogatini imajo denar, a denar je vladar. Denarju se vse vklanja.

Bogatini so torej gospodarji sveta: In res se jim uklanjajo ministri in vladarji, deželni in državni zbori, ker brez denarja ne morejo nič, denar pa imajo judovski bogatini. Kdor torej hoče kaj veljati, mora se poprej bogatinom po-

kloniti. Na Francoskem nimajo kralja, ampak ljudovlado (republiko). Ljudstvo se pa šali in pravi: „Naš kralj je Njega Veličanstvo Rotschild I.“

To žalostno resnico, da je neka gospoda tako bogata, da ima vsega preveč, mej tem ko množica strada vpričo njih, to sramotno resnico, da bogastvo vse ukazuje in strahuje, je Leo XIII. takole povedal: „Majhno število bogatinov so naložili veliki množici malo da ne suženjski jarem“.

* * *

Ko je župnik prenehal govoriti, začeli so kmetje glasno razpravljati svoje uboštvo. „To je strašno“, govorili so nekateri. Kako vendar vlada to trpi? Če kdo nas ukrade 1 gl. takoj mu je pet beričev za petami, a kjer se gre za milijone, molčijo vsi“.

„V štiridesetih letih prihraniti sto milijonov, to je grozno“, govoril je srdito Štefan Lovišček. „Poznal sem svojega deda, ki je umrl star devetdeset let. — Prevezel je po očetu premoženje l. 1800, v ravno takem uboštvu ko smo zdaj. Torej v več ko sto letih, kolikor poznam zgodovino svoje hiše, ostali smo vedno isti siromaki, če prav smo vsi delali. Ti

bogatini pa so si prislužili v štiridesetih letih sto milijonov!“

„Ne verujte vsega, ne“, oglasi se suhi mož pri vratih. „Župnik vam je popisal judovsko bogastvo, a o cerkvenem je tih o molčal. Bogati so pri nas škofje, samostani, cerkve in tudi duhovniki. Zakaj imajo škofje po 20—30.000 gld. na leto? Papež ima milijone in stavi denar v hranilnice na obresti, kakor judje. Tako posnemajo duhovniki Jezusa Kristusa, ki je živel ubožec!“

Pri teh besedah so vsi umolknili in res radovedni čakali, kako bo župnik odgovoril. „Ljubi moj“, rekel je župnik mirno, „ni treba tako srdito govoriti; le povejte, kar vam teži srce, ali bodimo prijatelji. Mene prav veseli, da ste to povedali.“

Cerkev ima res premoženje, ali nje premoženje je v primeri z drugim prav majhno. V Avstriji cenijo vse cerkveno premoženje na 334 milijonov gld., kar daje v dobrih letinah menda 12—15 milijonov gld. dohodkov. Rotschild sam pa ima več ko šestkrat toliko. Pomislite prijatelj: en sam bogatin ima šestkrat toliko in še več ko vse cerkve in vsi samostani cele države!

Rotschild si je to premoženje pridobil v dobrih petdesetih letih, cerkev je

v naših krajih vsaj tisoč let stara in vendar še vedno tako uboga nasproti njemu.

Vpraša se pa tudi, kako je cerkev prišla do premoženja? Ljudje so jej darovali, radovoljno in neprisiljeno; po sili ali sleparski si ni prisvojila niti enega goldinarja.

Vpraša se dalje, komu služijo dohodki cerkvenega premoženja! Duhovnikom in redovnikom, kateri delajo za ljudstvo. Kar nanesejo dohodki iz cerkvenega premoženja, ni treba ljudstvu skladati za duhovnike, kateri morajo živeti kakor vsi drugi ljudje na svetu.

Iz cerkvenega premoženja vzdržujejo nadalje veliko šol, bolnišnic, sirotišnic, zavodov, in pri vratih takih cerkvenih zavodov najdete vedno polno siromakov, ki tam iščejo košček kruha.

Škofom očitane, da imajo velike plače. Vi veste, koliko imajo, ali ne veste koliko izdajajo potrebnim in nesrečnim, in koliko izdajajo za dobre namene. Nobene stvari ne začnemo v deželi, da pri škofu ne potrčamo.

Res je, da so škofje gospodje, ali bi vi hoteli, da bi bili umazani in raztrgani? Jezus Kristus je bil res ubožec, da ni imel kam glave nasloniti, toda to

uboštvo je sebi izvolil, drugim tega ni zapovedal. Ravno nasprotno: zapovedal je vernim skrb za duhovnike, da jim ne bo nič manjkalo rekoč: delavec je vreden plačila. — Papež ima svoj denar v hranilnicah, pravite, ali ga pa hrani za se ali za druge? Gotovo ne za se, ker za se ubogo malo potrebuje, ampak za druge: za uboge, za sirote, za šole, za samostane, za misijone. Papež miloščino sprejema in miloščino deli.

Kratko: cerkveno premoženje je pošteno in ni veliko; cerkveno premoženje je premoženje ubožnih ljudi. To je priznal sam očak socijalnih demokratov, Karol Marx, kateri pravi, da kedar so v XVI. in XVII. stoletju cerkvam in samostanom vzeli premoženje, so ob enem vrgli ubožne ljudi na cesto, ker so jim vzeli podporo, katero so vdobivali v bogatih cerkvenih hišah. A cerkveno premoženje kam je šlo? Požrli so je bogati skopuhi, zlasti judovski. Tako je sodil, pravim, sam vaš Marx, tako bi morali soditi tudi Vi. Kdor bi cerkvi vzel premoženje, zadel bi ubožce in sirote, pomagal pa bi le oderuhom do lepših posestev!

Prijatelj moj neznani! Ker ste Vi mene toliko reči vprašali, naj vprašam

še jaz Vas nekaj. Vi ste socijalni demokratje in pravite, da se vojskujete proti bogatinom za uboge delavce. Če je to res, zakaj so vam voditelji judje? Zakaj pišejo vaše časopise sami judje? Kako smete govoriti proti oderuhom in bogatinom v taki družbi? — Povem naj vam še, da nekateri vaših voditeljev so prav bogati gospodje; n. pr. dr. Adler na Dunaju ima več hiš, od vaših prispevkov pa vleče še 3000 gld. na leto; imeniten med vami je dr. Aaron, ki ima 35.000 gld. na leto; še bolj slovi ime Singerjevo, kateri je milijonar. — Povejte mi, ali morete takim zaupati? Ali ni to čudno: nekrščenim voditeljem ste vse zaupali, duhovnikom pa nočete nič?

* * *

Za župnikom je začel govoriti učitelj: „Zadnjič sem vam govoril o uboštvu, danes pa imam govoriti o bogastvu. Ne vem, ali bom znal govoriti o bogastvu, ker učitelji nismo iz dežele, kateri se pravi bogastvo. Abc je slabo trgovanje, ki malo nese. —

Odgovoriti vam imam na vprašanja:

Ali je Bog hotel, da imajo bogatini take kupe?

Ali so si toliko bogastvo sami prislužili?

3. Ali so je drugim vzeli?

*Ali so arhivirajo so ideje
socijalizma*

2. Bog noče bogastva.

Bogastvo zakoplje človeka v posvetne skrbi, da Boga pozabi. Zveličar je rekel: Oj kako težko se bodo zveličali tisti, ki imajo denarje! Apostoli so se začudili ko so slišali te besede, Jezus pa je dostavil: „Ložej pojde velblod (kamela) skozi šivankino uho, ko bogatinec v nebeško kraljestvo“¹⁾. — Ko je govoril bogatim, je rekel: „Gorjé vam, bogati, ker vi imate na svetu svoje veselje. Gorjé vam, ki ste presiti, ker lačni boste“²⁾. — Sv. Pavel, apostol, pa piše: „Ako imamo hrano in odejo, bodimo zadovoljni s tem. Tisti pa, ki si želijo obogateti, padejo v skušnjava in zanjko in v mnoga nespačetna in pogubna poželenja, katera potopijo človeka v nesrečo in pogubljenje, kajti korenika vsega zlega je pohlep po denarju, radi katerega so nekateri odpali od vere in zapali silnim britkostim“³⁾.

Skušnja nas uči, da se bogatini kaj radi vdajajo vživanju, veselju, potrati in — grehu. Kakor je pa bogastvo grešnemu človeku priložnost za slabo, izvira na-

¹⁾ Mark. X. 23-25.

²⁾ Luk. VI. 24-25.

³⁾ 1. Tim. VI. 8-10.

vadno tudi iz slabega, namreč iz velike lakomnosti. Lakomnost pa človeka tako oslepi, da ne vé, kaj dela. Lakomniku je vse na prodaj: čast, poštenje, duša in telo, časnost in večnost! Denar zamori v človeku blage misli in vsako hrepenenje po nebesih. Kjer ima človek zaklade, tam ima tudi srce. Zato pa nas je Zveličar posvaril, da naj bi si ne zbirali bogastva na tem svetu.

Skušnja tudi uči, da bogastvo nekaterih je uboštvo mnogih. V deželah, kjer je veliko bogastvo, je tudi skrajna siromaščina. Na Angleškem n. pr. je okolo 70 bogatinov, ki imajo po 2 milijona kron dohodkov na leto, a zato umrje okolo 80 tisoč ljudij od lakote vsako leto. V Parizu je velika potratnost: toda 10 tisoč ljudij nima strehe ne po dnevi ne po noči in čez 30.000 žensk je, ki nimajo več ko po poldrugo krono zaslužka na teden. Tako je povsod: veliko bogastvo rodi veliko siromaščino.

Seveda samo po sebi bogastvo ni greh in ni slabo. Kdor je ima, je lahko poštenjak, ki dar božji ceni in vživa, ne da bi srce navezaval nanj. Takim služi bogastvo za dobra dela; taki krščanski bogatini so le oskrbniki svojega velikega posestva, od katerega delijo podpore

ubogim; taki bogati gospodarji so svojim delavcem dobrohotni očetje. Blagor takim bogatinom, ki si z blagom pridobivajo dobre prijatelje in visoke obresti v nebesih! Toda na sploh je bogastvo človeku slaba priložnost in rajše v nesrečo ko v zveličanje.

3. Bogastva človek ne more zaslužiti sè svojim delom.

S trdim delom, katero opravljajo težaki, kmetje, rokodelci, delavci, gotovo ne more nihče obogateti. Tega mi menda ni treba dokazovati. Sami prav dobro veste, kaki bogatini ste. To tudi judje prav dobro vedo, za to pa ne gredo trdo delati, tudi če bi imeli stradati.

Ali je pa morda mogoče, da človek obogati z duševnim delom? Ali so bogatini obogateli s tem, da so veliko storili za blaginjo sv. cerkve ali države, za šolo, za narod, za znanost in umetnost? Duševno delo res bolje plačujejo ko telesno delo. N. pr. za lepo sliko (podobno) vdobi že srednji slikar 1000 kron, imeniten slikar pa vtegne vdobiti tudi 50—100.000 kron, ko jo je vendar v enem mesecu ali še prej dovršil. Za eno posebno učeno ali prijetno knjigo vdobivajo pisatelji po 20—50.000 kron. Za eno

slavno zmago v vojski so vže cesarji podelili poveljniku grofovstvo in veliko bogastvo i. t. d.

Ali vendar skušnja zopet uči, da je tudi mej duševnimi delavci prav malo res bogatih ljudi. Veliko res zaslužijo, pa tudi veliko porabijo. Taki možje namreč denarja ne cenijo in le redko kedaj najdeš lakomnika mej pesniki, slikarji, učenjaki, državniki itd. Imeli smo vojskovodje, ki so večkrat slavno zmagali in velike nagrade (daro-rove) dobili, a nazadnje so v dolgéh umrli. Preširen pravi:

Pevcu vedno sreča laže,
on živi, umrje brez d'narja.

To velja tudi o drugih veleumih (modrih). Judje so bogati ljudje in znajo spravljati bogastvo. Ako bi duševno delo pomagalo do bogastva, morali bi se judje v dušnem delu odlikovati, a v resnici so njih bogatini veleumom toliko podobni ko kramarji misijonarjem. — Kako so torej bogataši obogateli? Ali morda po sreči? Po sreči bi obogateli, ako bi našli zlate zaklade ali zlato rudo. Po sreči bi obogateli, ako bi našli tako silno rodovitno zemljo, da bi sama rodila ali ako bi jim morje samo vrglo na dan

svoje zaklade. Toda zakladov ni, zlata ruda je pa dandanes silno draga stvar. Zlato je treba daleč iskati, globoko kopati, veliko čistiti, da nazadnje več stane, ko je vredno. Ž njim bi torej malokdo obogatel. — A m o r j e? Morje ima svoje bogastvo, ali je skrbno čuva. Ribe res same rasejo, ne da bi se človek ž njih rejo trudil, ali kaj pomaga, ko nimajo gospodarja, katerega bi ubogale? Kdor hoče ribo imeti ali celo prodati, jo mora z velikim trudom loviti. Ribe stanejo človeka več truda ko goveda, za to so tudi dražje ko govedina. Kdor bi bil gospodar vesoljnega morja in bi hotel delo ribjega lova pošteno plačevati, moral bi tudi sam na delo, da ne bi od lakote umrl. — Je-li zemlja bogatinov tako rodovitna, da jim sama rodi? Take zemlje ni na svetu. Zemlja daje človeku po priliki toliko, kolikor sam vanjo zadela. Samo od sebe rase trnje in osat, vse drugo je treba s trudom pridelavati!

Zlata žila, iz katere izvira bogastvo bogatinov, ni torej v njih žuljavih rokah in tudi ne v njih veleumnih (učenih) načrtih, še manj v njih njivah ali vodah ali v globokih jamah. Kje je torej? O tem bi imel govoriti v odgovoru na zad-

nje vprašanje, ali bodi za danes dovolj! Pridite danes teden, iskali bomo zlato žilo!“

„Dobro, dobro“, pravi cela družba.
„Če zvemo, kje je, pojdemo jo tudi mi kopat, in če bi bila en dan hodá globoko pod zemljo“, napoveduje smeje se Štefan Lovišček.

V.

Zlata žila velikega bogastva.

(Kapitalizem.)

Župnik je začel tako-le:

Vsi ste radovedni, kje je zlata žila velikega bogastva. Stavil bi, da si uže naprej mislite: „Gospod bo pač povedal, kje je zlata žila, ali mi ne bomo mogli do nje“. Nič nemara da bo tako! Ali vendar zlata žila, kje si?

1. Bogastvo je množina blaga (denarja, hiš, polja, orodja, žita, vina, ali katerega koli blaga), katero menjavamo za denar. Kdor ima le malo blaga, kolikor ga potrebuje za se in družino, ni bogat. Bogastvo se začne, kjer komu blago preostaja čez potrebo, da lahko zavravlja in potratno živi ali pa drugim prodaja in posoja. Kdor nima kaj prodajati, ni bogat.

Od kod pa izvira to blago? Iz zemlje in iz morja, toda vselej tako, da si je človek s trudom pripravi in zgotovi. Na pr. bogatinec J. v Trstu ima deset hiš, katere mu nesejo 100.000 kron vsako leto. Te hiše so iz kamenja, peska, apna,

lesa in železja, kar je vse vzeto iz zemlje in je božji dar. Vse te reči pa niso še zidane hiše. Hiše so morali sezidati ljudje s trudom. Prišli so zidarji, mizarji, kovači, kleparji, kamenarji in vsem na čelu mojstri stavbarji. Ti so sestavili hiše iz kamena, peska, apna, lesa in železa. — Bogatinec J. na Dunaju ima veliko zalogo obleke: v nji je svila, volna, pavola, preja i. t. d. To je vse dar božje roke, ali samo se ni naredil, ampak so je ljudje pridno preli in tkali, da so do delali krojno blago; potem pa so krojači merili, rezali, šivali, gladili i. t. d., da so zgotovili obleko. — Iz česa je torej bogastvo? Iz reči, katere je Bog dal ljudem in katere so si ljudje s trudom obdelali. One reči, podeljene nam od Boga in shranjene v naravi (v zemlji in morju), so snov ali materija bogastva, delo človeško pa, ki je obdelalo ono snov, je kakor oblika ali forma bogastva.

Vpraša se zdaj: Kako cenimo bogastvo in po čem prodajamo blago? Bog nam ni dal blaga, da bi je prodajali in ž njim bogateli, ampak da bi je vživali. Božjega daru prav za prav tudi ne smemo prodajati, ampak le svoj trud, svoje delo, katero smo zadelali v blago. N. pr. če kmet prodaja vino,

ne prodaja daru božjega, ampak prodaja svoj trud in znoj, kateri je prestal v vinogradu in v kleti. Človek ne bi smel prodajati, kar je brez svoje zasluge dobil od Boga, ampak le svoje delo, katero je zadelal v blago, ki je prodaja.

V resnici! Če prav se učeni možje še prepirajo, kaj prav za prav prodaja človek človeku, in po čem je določena cena blaga, n. pr. enega mernika ječmena, so vendar vsi več ali menj edini, da na sploh je vsaka stvar v prodaji toliko vredna in se za toliko ceni in prodaja, kolikor je stala človeka dela in truda. N. pr. krojač bo računil kmetu za obleko 10 kron, ker jo naredi v poldrugem dnevu, častniku pa bo računil 30 K ker mu jo dela 3 — 4 dni, da mu lepo pristoji.

Koliko je torej vredno bogastvo bogatina J. v Trstu, ki ima deset svojih hiš? Toliko, kolikor so vsi delavci zadelali v hiše, malo več ali menj. — Koliko je vredno blago bogatina J. na Dunaju, ki ima bogato zalogo krojnega blaga in obleke? Toliko, kolikor so vsi mojstri in delavci zadelali vanje dela in truda.

Ne bom se zdaj prepiral z učenimi moži, ali ni včasih kako blago vredno

kaj več ali kaj menj ko delo, ki je v njem. Tudi ne bom preiskoval, od kod to izvira, ker to ni važno za navadno cenitev blaga. Za nas je zadosti, če izmerimo bogastvo na črez, za podrobne dekagrame in decimetre se ne bomo pulili. Na črez pa cenimo vrednost blaga po delu, ki je v njem. Zatorej je tudi bogastvo toliko vredno, kolikor je človeškega dela v njem.

„Če je tako“, oglasil se je Štefan Lovišček, „moralo bi biti vse naše, ker mi vse pridelavamo in izdelavamo. Gospodi bi se tedaj slabo godilo in tudi vam duhovnikom“.

Le počasi, Štefan moj! Na prvi pogled se vam zdi, da delate le roka in noga, a v resnici dela tudi glava. Le poskusite delati brez glave! Dela, katero opravlja glava, ne vidi oko, ali ako službo odpove, spoznamo takoj, koliko je vredno to delo. Tako je tudi med ljudmi, v družbi. Gospoda, t. j. duhovniki, uradniki in učitelji tudi delajo, če prav ne kopljejo in ne šivajo, ali gorje celi družbi, ako bi oni odpovedali svoje delo. Vaše trdo delo ne bi več vspevalo.

N. pr. če ne bi imeli duhovnikov, kaj bi vam delo obrodilo? Ne bi imeli blagoslova z nebes, ker ne bi maš-

niki za vas molili. — Ne bi imeli miru vesti in zato tudi ne pravega veselja do dela. Če človek nima mirne vesti in čistega srca, ne ljubi se mu nobena stvar. Brez duhovnikov bi bili torej mnogo bolj nesrečni, ker bi morali delati in trpeti brez miru in brez tolažbe. — Če bi vam pcmrli vsi duhovniki, kaj bi se zgodilo z vami? Polagoma bi podivjali in se poživinili kakor delavsko ljudstvo paganskih narodov. Povejte mi, ali bi bilo lepo tako življenje? Iz svoje skušnje veste, kaj se pravi biti brez duhovnika le eno leto, a kaj bi še le bilo, če bi ga nikoli več ne imeli?! —

Če ne bi imeli učiteljev, imeli bi z otroci samo jezo, ker bi vam rasli brez nauka in odgoje, a tudi vi sami bi ostali nevedni. Brez šole tudi ne bi bilo učenih duhovnikov in uradnikov, ki bi vas vodili. —

Če ne bi bilo uradnikov, bi ne bilo nobenega reda, a kjer ni reda, kako naj človek dela? — Če ne bi bilo sodnikov, ne bi bilo pravice, kdo bi bil torej varen na svojem? Kdo bi pa delal, če ni varen in gotov svojega zaslužka in lasti!

Če ne bi imeli učenih glav, ki na vseučiliščih in akademijah noč

in dan tiče v knjigah in premišljavajo postavé, katere je Bog vtisnil vsem rečem, ko je ustvaril svet, ne bi bilo nobenega napredka, vse bi nam zastalo, človeštvo bi šlo rajše nazaj ko naprej.

Zategadel ne smemo prezirati duševnega dela, katero opravljajo duhovniki, učitelji in uradniki. To delo je daša trdega dela žuljavih rok. Zato je štejejo pri vseh narodih za bolj imenitno in bolj častno ko ročno delo. Tako bo še ostalo tudi za naprej in pametno delavsko ljudstvo ne bo nikoli odreklo ne spoštovanja ne plače tisti gospodi, katera res dela in oživlja in oploja s svojim duhovnim delom delo žuljavih rok.

Ko sem tedaj rekel: Bogastvo je vredno, kolikor je dela v njem, nisem mislil le dela rok in nog, ampak tudi duševno delo. N. pr. bogastvo bogatina I. v Trstu, ki ima deset hiš je vredno:

a) delo učenih stavbarjev mojstrov (arhitektov), ki so mu izdelali načrte.

b) delo raznih mojstrov, ki so delavce pri delu vodili.

c) skrb gospodarjeva pri delu.

d) delo žuljavih rok vseh zidarjev, mizarjev, kamenarjev, kovačev, voznikov, težakov i. t. d.

e) Po vrhu pride še delo, katero ni zapisano v računih ali je velike vrednosti: skrb pristojne gosposke za red in za imetje podložnih dižavljancev. Vse to delo skupaj je vrednost deseterih hiš bogatina J. v Trstu, ako na črez cenimo vrednost hiš in se nočeino prepirati za drobiž, za kateri utegnejo biti vredne več ali manj!

Naš sklep je: bogastvo je blago, katero ima toliko vrednost ali ceno, kolikor je v njem zadelanega človeškega dela. Kdo bi torej moral biti bogat na svetu? Kdor dela. Čegavo bi moralo biti bogastvo? Vse bi morali imeti delavci, namreč duhovniki, učitelji, uradniki, kmetje, mojstri, težaki. Toda dokazali smo vam uže, da ti ljudje niso bogati. Bogati so drugi ljudje, kateri niso ne uradniki ne duhovniki ne mojstri ne delavci. Bogati so nekateri veleposestniki, trgovci, menjavci podjetniki. Vemo pa, da si človek s svojim delom ne prisluži bogastva. Kako so torej obogateli bogataši? Gotovo le z delom, ker je vrednost bogastva delo, toda obogateli niso s svojim delom, ampak z delom drugih ljudi. Drugače ni mogoče. Brez dela ni bogastva, s svojim delom ne obogatiš, torej je treba obogateti z delom drugih rok.

Ker pa človek eden po enem primeroma le malo zasluži, je treba, da pride na tisoče delavcev delat in skladat za enega bogatina. Treba je modro napeljati vodo iz več studencev v en sam ribnik ali na en sam mlin.

Mnogo takih mlinov ne more biti pod solncem, ker je vode, t. j. delavcev premalo. Bog je dal zemlji toliko rodovitnosti, da pošteno redi človeka, če pridno dela, ali brez dela ti zemlja ne navrže nič ali malo. Kdor hoče torej obogateti, mora najti množico drugih, ki bodo delali zauj, odjemali sebi, skladali njemu. Le kamor znašajo vsi, zraste velik kup!

Zlata žila bogataševa so zaslužki drugih ljudi, kateri delajo bodisi z glavo ali z roko. Žulji delavskih rok so v rokah bogatinovih cekini. Zlati potočki poštenega zaslužka so modro napeljani v velike zlate reke bogataševe.

2. Možje moji! Našli smo zlato žilo posvetnega bogastva. Zdaj pa še pogledjmo, kako je ta žila napeta v mozeg delavskega ljudstva! Pogledjmo, na katere načine spravljajo bogataši zaslužke drugih ljudi v svoje zaklade. Poglavitni so štirje:

a) obrestovanje, b) oderuštvo, c) sleparsko trgovstvo, d) izkoriščanje delavcev.

a) Obresti so zaslužki drugih ljudi. Dobro veste, kaj so obresti ali interesi (fit). Postavne obresti so določene na 6% dovoljene po postavi pa so obresti do 10% v vsakem slučaju. Dobi se dan danes denar tudi po 4—5%, zlasti pri velikih posojilih. — Obresti zrastejo gospodarju same, on jih ne zasluži. V resnici pa ne zrastejo same, ampak je treba, da jih kdo zasluži. Vzemite 100 gld., zaprite je v skrinjo, čakajte do sodnjega dne, obresti vam ne zrastejo niti za en vinar. In vendar, če je posodite sosеду, zrastejo obresti v njegovi skrinji, a ne njemu, siromaku, ampak vam, ki ste mu je posodili. Kako pa zrastejo? Sosed je prisluži z delom in na konec leta prinese vaših 100 gld. in še 6 gld. od svojega zasluga.

Na videz so obresti proti glavnici (kapitalu) majhne, 6 je malo proti 100, toda leto za letom požrejo mnogo in kmalu presežejo glavnico. Ej, Štefan, poglejte, koliko imate v mošnjičku?

„Malo, gospod“, pravi Štefan in gleda v mošnjiček. „Ni ko ena krona“.

S to krono kupijo vaših otrok otroci celo cesarstvo, če je vi in oni za vami penete na obresti.

„Kako to mislite?“ vpraša Štefan.
 Le poslušajte! 1 krona z obrestmi
 in z obrestmi od obresti po $3\frac{1}{2}\%$ znese
 v 20 letih in 54 dneh 2 kroni in tako se
 denar podvoji v vsakih dvajsetih letih.

Krona bo torej rasla tako-le:

V letu	bo narasla z obrestmi
1.	1.035 K
20.	2 „
40.	4 „
60.	8 „
80.	16 „
100.	32 „
120.	64 „
140.	128 „
160.	256 „
180.	512 „
200.	1024 „
220.	2.048 „
240.	4.096 „
260.	8.192 „
280.	16.384 „
300.	32.768 „
400.	1.081.276 „
800.	čez 1.000.000.000.000 „

Tako se vsakih 100 let dalje po-
 množi 32krat, vsakih 400 let več ko 1
 milijonkrat.

V 2015 letih nanese ena krona :
 1.000.000.000.000.000.000.000.000.000.000
 kron. Najmanjše obresti so zdaj pri nas
 po $4\frac{1}{2}$. Od rojstva Kristusovega do konca
 leta 1902 narasla bi 1 krona po $4\frac{1}{2}$ do
 svote : 2,283.000.000.000.000.000.000.000.
 000.000.000.000. Te svote ne bi mogli
 sešteti, če bi šteli vsi ljudje, ki na svetu
 živijo, tudi če bi po milijonih kron šteli
 in ne po 1 kroni. Na svetu živi zdaj
 okolo 1.500 milijonov ljudi. Če bi vsak
 človek vsako sekundo poštel 4 milijone,
 našteali bi v enem letu (leto ima 31.536.000
 sekund): $1.500.000.000 \times 4 \times 31.536.000$
 $= 189.216.000.000.000.000$ milijonov kron.
 Ker pa živijo na sploh ljudje po 30 let,
 bi ves rod skupaj seštel : 5.676.480.000.
 000.000.000 milijonov kron. Da bi torej
 vsi ljudje sešteli svoto, do katere je na-
 rasla ona svota iz 1 krone v 1902 letih
 po $4\frac{1}{2}$, moralo bi šteti neprenehoma
 380 tisoč milijonov rodov. Vpraša se, ali
 bo človeštvo imelo še toliko rodov pred
 koncem sveta? Priznajmo, da smo majhni
 pred neskončnim Bogom, ker še ene
 krone z obrestmi vred se ne upamo se-
 šteti, kam li božje veličastvo izmeriti!

Naj mi nihče ne ugovarja: V res-
 nici dolgovi ne rastejo tako, ker upniki
 ne živijo toliko let, da bi učkali toliko

glavnico. Nič ne de, če noben upnik sam zase ne učka tako visoke starosti; za prvim upnikom pride drugi. Upniki so kakor večni jud; če tudi niso istega imena in priimka, vlečejo vendar neprastano obresti in s tem zaslužek delavskega ljudstva stoletja in stoletja. — A tudi ni treba, da bi upnik čakal toliko let na ono grozno glavnico z tridesetimi ničlami, kajti bogati upniki premorejo več ko eno krono, nekateri tudi več ko 1000 milijonov kron. Takim se torej veliko prej nateče ona silna glavnica. — In pa še nekaj. Upnikov je mnogo. Samo naša država (Avstrija-Ogerska) ima zdaj črez 16.000 milijonov kron dolga. Če temu dolgu prištejemo še vse deželne, mestne, občinske in zasebne dolgove v Avstriji, dobimo gotovo črez 50.000 milijonov kron dolga. Ako računimo obresti po $3\frac{1}{2}\%$, vdobimo uže v 100 letih 1600.000.000.000 kron. — Obresti od vseh dolgov požrejo vsako leto gotovo črez 2000 milijonov kron. Ako ne bi bilo obresti, prihranili bi ta denar vsako leto, ali pa bi ga razdelili ljudem, na vsako glavo 500 kron. Ako bi to trajalo le deset let, kake hiše bi si lahko sezidalo ubožno ljudstvo, kako bi si pomagalo, če prav bi mu drugih davkov za

urade, za šole, za vojaštvo ne odpisali vinarja! O nesrečne obresti!

b) Drugi vir bogastva je oderuštvo. Oderuštvo imenujemo čeznavadne, visoke obresti in papske obresti.

Ljudstvo ima za oderuštvo obresti, ki presegajo 6%, po postavi pa so obresti oderuške, ako presegajo 10%. — To oderuštvo se rado skriva in zategadel ga ni lahko preračuniti. Gotovo je pa, da je takih posojil silno mnogo, katera kakor pijavke pijo mozeg ubogemu ljudstvu. —

Bolj očitno ko oderuštvo pri zasebnih posojilih je oderuštvo ali papsko obrestovanje α) pri državnih posojilih, β) pri zavarovalnicah in γ) pri podjetjih.

α) Obrestovanje pri državnih posojilih. Kakor pride posamezen človek v zadrego, tako pride tudi država v zadrego za denar. N. pr. Če država vojsko napove, ali če vojsko izgubi, ali če zadene ljudstva kaka druga velika nesreča (kuga ali potres), potrebuje država denarja na posodo. Vlada bi se obrnila do ljudstva za posojilo, ali ljudstvo nima denarja, in če ga ima, ne zaupa. Denarja pa je hitro treba, ker sila

ne čaka. Tedaj se vlada obrne do bogatašev in velikašev. Ti uže vedo, kaj imajo storiti. Ko pride minister prosit, držijo žepe zapete in ne marajo dati, toda s prošnjo se dajo omečiti. Prav visokih obresti nočejo, ker nočejo zasluti za oderuhe. Zadovoljni so s 4—6%, ali vsega denarja ne izplačajo. Minister jim mora nekoliko popustiti: 5—10—20%. Minister podpiše, da je država dolžna bogatašu 100 gld., v resnici je pa bogataš izplačal le 95—90—80 gld. Če je sila velika, mora država popustiti še več. Ko so nedavno od tega nesrečni Španci izgubili vojsko v Ameriki in na Filipinib, so bili v silni denarni zadregi. Ministri so povsod iskali denarja, a ga niso mogli dobiti. Ponujali so 100 za 80, potem za 70 in na zadnje so prišli na 34, t. j. bogataši so vplačali 34, a Španci so jim podpisali 100 z obrestmi po 4%, kar je pomenilo obresti po 12% in izgube pri glavnici 66%.

S tem pa še ni bilo konec komedije. Komaj so bogataši dobili v roke one papirje — pokupljene po 34 — začeli so po svojih časopisih tolažiti Špance in druge ljudi: „Saj ni tako slabo na Španskem, kakor bi kdo mislil. Kdor je posodil, je gotov svojega denarja. Španski

papirji so zdaj zanesljivi, in ljudje je bodo radi kupovali.“ Ko so to mnenje razširili med ljudi, začeli so ljudje kupovati papirje. Vsak si je mislil: „To je zelo dober kup, za 34 dobiti 100“. A kaj se je zgodilo? Cena onih papirjev je naenkrat poskočila, za 34 ni bilo več nobenega, kdor je hotel kupiti, je moral plačati 47. Tako so bogataši v kratkem času „prislužili“ lepo bogastvo brez dela! Tako delajo bogataši več ali manj z vsemi papirji, na katerih so zapisani državni, deželni in občinski dolgovi.

Včasih gre ta igra tudi narobe. Po vseh časopisih razdajo glas: ti in ti papirji niso zanesljivi. kdor jih ima, bo vse izgubil. Ljudje, ki so o svojem času papirje kupili za drag denar, se prestrašijo in hitijo prodajat papirje. Ali kdo naj je pokupi? Kdor ima denar, bogataši. Ti se pa delajo, da ne marajo, ker so papirji nezanesljivi. V strahu, da ne bi vsega izgubili, ponujajo zbegani ljudje one papirje za polovico in tudi še za menj. Nazadnje se bogataši omečijo in pokupijo papirje za malo svoto. Komaj so papirje pospravili, oznanjajo vsemu svetu, da so se ljudje vznemirjali brez potrebe, ker so oni papirji prav zanesljivi in veljajo kakor od začetka.

V enem mesecu so si bogataši „zaslужili“ milijone, katere je izgubilo ljudstvo.

„Čemu pa vkupavajo ljudje papirje, ko vendar vedó, kaj se jim vtegne zgoditi? Jaz bi rajše vlagal v hranilnico, če bi imel denar“, oglasi se Štefan Lovišček.

„Da, ali denar ne sme ostati v hranilnici, ampak mora med ljudi, ker zaprt v hranilnici ne nese obresti. Če bi torej vsi vlagali v hranilnice, morale bi pa hranilnice vkupovati papirje ali pa bi ne bilo obresti, katerih vsi iščejo“.

„Razumem, razumem“, zagotavlja Štefan nekoliko v zadregi.

β) Sleparsko oderuštvo pri zavarovalnicah. — Zavarovalnic za življenje, za ogenj in za druge nesreče imamo polno. Poslušajte, kako so gospodarile zavarovalnice za ogenj leta 1896. :

9 akcijskih zavarovalnic je	
prejelo od ljudi	78,936.000 K
8 vzajemnih zavarovalnic	
je prejelo	12,353.000 „
	<hr/>
	skupaj 91,289.000 K
Izplačale pa so pogorelcem	29,391.000 „
	<hr/>
	preostanek 61,898.000 K

t. j. to svoto so delničarji deloma zaslužili kot uradniki, deloma so jo spravili v žepe kot dobiček. Pomislite, čez

61 milijonov v enem letu! Cela država ne more na leto prihraniti 6 milijonov, a zavarovalnice za ogenj so imele prebitka 61 milijonov. Lepo gospodarstvo!

Zavarovalnice za življenje so tako-le gospodarile l. 1896.:

10 akcijskih zavarovalnic	
je prejelo	76,352.000 K
11 vzajemnih je prijelo	26,044.000 „
	<u>skupaj 102,396.000 K</u>
Zavarovanim ljudem pa	
so izplačali	<u>36,064.000 „</u>

Bilo je torej dohodkov več

ko izdatkov	66,332.000 K
-----------------------	--------------

Ali ni to lep zaslužek v enem letu? Vsi c. kr. uradniki niso toliko prislužili v enem letu ko peščica bogatašev!

V Trstu sluje zavarovalnica „Assicurazioni generali“ (občna zavarovalnica), katera ima oddelek za življenje in za ogenj.

Zavarovalnica za življenje je

prijela od ljudi l. 1896	7,887.185 K
Izplačala je zavarovancem	4,383.951 „

Imela je torej prebitka 3,503.234 K

Zavarovalnine za ogenj je

prijela od ljudi	8,307.924 K
Izplačala je zavarovancem	2,823.192 „

Imela je torej prebitka 5,484.732 K

Skupaj prebitka 8,987.966 „

Tedaj 9 milijonov kron prebitka v enem samem opravnem letu. Lepo gospodarstvo! Zares zlata žila!

C. kr. avstrijsko-ogerska banka je imela l. 1895. prebitka 23,009.324 kron, katere je razdelila uradnikom in delničarjem. — Druge banke so tudi zaslužile v letu 1895. okroglih 37,000.000 K!

Kreditne banke (39 jih je) so imele l. 1892. okoli 154,000.000 kron prebitka, v desetih letih pa okroglih 1366,000.000 kron! Ali ni to res zlata žila? — Vprašam vas pa tudi: Ali se ne poloti delavskega ljudstva obup, ko čita te grozne številke dobička, utrzanega od njegovega krvavega zaslužka? Kako naj se delavsko ljudstvo vojskuje s takimi bogataši? Kako naj se sirota brani izkoriščanja, oderuštva in sleparstva?

Radi igranja za male zneske zaprejo vsako leto mnogo ljudi; na dunajski borzi (borza je trg, kjer prodajajo denar in igrajo ž njim) so l. 1894. igrali 24,380,000.000 K denarja; ako bi hoteli te bogate igravce primeroma tako zapirati kakor male, ne bi bilo kmalu prostora v zaporih. Toda veliko sleparstvo je še spoštovano za podjetnost in pogumnost! Kakor pri nas v Avstriji, tako je tudi drugod in še mnogo slabše.

Celega sveta delavsko ljudstvo je žrtva obrestovanja in oderuštva.

γ) Česar bogataši ne dosežejo s posojili, to skušajo s sleparskimi podjetji, za katere izvabijo ljudem posojila. N. pr. bogataši raztrobijo v svet po časopisih: Zidamo železnico, katera bo nesla gotovih 10 odst. Ljudje naglo vložijo denar in odnesejo papirje. Ali glej! Papirjev takoj ni, pokupil je vse bogataš N.; on pa je prodaja, a ne več po 100 gld., ampak po 110—150 gld. Časopisi — plačani od bogatašev — hvalijo one papirje ali delnice, da so res vredne 150 gld., ker bodo nesle 10 odst. in še več. Ljudje kupijo, plačajo, shranijo. Ko je železnica dozidana, ne nese več ko 4 odst. in časopisi strašijo, da bo nesla še manj, česar je neki krivo to in ono, včasih celo politika, itd. Ljudje, ki so delnice pokupili, se prestrašijo in naglo prodajo delnice, a nikdo jih noče po 150 gld. Ponujajo jim od začetka 100, potem 90 — 80 — celo 20 gld. — Bogataši pokupijo zdaj zopet delnice, vpeljejo pri železnici bolje gospodarstvo (saj so sami gospodarji) in začnejo z nova hvaliti delnice one železnice. Ljudje, ki imajo denar in ne vedo, kam ž njim, kupavajo z nova one iste delnice po 100, po 120 gld. itd.

Poglejmo pa, koliko so bogataši pri tej igri dobili!

1. Že v začetku pri prodaji delnic 10—50 od sto; 2. pri nakupovanju delnic 10—80 od sto; 3. pri novi prodaji so zopet dobili 10—20 od sto; 4. najbolj mastne službe pri železnici so prihranili sebi in svojim sinovom.

Znan bogataš je judovski baron Hirsch. Ta mož je zidal turške železnice. Svojega denarja ni imel, ali zaklical je v svet, in ljudje so mu zložili veliko denarja, ker so upali lepih obresti. A kaj se je zgodilo? Železnice niso nič nesle, in časopisi so strašili, da je turška vlada na zadnjem koncu in da je vse izgubil, kdor je kaj posodil. Tedaj so bile železniške delnice skoraj zastonj. Hirsch je pokupil delnice za malo svoto in je imel vse železnice, katere so potem prav gladko tekle in nesle njemu samemu visoke obresti. Hirsch je obogatel!

c. Zlata žila bogataševa je sleparsko trgovstvo. Bogataši ne morejo vsi menjavati denarja, zato menjavajo blago in tudi pri tem menjavanju služijo velikanske dobičke.

Tako srečonosno blago je žito. Judje ne pridelavajo žita, ker oni ne delajo, ali prekupčevati z žitom znajo, da

je veselje. Pri tem prekupčevanju imajo prvi dobiček, ko vkupijo žito od kmeta, katerega navadno najdejo v veliki denarni potrebi. Slečejo ga. — Še lažje zaslužijo velike dobičke pri veleposestnikih, če so ti zapravljivi in vsled tega zadolženi. Bogataš vdobi žito, ko je še zeleno, za polovico, grof je pa zapije v Parizu. —

Nakupljeno žito prodajajo odjemavcem, trgovcem in mlinarjem. Pri tej prodaji imajo zopet svoje dobičke. — Toda včasih so jim ti dobički prepričali, kaj storijo? Shranijo žito v žitnice, dogovorijo se z drugimi bogataši, da vsi skupaj zaprejo žitnice. Brez žita pa ne morejo mlinarji mleti in ne ljudje živeti. Kdor hoče mleti in kdor hoče živeti, mora ponuditi visoke cene za žito, ker le visoke cene omečijo trdo srce odeluhovo. Te visoke cene morajo na zadnje plačati delavske množice iz svojih krvavih zaslužkov. Tako se stekajo zlati potčki v zlato reko. — Kdorkoli kupuje moko za kruh ali polento, nosi zlato na kup bogatinom.

Ravno take dobičke imajo pri v i n u. Bogataši ne pridelavajo vina, ker se pridelavanje slabo izplača. Zato pa uporabljajo denar za nakupovanje in

prodajanje vina. Pot iz kmetove kleti v trgovčevo klet in iz te v odjemavčevo je za vino nesrečna. Vino se podvoji ali še več pomnoži s prilito vodo. Sleparski trgovci prodajajo dvakrat toliko blaga, ko so vkupili in plačali in to še za veliko večjo ceno ko so sami plačali kmetu. Takih trgovcev račun se glasi :

Izdatki kmetu za hl	22 gld.
„ za podvojitev vina hl	6 „
	<hr/>
Skupaj	28 gld.

Prijemki za hl vina po 22 gld.

$$t. j. 2 \times 22 = 44 \text{ gld.}$$

Ostane prebitka pri vsakem hl 16 gld.

Kdo pa trpi škodo pri tem? Kmet, ki vino pridelava v potu svojega obraza in delavski ljudje odjemavci, ki pijejo tako vino.

Kakor z žitom in vinom, delajo tudi z drugim blagom, katerega množica potrebuje, n. pr. s sadjem, s senom, s papirjem, s petrolejem, s plinom. Bogataši so menjavanje blaga tako uredili, da gre iz rok delavčevih skozi njihova skladišča v roke delavcev odjemavcev ali konsumentov. A da bi šlo le skozi skladišča velikih trgovcev, a v resnici kolovrati blago še po raznih drugih potih in kotih, predno pride odjemavcu v roke. Iz velikih skladišč gre blago v roke drugih

posredovavcev, torej v tretje roke in včasih celo v četrte ali pete roke, predno pride v hišo konsumentovo ali odjemavčevo. N. pr. Vi potrebujete za 1 krajcar papirja. Papir delajo gospodarju delavci na Dunaju. Iz te prve roke pride papir v druge roke veletržca B. v Trstu, ki ima tam veliko zalogo. Iz te zaloge gre v tretje roke v Gorico k trgovcu C, ki prodaje papir. Od tam še v četrte roke k malemu trgovcu D. v mestu ali na deželi, in tam ga še-le vkupi Štefan Lovišček, da spiše svojemu očetu pismo za god! Koliko rok za posredovanje, a kako malo rok za izdelovanje! In to najdete zdaj uže povsod. Vsi bi radi le prekupčevali, posredovali, tržili, krčmarili, da se izognejo znojnemu delu. To je prava bolezen našega časa. Posredovavci in trgovci so se tako namnožili, da štejemo na vsakih sedem ljudi enega posredovavca in da nas posredovavci stanejo trikrat toliko, kolikor vsi uradniki, učitelji, vojaki in duhovniki.

Nasproti posredovavcem stoji množica delavskega ljudstva, ki kupuje potrebno blago, katerega ne pozna. Mislite si, n. pr. krojno blago (za obleko). — Ljudje, ki kupujejo, ne vedo ne cene blaga in ne vrednosti blaga in vendar

kupujejo. Pogodbo sklepajo s trgovcem o stvari, katere oni nič ne poznajo, trgovec pa prav dobro, in vendar vsaka pogodba velja. Noben župan, noben c. kr. stražnik, noben sodnik in noben glavar nima pri teh pogodbah besede. In vendar gre pri teh pogodbah za stotisoče gld. na leto. Za eno ped zemlje ali za eno suho drevesce se vam pripelje v vas cela komisija, a za tako ogromne svote, kakoršne menjava ljudstvo vsako leto s trgovci, ne meni se nobena oblast. Ali ni to velika nemarnost in še večja neumnost?!

Najhujše je pri tem zadeto ubožno ljudstvo, ker je to najbolj neuko in ker kupuje vse na drobno ali celo na upanje. Ubožcem dajejo oderuški trgovci kar hočejo, a oni jim plačajo, kar vprašajo, ako hočejo živeti!

Našemu slovenskemu ljudstvu je usoda še toliko bolj nemila, ker ima skoraj povsod po mestih in trgih trgovce, kateri so njegovi najhujši sovražniki. Naše ljudstvo je čreda, katero strižejo tujci, njegovi pravi pastirji in prijatelji pa imajo le trud ž njim. O nas siromakih veljajo besede sv. pisma: zemljo vašo pred vami požirajo tujci!

d) Četrty vir velikega bogastva so podjetja, zlasti tvornice (fabrike) in delavnice. Bili so časi, ko se ni menil nihče, kako se imajo med seboj gospodarji in delavci. Bili so zlati časi za gospodarje. Trgali so delavcem zaslužek, da skoraj niso mogli več živeti, ampak le životariti. Jemali so v delo tudi ženske in otroke, ker so ti delali še bolji kup ko odrasli moški delavci, a nadelali so povprek ravno toliko ko oni. Podaljšali so delavcem delo čez uro, do 14—16—18 ur na dan. Delavec je bil siromak, nemanič, od vseh pozabljen, kateri se torej ni mogel in ni smel braniti pičlega plačila in dela čez uro.

Nekdaj je bilo tako izkoriščanje delavcev nemogoče, ker gospodarji sploh niso mogli ali pa tudi niso smeli imeti velika števila delavcev.

Črededelavcev okoli enega gospodarja so zbrali še le stroji. Stroji so vzeli malim obrtnikom delo iz rok. Kdo bo neki delal na roke počasi ko lahko naglo in lažje dela s strojem? Kar nadela in zgotovi delavec na roke v enem tednu, zgotovi s strojem v eni uri. Vsled tega je postalo blago tako ceno, da ne bi mogel kropa zaslužiti, kdor bi delal na roke. Za-to pa so delavci takoj popu-

stili nerodno ročno delo in so šli iskat dela k stroju. Stroj pa je bil gospodarjev in ako so hoteli delavci vdobiti pri stroju kruha, morali so se zmeniti z gospodarjem stroja. Gospodar ni bil več samo njih voditelj in mojster kakor nekdanj, ko ni bilo strojev, ampak v resnici gospodar, oni pa so bili od njegovega stroja odvisni nemaniči. Vsled tega je gospodar prisilil delavce k taki pogodbi, da je delavcem dal toliko zaslužka, kolikor jim je bilo treba, da so se preživili za silo, sebi je pa pridržal velike dobičke in zaslužke.

Ali niso mogli delavci sami kupiti stroja? Niso mogli, ker delo s stroji terja velika poslopja in skladišča in mnogo orodja, kar stane sila mnogo denarja. Delavci pa niso imeli denarja. Denar je imel bogatin in ker je imel denar, je postal delavcev nemaničev gospodar. Denar je zidal tvornice in v njih postavil stroje. Tvornice so svetišča, stroji so altarji boga denarja, milijoni nemaničev stojijo, sedijo, ležijo v teh svetiščih in žrtvujejo na teh altarjih zlobnemu mamonu moči, zdravje, zaslužek in večkrat tudi poštenje in čast človeško. Lakomnost gospodarjeva goni stroje brez prestanka, in s stroji se

mučijo tudi delavci. Ker teče stroj po dnevu in po noči, mora mu tudi človek služiti po dnevu in po noči; ker teče stroj tudi ob nedeljah in praznikih, morajo tudi ljudje, vstvarjeni po božji podobi, služiti mu ob nedeljah in praznikih. Ker nima stroj duše, nima je več tudi delavec, ker nima stroj srca, nima ga več tudi gospodar. — Gospodar pa tudi ni bil vselej zadovoljen z delavčevim zaslužkom, hotel je še njegovo dušo, vero, poštenje, nedolžnost, njegovo državljansko in človeško čast. Za denar vse! Denarju se je moralo vse pokoriti: človeške in božje zapovedi.

Stroji so postali bogatinom zlata žila, sesavka delavcev. Kdor je izumil stroje, je dobro mislil, a slabo storil delavskemu ljudstvu.

Toda živ človek si pomaga. Tako si pomagajo tudi delavci. Spoznali so, da so siromaki, ker so kakor razkropljene ovce, vsak sam zase, brez društva, brez organizacije. Začeli so se torej družiti v društva kot bratje in tovariši. Začeli so terjati svoje državljanske in človeške pravice, pa tudi svoj zaslužek. V kratkem času so veliko izvojevali nasproti gospodarjem. Povsod imajo zdaj menj ur dela na dan, večjo plačo, neko zavarovan-

valnino in gospodarji lepše ravnajo ž njimi. Celo država je izprevidela, da je tudi njena dolžnost, braniti množico pred oderuškim bogatinom. Dala jim je vsaj nekaj državljanskih pravic n. pr. volilno pravico; postavila je v tvornice neke nadzornike in sodnike itd.

To je pa še le začetek. Na sploh je delo vedno še sužno denarju in delavec orodje kapitala. Toda boj je začel in upati smemo, da zmaga človek in podleže denar.

* * *

Dragi moji možje! Povedal sem vam danes visoka števila, ki presegajo naše znanje; razkril sem vam čudne reči, da ste od čudenja obmolknili. Zapomnite si pa glavno stvar, da so bogatinom zlata žila zaslužki drugih ljudi in ti so:

- a) navadne dovoljene obresti,
- b) visoke in sleparske obresti, zlasti dobički bank in zavarovalnic,
- c) sleparsko barantanje z blagom,
- d) utrgani zaslužki delavcev v tvornicah in delavnicah.

Ali razumete zdaj, zakaj je Gospod Jezus Kristus rekel: „Nihče ne more služiti dvema gospodarjema t. j. Bogu in

bogastvu (mamonu)! Ali razumete zdaj, zakaj je Gospod imenoval posvetno bogastvo krivično bogastvo? Ne želite si torej bogastva na svetu, ker v bogastvu je krivica, tatvina in vnebovpijoče odedruštvo. Iščite in zbirajte si rajše zakladov za nebesa.

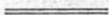
* *
* *

Ko je župnik dovršil govor, ostali so ljudje, kakor da ne bi vedeli, kje so. Še le čez nekoliko časa so začeli se pogovarjati in izpraševati eden drugega: „Ali si slišal? Tako se godi na svetu“.

„To je strašno!“ klical je Štefan Lovišček. „Ali je to pravica na svetu? Kdo je dovolil tako sleparstvo? Zakaj imamo postave in biriče?“

„Saj res“, rekel je Martin Figelj, „ali kaj hočemo? Ljudje niso več kristjani in nimajo vesti. Zato se ubogim ljudem slabo godi“.

Take pogovore si slišal med ljudmi, ko so odhajali vsak na svoj dom. Ubogi ljudje! — Videli so strahove svojega uboštva!

VI.

Krščanstvo je zlato žilo presekalo,
liberalizem jo je vnovič zacelil.

V nedeljo so se zopet zbrali možje in mladeniči poslušat govor o zlati žili. Župnik je začel :

Dragi moji! Čudili ste se zadnjič mojemu pripovedovanju o zlati žili, po kateri se steka bogastvo bogatašem v skrinje. Nevoljno ste povpraševali: „Kdo je to dovolil? Kam so deli pravico in krščansko ljubezen?“

Zares! Toliko odiranje delavskih ljudi priča, da nismo več kristjani. Kako neki bi mogli eden drugega tako odirati in zatirati kristjani, ki so si bratje? — Danes vam pojasnim, kako je to prišlo, in sicer :

1. Krščanstvo je presekalo zlato žilo.

2. Liberalizem jo je vnovič zacelil.

1. Krščanstvo je presekalo zlato žilo.

Pred Kristusom je bilo ravno tako oderuštvo kakor dan danes, dà, še veliko hujše, in to ne samo med neverniki, ampak tudi med izvoljenim judovskim ljudstvom. Ko je Jezus Kristus prišel na svet, našel je delavske ljudi v strašnem uboštvu, njih gospodarje pa v potratnem bogastvu. Bili so tudi takrat imenitni bogatini na svetu, kateri so sluli kakor dan danes Rotšildi, Vanderbildi in drugi. Bogastvo se jim je nabiralo po isti zlati žili kakor našim bogatašem. Taki bogatašem so se pokorile neštete množice siromakov. Velika večina teh siromakov so bili sužnji delavci. Sužnji delavci niso imeli nič svojega, tudi svoje volje ne. Sužnji delavec ni veljal za človeka ali za osebo ampak za blago, katero je gospodar kupil na trgu kakor drugo blago. To blago je smel torej tudi prodati, če se mu je prav zdelo. — Če se je suženj poročil, bili so žena in otroci gospodarjevi kakor krava in teleta, gospodar jih je smel torej prodati za denar. — Če je gospodar ubil sužnja, bila je to njegova škoda, ali odgovoren ni bil za to nobeni oblasti, kakor če je ubil svojega konja. Delavec ni bil človek, ampak

blago gospodarjevo. S tem sem povedal, kolika je bila siromaščina, koliko je bilo pred Kristusom zaničevanje siromašnega ljudstva.

Poleg sužnikov je bilo še dokaj drugih siromakov delavcev. Bili so prosti rimski državljani, ki pa niso ničesar imeli. Njihovo stanje je bilo žalostno, zaslužek majhen, ker jih gospodarji niso hoteli plačevati, dokler so imeli sužnikov dovolj. Delavsko ljudstvo si torej ni moglo pomagati, ker je bilo deloma sužnjo, deloma pa ni bilo nič spoštovano njegovo delo, dokler so isto delo zastonj ali na raboto opravljali sužnji.

Gospoda (svobodni državljani) so za malo cenili in zaničevali sploh vsako telesno delo. Delo žuljavih rok jim je veljalo za umazano, nečastno, zaničljivo (*sordidus quaestus*). Svoboden človek se je sramoval telesnega dela. Zato so pa tudi delavci bili brez časti (*infames*).

Vrh velike bede je prišlo na te nesrečne ljudi še *d u š n o g o r j e*. Živeli so namreč v zmotah in vražah, častili so prazne malike; niso imeli tolažbe sv. sakramentov kakor naši siromaki, niso imeli nobenega upanja na srečna nebesa in sploh nobenega upanja. Ker pa niso poznali Boga, očeta ljubezni in usmi-

ljenja, je obupanje premagalo njihova srca, katera so pred Bogom omadeževali in oskrunili z grehom. A kaj bi vam še nadalje slikal nesrečo delavskega ljudstva pred Kristusom; kdo bi sploh mogel popisati in proumeti bedo siromaka, kateri je izgubil zaupanje v Boga? Kam naj se dene človek, ki je zaničevan pri ljudeh in nepoznan pri Bogu?!

Ko je naš gospod in Zveličar Jezus Kristus pogledal množice nesrečnih siromakov, je ginjen rekel apostolom: „Milo mi je pri srcu za te ljudi, ker so potrti in pobiti kakor ovce, ki nimajo pastirja. Žetev je pač velika, a delavcev malo. Prosite gospodarja žetve, da pošlje delavcev v svojo žetev“*).

Ta mož je imel dobro srce, milo ubožnemu ljudstvu. On je prvi govoril evangeljske nauke množicam revežev, on je prvi poslal delavce v veliko žetev nesrečnih siromakov: apostole, škofe in mašnike. Razšli so se po vsem svetu, naučili so ljudi nov nauk, krščanski nauk, katerega poprej niso poznali.

Poglavja krščanskega nauka pa so:

a) Vsi ljudje so en rod; vsi imajo enega Očeta v nebesih,

*) Mat. IX. 36-38.

vsi so porojeni iz enega deda Adama, vsi so odrešeni s krvjo edino-rojenega Sina božjega. Zatorej smo vsi res ljudje: svobodni in sužnji, beli in črni, Grki ali barbari: vsi smo ljudje ali osebe, ne blago, ker vsi nosimo božjo podobo v srcu, vsi smo bratje med seboj. Ena sama duša je več vredna ko celi svet, tudi najrevnejši človek je cel človek, po božji bodobi neskončne vrednosti.

b) Ker smo vsi ljudje, moramo se spoštovati in čislati med seboj; nikogar ne smemo zaničevati ali zatirati, kakor so judje zaničevali neobrezane ljudi ali pa Grki barbare. Ker smo ljudje, moramo si biti pravični t. j. dajati moramo vsakemu, kar mu gre, vsakemu svoje in kakor mi to sveto dolžnost izpolnjujemo nasproti drugim, imamo tudi pravico, da nam dajajo drugi, kar nam gre. Eden do drugega imamo dolžnosti, eden do drugega imamo pravice. Poglavitne zapovedi o dolžnostih in pravicah pa so zložene v deseterih božjih zapovedih: Spoštuj očeta in mater, ne ubijaj, ne prešestvaj, ne kradi, ne pričaj po krivem zoper bližnjega, ne želi svojega bližnjega blaga! — Teh zapovedi so se narodje začeli učiti kakor dandanes otroci v šoli.

c) Še več! Ker smo si vsi ljudje bratje, zapovedal nam je Gospod ljubezen, rekoč: „Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe“. „Kar nočete, da bi vam storili drugi, tudi vi ne delajte drugim“. Izšel je torej vsim narodom mogočen glas z nebes. Bratje ste, ljubite se med seboj. Ta zapoved je bila čisto nova zapoved!

d) Ker smo otroci božji, ustvarjeni za nebesa, prepovedal nam je Gospod lakomnost in požrešnost, ki dela krivico drugim in je pripravljala obzasluzke, ki pa tudi mori sv. misli v srcih otrok božjih. Kjer ima namreč človek zaklad, tam ima tudi srce, a srce otroka božjega mora biti v nebesih in ne zarito v zemljo. Zapovedal nam je torej: „Iščite najprej kraljestva božjega in vse drugo vam bo dodano“. — „Ne skladajte si zakladov na zemlji, kjer vam jih rja razje ali molji snedo ali tatje ukradejo“.

Teh nauk so se ljudje učili, polagoma sicer, ali v 600 letih so jih vže znali skoraj vsi evropejski narodje.

Vprašam: Ali je po teh naukih sploh mogoča krivica in zatiranje bližnjega ali izkoriščanje delavcev? Ni mogoče. Zategadelj je polagoma izginilo suženjstvo in siromaščina delavskega ljudstva;

zakladi denarnih mogočnejšev so se praznili, ker se je sušila zlata žila, ki jim je dovajala bogastvo. A cerkev katoliška je — dosledno po zapovedih božjih — naravnost presekala ono zlato žilo.

1. Cerkev je prepovedala oderuštvo in vsako obrestovanje denarja. Ker se je bilo oderuštvo zaraslo narodom globoko v meso, je bilo treba, izrezati je iz živega mesa z ostrimi rezili postav in kazni. Zato je cerkvena postava proglasila ljudi, ki so jemali obresti od posojila, za brezčastne (infames). — Ti brezčastni ljudje so bili izključeni iz vsake cerkvene in državne službe. — Obrestovavci niso smeli k sv. obhajilu in po smrti so je zakopali brez duhovnika v neposvečeno zemljo. — Duhovnik, kateri je bil pokopal očitnega oderuha, je bil odstavljen od službe, dokler ni prestal pokore, katero mu je naložil škof. — Ko tudi to ni pomagalo, je papež Gregor X. (1270—1276) določil v II. Lionskem cerkvenem zboru, da naj tisti, ki ukažejo (vladarji, knezi), izženejo iz svojih posestev in hiš tuje oderuhe in to pod najstrožjo kaznijo. — In še več. Oporoka oderuhova je bila tako dolgo neveljavna in je niso smeli izvršiti, dokler niso preračunili, koliko je ranjki skupil

obresti, in jih niso dediči povrnili oškodovancem. — Papež Klement V. (1305—1314) je določil, da morajo oni, ki so na glasu, da jemljejo obresti, pokazati sodnikom vse svoje opravilne knjige in spise. — Ker so v XV. stoletju celo nekatere občine in oblasti dovoljevale obrestovanje, so izdali papeži proti takim oblastnikom posebne postave.

Duhovnikom in redovnikom je bilo ostro prepovedano sprejemati darove od oderuhov.

Kdor je učil, da oderuštvo ni greh ali da ni prepovedano v sv. pismu, je veljal za krivoverca in so ga tudi kaznovali kot krivoverca.

2. Proti judom je katoliška cerkev izdala posebne postave, da bi tako zabranila izkoriščanje krščanskega ljudstva. Kakor vemo že iz sv. pisma in kakor uči skušnja, je judovsko ljudstvo posebno nagneno na denar. A ker si denarja ne more in tudi ne mara služiti s trdim delom — judje niso namreč za nobeno tako delo —, mora gledati, da obogati z menjavanjem, s posojanjem, s trgovstvom in oderuštvom. Kdor ne dela, mora drugim jemati. — Zategadel torej, da judje ne bi odirali krščanskega ljud-

stva, je cerkev izdala zanje posebno ostre postave. Ali žal, da cerkev ni mogla prav zapovedati judom, ker cerkev zapoveduje le svojim krščenim ljudem. Bila je pa dolžnost posvetnih oblastnikov, da bi bili jude prisilili k delu in jim prepovedali oderuštvo. In res, nekateri knezi in nekatera mesta so to poskusila, ali ker niso tega storili vsi, so bili oni poskusi brezuspešni. Judje so zmagali: delat niso šli, ampak so živeli od obresti. — Vendar pa niso mogli tako bogateti kakor danes, ker se jih je krščansko ljudstvo skrbno izogibalo.

„To ni res“, oglasi se Rok Hinek. „Cerkev je uboge jude preganjala radi njihove vere, iz same verske nestrpnosti. Vi seveda bi radi videli, da bi se tudi dandanes ljudje sežigali radi vere. To bi vam neslo!“

„Prav je, da ste to povedali“, pravi mirno župnik. Nasprotniki katoliške cerkve trdijo, da so kristjani preganjali jude radi njihove vere in da so judje zato tako sovražni in oderuški nasproti drugim narodom, ker so je v srednjem veku tlačili in zatirali. — To pa ni res. Radi njih vere kristjani niso judov preganjali ampak radi njih brezsrčnega oderuštva. Priča temu je zavest vseh narodov, kate-

rim beseda jud ne pomeni človeka zopernega nam radi njegove vere ampak radi njegovega sleparstva in oderuštva. — Tudi ni res, da so judje postali taki še le v srednjem veku, ker taki so bili že v starem zakonu kakor pričajo proroki, za take jih opisujejo tudi stari grški in latinski pisatelji. Katoliška cerkev je starejša ko njeni nasprotniki in zato ima veliko večkušenj ko oni. Rodila se je v Jeruzalemu, v osrčju judovskega ljudstva, in je imela vedno ž njim opraviti. Ona je torej dobro poznala jude in ker jih je poznala za oderuhe, je izdala postave v obrambo kristjanov. Nasprotniki katoliške cerkve pa, ki niso imeli tolike skušnje in pravega spoznanja, so si obetali, da se judje izpreobrnejo, če bodo ravnopravni z drugimi narodi. Dali so jim torej prostost in vse pravice, čeprav je cerkev ugovarjala in svarila; a kaj se je zgodilo? Judje so obogateli, mi pa — njih prijatelji — smo siromaki!

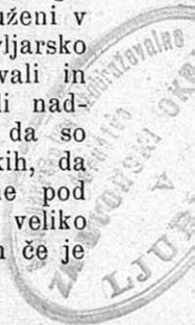
3. Ustavilo se je samo po sebi izkoriščanje delavcev, ker ni bilo več sužnikov in ne kupov denarja. Gospodarji delavskega ljudstva so bili veleposestniki in mojstri. Veleposestniki (knezi, grofi, baroni, vitezi, plemenitaši) niso imeli

svojega posestva, ampak od vladarja podeljeno posestvo (fevd), katero so oskrbovali. — Oni so bili za svoj okraj vojaški poveljniki, ki so v slučaju vojske peljali s seboj oboženo moštvo; bili so pa tudi politični upravni uradniki in sodniki za celi okraj okrog svojega gradu. — Denarja niso imeli mnogo, ker sploh niso prodajali pridelkov. Kar so pridelali, so uživali z uradniki, vojaki in kmeti vred. Če je bila letina dobra, so se gostili in razlivali, če je bila letina slaba, so tudi oni skromno živeli. Pravega izkoriščanja ni bilo, rajše včasih ošabno zatiranje in krivične sodbe. Krivice so se godile toliko lažje, ker cesar in državna oblast nista imela pravega vpogleda in nadzorstva nad vladanjem poedinih grajščakov. Takrat namreč ni bilo železnic in telegrafa, še cest ne, da bi bili vladarji občevali s knezi.

Poleg grajščakov so bili veliki kmetijski domovi s primernimi posestvi, ki so preživljala po več družin. Taki svobodni kmetje niso smeli svojih posestev razkosavati in deliti otrokom, tudi niso smeli delati dolgov na hišo in zemljišča, ampak le na pridelke; posojilo na zemljišče je bilo celo kaznivo dejanje. — Davke

so plačevali največ v blagu, ker so ploh imeli malo denarja, ko ni bilo prodaje. — Grajščine in svobodni kmeti domovi srednjega veka so bolj podobni kmetim zadrugam ko zasebnim gospodarstvom.

Delavci so delali pri gospodarjih ali mojstrih. Toda vsak mojster je smel imeti le neko določeno število delavcev (5—8) in je delal le za svoje naročnike, ne pa sploh za prodajo, kakor delajo dan danes bogataši v velikih tvornicah in delavnicah. — Kdor ni bil izprašan mojster, ni smel najemati delavcev, kakor sme dan danes vsak človek najeti poljubno število delavcev, ako ima dovolj denarja. Izkoriščanje obrtnih delavcev torej ni bilo mogoče, ker gospodarji niso smeli imeti mnogo delavcev. A tudi onih 5—8 svojih delavcev ni mogel gospodar izkoriščati, ker so bili združeni v stanovske zadruge ali cehe; krojači so bili združeni v krojaško zadruge, čevljarji v čevljarstvo itd. Načelniki zadruge so izpraševali in nastavljali mojstre, oni so je tudi nadzorovali, da niso delali čez uro, da so počivali ob nedeljah in praznikih, da niso zmanjševali delavcem dnine pod določeno svoto. Delavci so imeli veliko samozavesti nasproti mojstrom in če je

prišlo do prepira z gospodarjem, so v celi deželi delo ustavili in navadno premagali gospodarje-mojstre. Izkoriščanje je bilo torej komaj mogoče.

Na sploh so se delavci in gospodarji vse drugače imeli med seboj kot dandanes. Bili so si kakor ljudje in bratje, ki so se dobro poznali, skupaj delali, skupaj jeli in molili. Imeli so res tudi pogodbo glede dela in plače, ali vendar so bili kakor ena družina, združeni s spoštovanjem in ljubeznijo. Dan danes velja le pogodba glede dela in plače. Gospodar vprašuje le: koliko dela? Delavec pa: koliko plače? Drugače se ne poznajo in skoraj ne pogledajo. To ni po človeško!

Trgovstva 4. ~~Bogastva~~ skoraj ni bilo, ker so grajščaki in svobodni kmetje sami prodajali svoje pridelke, ravno tako tudi obrtniki svoje izdelke. Trgovci so imeli doma malo posla, hodili so pa v daljne kraje po blago n. pr. na Turško ali pa so domače pridelke in izdelke v daljne kraje izvažali. To trgovstvo se je razvilo v XIII. in XIV. stoletju in je silno obogatelo, ker je izkoriščalo tuje narode; domače trgovstvo pa ni moglo do bogastva, ker je takrat veljalo pravilo, da trgovcu gre sicer plačilo kakor vsakemu.

delavcu, a ne dobiček (profit) na škodo drugih delavcev.

Ko so se začeli trgovci veliko bolj prosto gibati, postavila jim je vlada nadzornike, ki so pregledovali njih cenike in račune, cerkev pa je s posebnimi postavami prepovedala oderuštvo in sleparstvo v trgovstvu.

Tako je katoliška cerkev presekala zlato žilo velikega bogastva. Delo je prišlo do veljave, denar pa je izgubil veljavo. Delo je pa prišlo do veljave nasproti denarju ali blagu, ker je človek prišel do veljave. Delo sužnjevo ni nič veljalo, zato ker ni suženj nič veljal. Polagoma je izginila paganska siromaščina in sužnjost, pa tudi požrešnost in potratnost. Narodje so prišli v XIV. in XV. stoletju do velikega blagostanja. Tako ponosnega in imovitega, tako vselega, da ne rečem razposajenega delavskega ljudstva pa tudi tako bogatega meščanstva kakor v XIV. in XV. stoletju, zlasti na Nemškem, Francoskem, Angleškem in Italijanskem ni bilo poprej ne poznej.

Za uboge in bolne so skrbele bogate cerkve in samostani.

Naj mi nihče ne očita, da hvalim stare čase, kakor da ni bilo tedaj nič

slabega na svetu. Časov ne hvalim, ampak načela človeštva in krščanstva, a postave, katere sem navajal, pričajo, da brez greha tudi v starih časih ni bilo. — Tudi nisem zahteval, da bi se oni časi vrnili, kakoršni so bili. To ni mogoče. Želim le, da bi novi časi svoje novo izkoriščanje zajezili kakor so zajezili stari svoje, če prav ne po istem kopitu.

2. Liberalizem je zlato žilo vnovič zacelil.

Kaj je liberalizem? „Liberalci so brezverci“. Prav za prav niso brez vere, ali ne vedo, katera je prava vera. Liberalizem je od besede *liber*, kar pomenja prost. Liberalizem je namreč tisti nauk, ki pravi človeku, da je prost v mislih in dejanju, da sme verovati, kar hoče in držati zapovedi, katere si sam izvoli ali bolje rečeno: katere se mu same ob sebi porodijo v glavi. Izvirajo pa ti nauki iz človeške ošabnosti in lakomnosti. Na mislih mi ni zdaj politični liberalizem našega časa, ampak liberalizem sploh, ki se noče pokoriti naukom katoliške cerkve, češ, da veruje prosto, kar meni, da razume.

Uže v XIV. stoletju so se začeli oglašati taki učitelji, ki so hoteli biti prosti in se niso več hoteli ravnati po cerkvenih naukih. Še bolj svojeglavno so nastopili v XV. stoletju in vzbudili s svojimi nauki velike prepire in razpore. Ali vendar niso mogli ne duhovščine ne ljudstva potegniti za seboj. Toda ta duh svobodne misli, ta duh nepokorščine v naukih in šolah se je vedno bolj širil in nazadnje se tudi z uspehom uprl katoliški cerkvi. Prišli so namreč krivoverci L u t e r, K a l v i n, Z i n g l i in drugi, kateri so v krive nauke zapeljali tudi ljudstvo. Upri so se katoliški cerkvi, da ne bodo več verovali, kar cerkev uči, ampak kar sami hočejo, kar sami najdejo v sv. pismu. — Kar so pa oni smeli, smeli so tudi drugi za njimi, t. j., vsak je učil, kar je menil, da je resnica. Ta prostost nauka je naperjena proti oblasti in nezmotljivosti katoliške cerkve. — Seveda česar niso cerkvi verovali, niso verovali tudi Lutru.

To prostost so zapisali v svoj program tudi politični liberalci, ki so zdaj vže sto let stari. — To prostost nauka so naši a v s t r i j s k i liberalci celo v postavo zapisali in zategadel sme dandanes vsak človek pisati in učiti,

karkoli hoče, tudi da ni Boga, da ni duše, da je človek žival in sploh, kar hoče, bodisi molitev ali kletvina. Liberalizem ne trpi nobene oblasti ali avtoritete, ki bi smela zapovedovati, kaj sme kdo učiti ali ne.

Kakor proti naukom se je uprla človeška ošabnost in lakomnost tudi proti cerkvenim postavam. — Ljudje so začeli tožiti, da so cerkvene postave prestroge, da človeku preveč vežejo prostost, da zavirajo državno oblast, da jemljejo cesarju, kar je cesarjevega, da zavirajo ljudstvu blaginjo, ker so vpeljale preveč praznikov, da so podjetnosti in trgovini na potu, ker so prepovedale dobičke in obresti. Učiti so torej začeli: da cerkvene postave ne vežejo človeka, da kdor jih ne izpolnjuje, ne greši i. t. d. Na mesto cerkvenih postav so izkopavali stare paganske postave iz časa rimskih cesarjev, ko je vladalo še suženjstvo in siromaščina in malikovavstvo. Ker so te stare rimske postave dajale knezom in cesarjem vso oblast, cerkvi pa nobene, so bile knezom všeč. Polagoma so je vpeljali namesto cerkvenih postav.

Toda v rimski pravici je tičal potuhnen hudobni duh o deruštva

in lakomnosti. Ta se je z njimi vred naselil v srca krščanskih narodov in tudi ostal v njih do današnjega dne. Kako to?

Poglavitni nauk rimskega prava je nauk o lastnini ali svojini. — Vsak človek je svojega blaga tako gospodar, da sme ž njim storiti, kar se mu poljubi. Nasproti drugim ljudem nima nobene dolžnosti in nobene odgovornosti. To neomejeno lastninsko pravico, katera je prav za prav velika sebičnost, varuje država.

Komaj so bogati ljudje slišali z vseučilišč te nauke, da vsak človek bodi sam svoj gospodar, nikomur nič odgovoren za svoje, da vsak išči le svoje koristi, sploh svojino, da sebičnost ni greh, ker vodi človeka do lastnega imetja itd., komaj so, pravim, bogati ljudje zaslišali te nauke, bili so jih veseli. Grofi in knezi so takoj začeli razmišljati, kako bi spravili v svojo neomejeno last posestva, katera so jim do tedaj bila izročena le v oskrbovanje in upravo. Porabili so vsako priliko za te sebične namene. Vpeljavali so rimsko pravo, podpirali so rimske juriste, kateri so kar na celem si izmišljali dokaze, da kar grajščaki upravljajo, je njih lastnina. Kljubovali so cesarju, kateri je imel pravico podelje-

vati grajščine in ko je bil cesar v kaki veliki stiski, znali so ga prisiliti, da jim je podelil večjo oblast na grajščinah. Polagoma se jim je posrečilo dobiti posestva v svojo last, a kmete spraviti v sužnost in odvisnost.

Veliko posestev je imela v onih časih tudi katoliška cerkev. Dohodki so vzdržavali duhovstvo, šole, cerkve in ubožne ljudi. Bogataši so imeli veliko poželjenje po lepih cerkvenih posestvih, ali kako priti do njih, ko se krasti ne sme, kupiti pa ne more? Učitelji rimske pravice so učili, da je cerkveno premoženje lastnina občinska in ljudska in da torej, kdor je knez ljudstvu ali grof, sme zapovedovati tudi o cerkvenem premoženju. Ti nauki so bili vseč mogotcem, ki so se pa vendar-le bali cerkve in cesarja. —

Tedaj je nastopil krivoverec Martin Luter in je odpovedal pokorščino katoliški cerkvi. Takoj so se ga oklenili knezi in grofi in so s silo potegnili tudi vsak svoje ljudstvo v krivo vero. Nova vera Lutrova namreč je dala knezom in grofom vse pravice paganskih rimskih cesarjev in torej tudi pravico do cerkvenega premoženja. Te „pravice“ so se poslužili, da so cerkev oropali in sebi pomagali. Premoženje, katero je poprej

služilo občni blaginji: za cerkve in božjo službo, za šole in uboge, postalo je nankrat zasebna last in je služilo le zasebnim sebičnim namenom. Kdo je pri tem trpel škodo? Ubogo delavsko ljudstvo! Mogočneži so pa dosegli, kar si je pozelela njih ošabnost in lakomnost. Bili so zdaj prosti, sami svoji, nobenemu odgovorni, na svojem. Drugi ljudje so pa bili po sili njih delavci dninarji, do katerih niso imeli več nobenih dolžnosti ko one, za katere so se prosto pogodili.

Kakor posestnike je skušnjava premagala tudi mojstri obrtnike. Do tedaj so bili mojstri le načelniki tovarišev obrtnikov, ne gospodarji. Vezale so jih postave in združna pravila. Mojster je bil spoštovan mož, ali obogateti ni mogel, izkoriščati se delavci niso dali. Duh prostosti, neodvisnosti in sebičnosti je prevzel tudi obrtnike. Tožili so se, da imajo zvezane roke, da se ne morejo prosto gibati. Lakomni so postajali po zaslužku svojih tovarišev mojstrov in delavcev. Vsled tega so nastali v zadrugah razpori in prepiri, da skoraj ni bilo več mogoče vzdržavati združne organizacije. Vedno bolj se je širila misel: bolje je, da obrtniki delajo vsak za-se v miru ko v zadrugah v vednem prepiru.

Še bolj nezadovoljni so bili s cerkvenimi postavami trgovci. Želeli so svobode, ker le svobodno trgovstvo postane krepko. Trgovstvo pod nadzorstvom oblasti, trgovstvo, ki ne sme izkoriščati velikih dobičkov, ali ki ne sme posojati, upavati in izposojati si denarja na obresti, poljubno visoke, tako trgovstvo je pretisnjeno in nima pravega življenja. Med trgovci je bilo vselej tudi veliko judov. Ti se sploh niso mogli privaditi krščanskim postavam; zato so jim cesarji uže poprej večkrat podelili posebno dovoljenje, da so smeli svobodno tržiti z blagom in jemati obresti. — Pohlep po bogastvu je bil vedno večji in obrestovanje je znova obveljalo povsod. Cerkev se je dolgo branila, pretila, obsojala, kaznovala, a učitelji rimskega prava in krivoverci so prepričali ljudi, da cerkvenih postav ni treba izpolnjevati. Nazadnje je ostala cerkvena zapoved pozabljena, sebičnost je zmagala, obrestovanje in oderuštvo je smelo prosto jemati zaslužek delavskemu ljudstvu!

Ta duh prostosti, neodvisnosti, sebičnosti in lakomnosti je postal duh krščanskih narodov. Liberalizmu so bile na poti le neke stare postave, stare vezi, zadržuge, katere so vedno še života-

rile. Treba je bilo pokopati še to starino, ako so hoteli ljudje uživati popolno prostost. To se je tudi zgodilo najprej na Angleškem, potem pa na Francoskem in potem po celi Evropi.

Stare krščanske nauke so končno pregnali ljudem iz uma in srca takele novi liberalni nauki:

1. Človeku je treba pustiti proste roke, da si pomaga, kolikor more. Če človeka vežejo postave, je neroden, okoren in ne bo imel nikoli pravega veselja do dela.

2. Človek je v srcu sebičen, samopašen in dobičkaželjen. Če hočemo, da bo delal in napredoval, moramo dati svobodo njegovi sebičnosti in dobičkaželjnosti. Če bo videl, da mu miga bogastvo, bo delal noč in dan.

3. Bogastvo poedinih ljudi in tudi celih narodov bo raslo, ako bodo ljudje gledali le na dobiček in gmotne koristi. Božje zapovedi človeka preveč vežejo in tako zabranjujejo množenje bogastva. Modro gospodarstvo išče dobička in vedno več bogastva, za božje ali cerkvene zapovedi se ne meni. Poštenje je boječe, pobožnost je prepočasna, z božjimi in cerkvenimi zapovedmi ne bomo zidali železnic in ne prekopavali sotesk! V go-

spodarstvu ne velja poštenje ali strah božji, ampak moč, razum, denar, dobiček, vedno večji kupi bogastva.

4. Na ta način pride med ljudmi do tekmovanja in boja, ker pride, če bo vsak le za se delal in hrepenel po dobičku, do prepira z bližnjim. A to nič ne dé. Življenje je boj. V boju zmagajo boljši ljudje, t. j. močnejši in bistroumniši, slabotni pa in neprevidni propadejo. To je tudi prav, ker tako zmagajo ljudje, ki imajo velike zmožnosti in talente druge ljudi, ki imajo le male ali srednje moči. Ako bi v tem boju veljale božje ali cerkvene zapovedi, ne bi vselej do veljave prišle velike zmožnosti in bistre glave. To pa ne bi bilo modro in bi bilo v škodo bogastvu in napredku. Kakor v grmu zadušijo močne šibe slabotne in nazadnje ena ali dve vse druge in vzraste eno visoko drevo, tako prekosijo močni in bistroumni ljudje druge, ki so bolj slabotni in manj bistroumni. Slabotni propadejo, močni ostanejo.

To je nova vera o novem maliku. Malik je bogastvo, njemu na čast je proglašena svoboda in neodvisnost od vseh vezi in okov božjih in cerkvenih nauk in zapovedi. Geslo novih prorokov je bilo: lakomnost v srcu, dobiček v žepu!

To novo vero so sprejeli od Angležev Francozi in od njih vsi narodje v Evropi. Širili so te nauke pod imenom svobode in napredka zlasti judje po časopisih in po njih vplivu so spravili to svobodo tudi postave.

Novi nauki so res prinesli mnogim dobre službe, častne naslove, velike dohodke iz obrti in trgovstva. Svet je napredoval. Vsi so hvalili nove bogate čase, zasmehovali so staro okorno življenje naših pradedov. Kdor pa je bolj bistro gledal v to novo bogato življenje, zmajavajal je z glavo neveren.

Katoliška cerkev je nove nauke in novo življenje obsodila. Vsled tega so vzdignili krščeni in obrezani proroki novega malika velik hrup proti cerkvi in so jo zasramovali za starokopitno, za nasprotno napredku in blaginji narodov. Zahtevali so od nje, da se mora sprijazniti z novimi nauki in z napredujočo znanostjo, da mora zastarele nauke o poštenju, o pravičnosti, o čistosti in strahu božjem dati v zameno za nove nauke o svobodi in razbrzdanosti, o uživanju in razveseljevanju. Odgovoril jim je papež Pij IX.: Ne smemo! Pri tem odgovoru je katoliška cerkev ostala in se ni vdala novemu

veku, katerega je preslepil prvi uspeh liberalizma.

Polagoma so se ljudem odpirale oči in so spoznali slabe nasledke novih nauk, grenke sadove svobode in lakomnosti. Ti pogubni nasledki so bili:

1. Ljudje so začeli živeti brez Boga, brez strahu božjega, brez poštenja in ljubezni. — Vsled tega so živeli vedno bolj razuzdano in pregrešno. Vračali so se v krščanska ljudstva nečisti duhovi grdih pregreh, kakoršne so bile okužile paganska ljudstva. To je pametne ljudi napolnilo s strahom.

2. Življenje je bilo boj lakomnih ljudi za dobiček. V tem boju so omagali slabotni in ubogi, zmagali pa so bogatini. Omagali so delavci v tvornicah nasproti bogatim gospodarjem in so postali sužnji samodelnih strojev.

Omagali so mali obrtniki-rokodelci, ker so bile stare zadruge razdružene in celo prepovedane v imenu svobode in napredka. Vsak obrtnik je stal zdaj sam zase, neodvisen od mojstra in prost od združnih pravil, ali ker je bil revež, ni ga rešila prostost, zapal je v oblast bogatega podjetnika, kateri je z

denarjem odprl velike delavnice in najel na stotine rokodelcev delavcev. Plače delavcem niso določale več zadruga ali posebna razsodstva, ampak prosta pogodba z gospodarjem. Pogodba je bila prosta, ali revež se je moral pogoditi za vsako ceno, ako je hotel živeti. Prostost je dobro služila bogatim, slabo je gospodarila ubogim.

O magali so kmetje, ker so bili prosti in so smeli svoja posestva razkosavati in obkladati z dolgovi. Čudé se so gledali trezni kmetje liberalne govornike, ko so jim — kar iz sebe od navdušenja — hvalili prostost, napredek, omiko, šolo, obdelavanje po novem načinu, umno gospodarstvo i. t. d. „Uboštvo, uboštvo je naša šola“, govorili so med seboj, ko so se učeni gospodje odpeljali zopet v mesto.

3. Lakomnost bogatih ljudi je potlačila sploh vse stanove, ki niso imeli denarja. Denar je zavladal in ž njim obrestovanje in oderušstvo. V imenu liberalne prostosti in napredka so izbrisali iz postav vse prepovedi in kazni oderušstva. Odirati in zatirati je smel, kdor je mogel in znal. Delavsko ljudstvo pa tega ni moglo, ker ni imelo s čim in ni vtegnilo, ker je

bilo prikovano k delu. Odirati in zati-rati so mogli in smeli in utegnili ban-kirji, menjavci, upniki, trgovci in po-sredovavci. Ti so pod vlado novega ma-lika grozno obogateli, drugi so obubožali. Ljudstvo je ostalo množica revežev, pod oblastjo nekaterih bogatinov. Ti bogatini so v obče ljudje brez vere, brez Boga, potratni, razuzdani, brez občutka. Njih lakomnosti ni bilo nič sveto, za denar so prodajali in kupovali tudi ljudi, črne in bele. Kakor skrivaj in čez noč je prišla nad narode sramota: da ljudje ljudi prodajajo za denar! Koliko nedolžnih dečkov, koliko krščanskih devic, koliko po božji podobi ustvarjenih ljudi belih, črnih in rumenih žrtvujejo vsako leto novemu maliku ali bogastvu!

Proti tem krivicam je cer-kev povzdignila glas od začetka in kliče tudi še zdaj: gorjé vam! Zato pa liberalizem in judovstvo zaničujeta in preganjata cerkev in ji jemljeta imetje. Rada sta pa pripravljena, bogato plačati škofe in duhovnike, ako hočejo ž njimi držati ali vsaj molčati. To pa se ne bo zgodilo, ker je zapovedano namestnikom Kristusovim, da morajo na glas ozna-njevati sodbo božjo grešnemu svetu.

In vendar se ne opravi vse s samim denarjem! Treba je tudi glave, če se

hoče vladati svet. Liberalizem si je zategadel vzgojil mnogoštevilno uradništvo, katero bogato plačuje, da molči in upravlja narodom življenje in vlada svet po volji liberalnih bogatinov. Uradništvo je v resnici silno vdano novim naukom in je prepričano, da je njegova edina in sveta dolžnost, braniti lastnino in varovati gospodarstvo liberalnih mogotcev.

Toda resnica je prišla vendar le na dan. Kar je cerkev nekedaj sama učila in vzdržavala proti celemu svetu, to so zdaj spoznali tudi otroci tega sveta, učenci liberalnih učiteljev, katerim pravijo socijalisti in socijalni demokratje. Nimajo vere, nimajo spoštovanja do cerkve, nimajo zaupanja v katoliške duhovnike, ali eno resnico so spoznali. In ta resnica se glasi: Liberalni nauki o napredku in svobodi so pesek v oči; bogastvo liberalne gospode se zbira iz oderuštva delavskega ljudstva.

Ob koncu XIX. stoletja je cerkev doživela, da so najbolj napredni in svobodomiselnih ljudje spoznali laž liberalizma in resnico gospodarskih naukov stare krščanske šole. Bog daj, da bi ob koncu XX. stoletja spoznali vsi ljudje celo resnico krščanskega nauka!

VII.

Krivi socijalizem.

V nedeljo so pri županu zopet bili zbrani vsi moški. Zapazil si lahko velik nemir med njimi. Kaj je bilo? Prišli so iz Gorice in celó iz Trsta socijalni demokratje. Ljudje so jim dajali razna imena: socijalisti, socijalni demokratje, rudečkarji, anarhisti i. t. d. Nosili so vsi okoli vratu rudeče ovratnice in nekateri tudi rudeč klinček na prsih. Stali so v sobani ločeni od drugih, blizu mize in so srdito pogledovali po občinstvu. Učitelj je prijazno stopil k njim in je vprašal, ali so še-le danes prišli in kaki rojaki so. Kratko so odgovorili: „Da“ in so se obrnili v drugo stran sobe. Tedaj je prišel župnik, ki je takoj zapazil može z rudečimi ovratnicami in med njimi dobrega znanca Aleša Poberaja. Stopil je k njemu in ga povprašal, kakor je znancem navada, ki se čez dolgo vidijo. Aleš Poberaj je posili prijazno odgovarjal in na zadnje vprašal: „Ali dobimo tudi mi besedo?“

„Zakaj ne? Toda najprej bo govoril g. učitelj o krivem socijalizmu“, dejal je župnik mirno.

„Aha! Ravno prav, danes se bomo!“ odgovoril je pogumno Aleš Poberaj.

Zborovanje je začelo. Socijalni demokratje so hoteli imeti svojega moža za predsednika. Zborovavci so odločili proti njim in so izbrali domačega župana. — Učitelj je tako-le govoril:

Liberalizem je preklical božje in cerkvene postave in je proglasil prostost. Ta prostost je prinesla srečnim in zvitim ljudem veliko bogastvo, drugim pa veliko uboštvo. Liberalizem uči, da to mora biti tako. Človek je ustvarjen, pravijo liberalci, le za ta svet in mora najti nebesa le na tem svetu, toda le peščica srečnih mogočnih ima nebesa, drugi se tudi potegujejo zanje, pa omagajo in ostanejo v bedi in siromaščini. — Proti tem brezsrčnim naukom so nastopili novi proroki, katerim pravijo socijalisti ali tudi socijalni demokratje ali komunisti. Ti učijo: Človek je za ta svet, na tem svetu mora najti nebesa, ali ne samo peščica ljudi, ampak vsi ljudje. Nebesa vsem ljudem pa le na tem svetu, to je velika obljuba in ponudba vseh onih prorokov, ki

imajo razna imena socijalistov, socijalnih demokratov, komunistov, anarhistov i. t. d.

Kako pa naj pridejo nebesa na zemljo, katero so ljudje do zdaj imenovali solzno dolino? Skrbeti je za to, da bodo imeli vsi ljudje vsega dovolj, da ne bo nikomur ničesar manjkalo in da se ne bo nikdo ničesar bal. Za ta namen treba je najprej presekatati zlato žilo, treba je uničiti kapitalizem, kateri pije srčno kri delavskemu ljudstvu. Izkoriščanje ubožnega ljudstva izvira od tod, ker imajo ljudje vsaki svojo lastnino: svoja zemljišča, svoje hiše, svoje orodje in stroje. Lastniki zemljišč so namreč tudi lastniki pridelkov, lastniki orodja, strojev, tvornic so tudi lastniki izdelkov, a ubogi delavec ima vedno le borno plačilice in svojega nič. Dokler bodo zemljišča in orodje v privatni lasti, ne bo nikoli dobro za delavsko ljudstvo. Lastniki je bodo vedno izkoriščali in zatirali. Da bo izkoriščanja konec, treba je vzeti lastnino privatnim osebam in dati vse v last državi ali deželi ali občini ali pa še boljše zadrugam delavcev. Nikdo ne bodi več gospodar-lastnik zemljišč ali tvornic ali strojev ali orodja, ampak vsi le delavci ne-

maniči (proletarci), kateri naj delajo na zemljišču ali v tvornicah, ki so last za druge. Vsi ljudje bodo brez lastnine, vsi ljudje bodo le delavci brez svojega zemljišča, brez svojega kapitala, brez svojega orodja!

To pa se bo kmalu zgodilo. Bogastvo silno rase in bo kmalu požrlo manjša posestva in male obrti. V kratkem času bo vsa lastnina v rokah nekaterih bogatašev, vsi drugi ljudje bodo sami delavci nemaniči. Tedaj se združijo ti brezštevilni nemaniči in porečejo: Vse vaše je naše. Od zdaj dalje ne bomo ne mi ne vi lastniki, ampak vsi skupaj; vsak za se ne bo imel lastnine. — Socijalisti le želijo, da bi kapitalisti kmalu požrli vse imetje malih posestnikov in obrtnikov, ker potem napoči zora zlatih dni.

Zadruge delavcev bodo vodili uradniki izvoljeni od delavcev. Ti bodo vsakemu odmerili delo, kakor bodo spoznali, da je sposoben. Človek si ne bo več sam izbiral poklica ali dela, ampak zadruga mu bo določila, kaj ima delati. — Terjali pa bodo od vsakega enako mero dela. Nobeden ne bo dolžan, delati več ko določeno mero. — Za enako

mero dela bo imel vsak človek enako mero veselja na svetu. Nikdo ne bo užival več ko drugi; vsak pa bo imel dovolj, česar si bo pozelel.

Od kod pa bodo ljudje vzeli vse to? Zemlja bo dajala veliko več pridelkov ko zdaj, ker bodo ljudje bolj pridno delali. Roka človeška bo izdelovala mnogo več reči, ker bo vedela, da dela sebi in ne brezsrčnemu kapitalistu. Zemlja in roka bodele ustvarili raj na zemlji za vse ljudi.

Ker ne bo lastnine, ne bo več prave družine. Ljudje se bodo sicer ženili in možili, toda pro to, iz same ljubezni in za veselje, brez morilnih skrbi za rejo otrok. Če si mož in žena ne bodeta več dopala, bodeta se ločila in z drugimi poročila. — Kaj pa otroci? Otroci bodo vsi skupaj na reji v odgojilnicah in še poznali ne bodo očeta in matere. Zadruga bodo napravile posebne hiše za rejo otrok od 1 do 2 let, druge hiše za otroke od 3 do 6 let, i. t. d. Roditelji ne bodo imeli z otroki nobene skrbi ali težave. Zakonsko življenje bo bolj brezskrbno in veselo ko življenje lahkokrilih ptic pod nebom.

Ker bodo ljudje imeli vsega dovolj, ne bodo si več jezni, sovražni,

opravljivi, ne bodo si več krali, krivice delali ali se pobijali. Vsi si bodo bratje, vsi se bodo ljubili med seboj. Vsled tega ne bo treba več sodnikov in beričev.

Tudi ne bo več kraljev in ministrov in ne vojakov, ker bodo vsi ljudje eno ljudstvo. Ljudstva ne bodo več ločena po državah in deželah kakor do zdaj. Celi svet bo ena dežela, v kateri bodo ljudje vsi bratje, združeni v zadruge, srečni, veseli!

Za stare in bolne bo vse lepo preskrbljeno v bolnišnicah in hiralnicah. —

Vere ne bo več in duhovnikov tudi ne, ker in vera straši človeka s peklom in tolaži z upanjem na nebesa. Pekla pa ne bo več, ker ne bo več hudobije na svetu. Tudi tolažbe ne bo več treba ljudem in ne nebes na unem svetu, ker bodo ljudje imeli nebesa na zemlji. — Če bo pa kdo vendar le hotel kaj verovati, bo smel sam zase, kar bo hotel, v zadrugi ali v šoli ali sploh v javnosti pa ne bo govora o tem. Vera je privatna (zasebna) stvar.

Vso oblast bo imelo v rokah delavsko ljudstvo, in sicer bo imela vsaka glava enako pamet in

enako veljavo. Volitve bodo torej občne in odločevala bo večina oddanih glasov. Druge oblasti ni na zemlji in ne na nebu ko število glasov.

Ženske bodo v vseh pravicah enakopravne z moškimi.

* * *

Take so obljube socij. demokratov. — Kaj ne, da se človeku kar srce topi, ko sliši te pravljice o zlatih časih, ki kmalu napočijo? In vendar — v čast slovenskega ljudstva bodi to povedano — pri nas so te proroke sprejeli z velikim nezaupanjem. In res, ako gledamo na očitna znamenja, na obnašanje, na nauke in obljube in na dejanja socijalnih demokratov, jim mi Slovani ne smemo zaupati svoje sreče. Znamenja so sumljiva, nauki so krivi, obljube so prazne, dejanja pogubna.

I. Sumljiva znamenja.

1. Socijalni demokratje so se pobratili z judovskimi bogataši. Na vsakem shodu branijo in zagovarjajo judovsko bogastvo. —

A ne samo to. Socijalni demokratje so izročili vodstvo stranke judom. Kdor hoče biti torej soc. demokrat, mora se dati voditi od judov. Resnično! Judje

pišejo skoraj vse socijalistične časopise, n. pr. na Dunaju „Arbeiter Zeitung“ (urednik je jud dr. Adler) i. t. d. — Judje so prvi voditelji stranke kakor n. pr. dr. Adler, dr. Verkauf, dr. Berstel, Morgenstern, Ingwer, Kohn, Schacherl, Fischer pri nas v Avstriji; Kohn, Feldmann, Schlesinger, Stern, Kugler, Meier na Oger-skem; Stadthager, Goldstein, dr. Wurm, dr. David, Katzenstein, Bernstein, Aaron na Nemškem i. t. d. V Italiji je ravno tako kakor pri nas, čeprav je tam le malo judov v primeri z drugimi prebivavci. —

Vsak pameten človek se mora vprašati: kako se to zлага? Stranka, katera je napovedala boj kapitalizmu, drži z judi, ki imajo kapitale? Stranka, katera je napovedala boj izkoriščanju delavskega ljudstva, brati se s pijavkami? Stranka, katera je napovedala občno in večno bratstvo vseh narodov, dá se voditi od naroda, kateri je sam poln sovraštva do drugih narodov in seje sovraštvo tudi med krščanske narode? Kako se to zлага? Kako se to sme? Kdo naj zaupa stranki, katero vodijo judje? Možje moji! Ako bi vam jaz rekel: Zložimo vsi svoj denar in tržimo ž njim, za voditelje naše trgovine pa postavimo jude, katerim pove-rimo torej ves denar, kaj bi vi rekli na to?

Niti enega križa!“ zakliče Štefan Lovišček.

Torej denarja ne bi zaupali judom, socijalni demokratje pa so srečo in dušo njim zaupali. Kateri pametni človek naj hodi za njimi?

2. Drugo sumljivo znamenje je, da socijalni demokratje ravno tako grdo napadajo duhovnike kakor liberalci. Zaganjajo se v katoliško cerkev in v duhovnike tako srdito, kakor bi bili oni krivi siromaščine delavskega ljudstva. Kako za božjo voljo?! Ali držijo bogatini in oderuhi z duhovniki? Ali ni ravno nasprotno res, da vsi tisti, ki odirajo ljudstvo ali ki so sploh veliki gospodje, zaničujejo duhovnike? Kaj so torej duhovniki krivi, ako bogatini njih naukov nič ne poslušajo? — Nasprotno pa vidimo prav povsod okoli duhovnikov zbrano ubožno delavsko ljudstvo. Menim, da ljudstvo uže vé, kdo mu dobro hoče. — Slišali ste tudi, koliko je cerkev storila za delavsko ljudstvo in kako mu je vselej branila pravice in pošten zaslužek.

„Cerkev je premalo storila, cerkev ni storila vsega, kar ji je Kristus naročil“, oglasi se eden socijalnih demokratov. „Zakaj ni učila, da so vsi ljudje enaki in bratje?“

Lepo prosim! reče učitelj. Cerkev je to vedno učila, ali ljudje se niso naukov poprijeli. Saj tudi dandanes cerkev uči, da je oderuštvo in trganje zaslužka greh, da se ob nedeljah in praznikih ne sme delati, da se ne sme ubijati. Toda ali jo ljudje poslušajo? Odirajo, trgajo zaslužek, silijo delavce na delo ob nedeljah, pobijajo se v dvobojih in po vrhu še cerkev zasmehujejo, ker obsoja dvoboje. In glejte! Socijalni demokratje očitajo grehe svetà cerkvi. Ali je to pošteno? Bolje bi storili, če bi cerkev podpirali v skrbi za delavsko ljudstvo. — Cerkev, pravite, ni dala ljudstvu one prostosti, omike in bratstva, katero mu obetate vi. Dragi moji tovariši, popravljeni in ocenjeni in vse v nič devati, kar so drugi storili, je lahko, ali delati je težko. Vi pravite, da bodele delavskemu ljudstvu c e l e g a s v e t a dali prostost, omiko, bratstvo in blagostanje. Dobro. Toda pri nas delavsko ljudstvo ima že nekaj prostosti, omike, bratstva in blagostanja; pustite torej za prvi hip krščanske narode pri miru in pojdite v Azijo in Afriko, kjer živijo stotine milijonov ubogih delavcev, kateri še nimajo prav nobene prostosti ali omike in živijo v nepopisni siromaščini, umazani in

goli do kože! Zakaj bi le vedno drugim popravljali, pojdite in sami kaj storite! Dela za omiko in prostost narodov je dovolj na svetu, čemu bi se torej le prepirali in ujedali med seboj? Na delo torej tovariši socijalisti v Afriko in Azijo, da vam ne pobero lavorike duhovniki (misijonarji), katere vi tako zelo devate v nič in zaničujete. Če si pa nič ne upate storiti sami, bodite tihi o drugih.

3. Tretje slabo dejanje socijalnih demokratov je, da so nam Slovencem nasprotni. V Trstu n. pr. je njih voditelj vpil in razgrajal proti rabi slovenskega jezika pri sodnijah in drugih uradih. Ali tudi v obče so socijalni demokratje potegnili z nasprotniki našega naroda. V Trstu in v Gorici, na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem so si bratje nemški liberalci, judje in — „prijatelji delavskega ljudstva“, socijalni demokratje. V Gorici so izobčili slovenščino iz svojih shodov. To njih ravnanje je toliko slabše, ker so se pri tem vže večkrat pridružili bogatinom proti siromakom. N. pr. na Goriškem plačuje ubožno delavsko ljudstvo na deželi po 80 do 160% davka za šolo, meslo bogato pa le 15%. Kaj bi bilo torej bolj na ravno, kakor da bi vsi skupaj plačevali,

da bi bogati pomagali ubožcem, mesto deželi, kakor povsod v našem cesarstvu? Toda bogati goriški meščani so to pravično zahtevo delavskega ljudstva zavrnila najbolj iz narodnih nagibov, ker bi skupni šolski zalog bil v prilog Slovincem. A goriški socialisti so li pokazali, da so prijatelji delavskega ljudstva? Kaj še! Potegnili so z bogataši in judi in to javno in slovesno na velikem shodu. Naši socialni demokratje so torej taki prijatelji delavskega ljudstva in njega prostosti, omike, napredka in blagostanja, da nakladajo ubožnemu ljudstvu 80 do 160⁰/₀ davka, bogatinom pa 15⁰/₀! Vprašam: kdo naj zaupa taki stranki? A vam, tovariši, se prav čudim, da si upate med slovensko ljudstvo, katero sovraži vaša stranka.

„Mi smo prijatelji vsakega ljudstva“, ogласi se Aleš Poberaj. „Mi nočemo narodnih preprirov. Če priđemo mi do vlade, uredimo narodne razmere, da bodo zadovoljni vsi narodje. Mi bomo razdelili cesarstvo na male okraje (kantone), kakor je razdeljena Švica. Zdaj so poedine dežele, n. pr. Češka, prevelike in imajo preveč različne ljudi pod eno streho. Zato ni miru. Če

bode Avstrija razdeljena v kantone ali okraje, bode mir“.

Te besede so vsi tiho poslušali, ker so bile izgovorjene z veliko zavestjo. Vsi so bili radovedni, kaj bo odgovoril učitelj. Ta je ostal hladen in je prav mirno rekel: „To so zopet same obljube in nade, katere nič ne veljajo. Pravite, da boste razdelili Avstrijo v okraje, ali boste okraje obzidali s kitajskim zidom, da ne bodo hodili ljudje iz enega v drugi? In pa: kako boste delili n. pr. Primorsko? Ali ni že zdaj razdeljena v male deželice? Kako boste Gorico in Trst razdelili, da bo mir med ljudmi? Da, da, ali bi bil lep mir, če bi narodno nestrpna občinska starešina dobila v roke vso oblast! Gorjé drugi narodnosti v takih mestih in občinah! Za mir je treba ljudi izpreobrniti, poboljšati in vzpodbujati k ljubezni, samo svet drugače razdeliti, je malo vredno.

4. Se eno slabo znamenje moram omeniti. Socijalni demokratje so polni sovraštva proti Avstriji. Pri vsaki priložnosti jo napadajo in povsod sodelujejo z nasprotniki cerkve in države za razpad našega cesarstva. Framasonstvo cele Evrope namreč se je zapriseglo, da mora uničiti Avstrijo. Na to

merijo njih napori že sto let. — Kaj pa pomeni razpad Avstrije za nas Slovence in za katoliško cerkev? Za Slovence bi bil razpad Avstrije skrajno poguben, ne vem, ali bi sploh še živetarili, če bi Avstrija razpala in bi nas priklopili Italiji ali Nemčiji. Za katoliško cerkev pa bi bil razpad Avstrije velik udarec, ker s tem bi izginila zadnja katoliška vladarska hiša in zadnja katoliška država. —

„Oho! kako morete to reči“, segne učitelju v besedo Aleš Poberaj. „Ali ne tožite vedno, da Avstrija zatira Slovence in Slovane sploh in da davno vže ni več katoliška država“.

„Le počasi! Kdor prav loči stvari, prav uči“, pravi dalje učitelj. Res je, da tožimo, da nas drugi zatirajo, in da nam vlada ne daje pravic, ki nam gredo po božji in državni postavi. Ali vendar nekaj narodnih pravic že imamo v Avstriji in borimo se, da pridobimo vse. Imamo tudi upanje da z vstrajnim bojem dosežemo vse pravice. Če nas pa priklopijo Italiji ali Nemčiji, ne bomo imeli nobene narodne pravice več in tudi nobenega upanja.

Res je tudi, da tožimo, da je Avstrija liberalna, ali ljudstvo je vedno še

katoliško, in cesarska hiša je katoliška. Ako tedaj katoliški možje hočejo, bode Avstrija kmalu zopet odlična katoliška država in steber katoliške cerkve. To dobro vedo vsi nasprotniki katoliškega imena, zato tako korenito sovražijo Avstrijo. Mi pa kot Slovenci in katoličani cenimo in ljubimo Avstrijo in nje vladarsko hišo in se ne bomo bratili s socijalno demokracijo, katera sovraži Avstrijo.

II. Krivi nauki in prazne obljube.

Socijalna demokracija nosi torej za nas Slovence prav slaba znamenja na sebi, ali morda so njeni gospodarski nauki boljši? Dokazal vam bom, **da so tudi njeni gospodarski nauki krivi in njihove lepe obljube prazne.**

Kaj učijo in obetajo?

1. da je treba vzeti lastnino zasebnikom in jo dati zadrugam;
2. da se bo to samo zgodilo;
3. da bodo ljudje radi delali, bratski živeli in zadrugo ubogali;
4. da bodo tedaj ljudje imeli raj na zemlji.

Vse to ni res.

1. Lastnine ni treba jemati, ampak le izkoriščanje zabra-

niti. Čemu bi jemali ljudem lastnino? Saj lastnina ni kriva izkoriščanja. Izkoriščanja je kriva slaba volja človeka. Naši veliki posestniki n. pr. imajo veliko lastnine, ali pri vsem tem si upajo prav malo izkoriščati delo drugih ljudi. Ravno tako najdete poštene lastnike tvornic, kateri delavcev ne izkoriščajo. — Lastnina sama po sebi ni slaba, ni tatvina.

„Toda lastnina daje gospodarjem moč, da nas izkoriščajo“, oglasijo se socialisti.

To je res, ali izkoriščanje se da zabraniti z drugimi sredstvi. Treba je le modrih postav, in konec bo velikih krivic. — Saj tudi roka daje ubijalcu moč, da ubija, in tatu moč, da krade, ali radi tega ne bomo ljudem odsekovali rok, ker so roke nedolžne, ljudje so hudobni. Tako je tudi lastnina nedolžna, le človek je hudoben. Treba je torej človeka prijeti in mu zabraniti izkoriščanje, sleparstvo, tatvino itd. Živi ljudje si pomagajo, če hočejo.

Nauk socialnih demokratov je kriv tudi zato, ker ne ločijo pravične lasti od krivične, marveč hočejo vsa lastnino odpraviti. To pa ni pravično in ni pametno. Če hočejo

preiskati, koliko velikega bogastva je po krivem nabranega, prav storijo, in ako doženejo, da bogatini vrnejo to krivično blago, recimo državi, bomo jim z veseljem častitali. Toda pri miru naj pustijo male posestnike, mojstre obrtnike in delavce, ker so si ti krvavo zaslužili, kar imajo. Zaslužek svojega dela je pravična lastnina, naj si bo denar ali stroj ali orodje ali hiša ali njiva.

Nekateri socijalisti hočejo, da naj ima vsak človek vsak dan proti vsega dovolj, česar potrebuje, in ne več. Tako se godi v samostanih, kjer se redovniki radovoljno odrekajo vsaki lastnini. Pri drugih ljudeh to ni mogoče. — Nikdo noče delati za drugega in kar kdo zasluži ali prihrani, hoče imeti za se in bi se lepo zahvalil socijalistom, če bi zahtevali od njega, kar si je sam zaslužil ali prihranil. Kdo bi se neki tudi trudil ali hranil, ako ne bi sam ničesar imel od tega? — Drugi socijalisti učijo, da je vsak človek svojega zaslužka gospodar in tedaj tudi lastnik prihranjenega zaslužka, ali ta zaslužek ne sme biti ne hiša ne zemljišče ne stroji ali sploh orodje za izdelavanje in pridelavanje. Ta je lepa! Če smem delati črez uro za denar, zakaj

ne bi smel črez uro zidati in si sezidati svoje hiše ali pa sestaviti si svojega kolovrata v tem času, ko drugi pohajajo. Če smem hraniti denar, zakaj ne bi smel hraniti strojev?

„Zato ne, ker kdor ima svoje stroje in lastno orodje, izkorišča druge, ki nimajo svojih strojev in svojega orodja“, oglasijo se srdito socialisti.

Ni res, da o r o d j e izkorišča človeka, človek izkorišča človeka, ker je lakomen, ali izkorišča ga lahko tudi z denarjem in sploh s prihranjenim zaslužkom. Izkoriščanje je treba zatreti, pravično lastnino pa pustiti, kar sem že rekel. Sicer pa vidite, da sami niste na jasnem v tem vprašanju, ker nekateri hočete vzeti ljudem v s o lastnino, nekateri pa branite lastnino zaslužka. Če tedaj sami niste na jasnem, kako-li hočete druge učiti?

„Zemlje človek ne prinese s seboj na svet. Zemlja torej ne more biti njegova last. Zemlja je za vse ljudi in se ne sme deliti v last“, pravi Aleš Poberaj.

Res je, da človek ne prinese zemlje s seboj na svet, a tudi obleke ne in ne denarja, tudi ne učene glave in spretnih rok. Torej porečete, da zaslužek ni

njegova last in tudi glava ne in roki? — Zemlja je za vse ljudi, pravite. Res je to, ali zemlja lahko rodi vsem ljudem skupaj ali pa vsakemu na njegovem kosu. N. pr.: Nerazdeljen občinski pašnik redi govedo vseh občanov skupaj, ako je razdeljen redi govedo vsakemu občanu na njegovem. V obeh slučajih služi pašnik istim ljudem. Dokazati bi vi morali, da zemlja ne sme biti razdeljena ali da ne more dajati pridelkov vsem, ako je razdeljena. Tega pa ne morete dokazati. Ravno nasprotno uči skušnja, da je razdeljena zemlja bolj obdelana in da rodi več ko nerazdeljena.

Poglejmo pa še nekatere posledice iz tega nauka. — Če ne bi človek imel nič svojega, bil bi revež, če tudi bi imel kaj devati v usta vsak dan proti. Kdor nič nima, nič ne velja.

„Tako se godi zdaj, ko so ljudje ločeni: eni bogati, eni ubogi. Ko bogatih ne bo, veljali bodo kaj tudi oni, ki ne bodo ničesar imeli“, menijo socijalisti.

Kaj bodo veljali, če bodo za vsak grižljaj morali k uradnim kuharjem in natakarjem? Človek je mož, če je neodvisen. Če pa nič nima, visi od drugih. Zato prav pravi Leo XIII. o socijalistih: Obetajo ubogim veselje bogatih, v res-

nici pa namerjavajo spraviti v enako siromaščino bogate in uboge.

Druga posledica je: Kdor nič nima ko za svoja usta, ne more ustanoviti in rediti družine. Kaj bo torej z družino, kaj bo s sv. zakonom, kaj bo z odgojo otrok? Vse to bo nemogoče, kar socialisti tudi sami priznavajo in obetajo namesto družine in zakona nekaj drugega, o čemer bom govoril pozneje.

2. Preidimo k drugi lepi obljubi: „Vse to se bo samo zgodilo“.

Ni res, da se bo lastnina sama po sebi izgubila in da bo vse imetje samo po sebi prišlo za drugim v last.

Socialni demokratje si domišljajo, da se človeško življenje razvija tako po sili in brez proste volje kakor življenje živali ali rastlin, da, celo takó, kakor pretvarjanje in izpreminjanje zemlje, vode, zraka. Ta njihov nauk je posledica krivih liberalnih (materijalističnih) nauk, da človek nima svoje proste volje, da, kar ukrene in stori on, to se zgodi samo ob sebi v njem, to se le razvija po sili, kakor se razvija iz popja cvetje, iz cvetja sad. Ta nauk pa ni resničen, ker v resnici človek ima

prosto voljo in je svoje sreče sam kovač. Ker je tedaj človeško življenje odvisno od proste volje človekove, ne more nikdo danes reči, kaj storijo ljudje črez toliko in toliko let. Samo se ne bo nič storilo, če ne bodo ljudje radovoljno storili.

Vprašajmo zdaj še izkušnjo: je-li kakšno upanje, da se izgubilastnina in preide v last zadrugam? Tega upanja je prav malo ali nič. Do zdaj nismo še ničesar zapazili v človeški družbi, kar bi pričalo o takem razvitku. Res je, da nekateri veliki bogatini požirajo male posestnike, ali bogatini ne kažejo prav nič volje prepustiti svoje imetje zadrugam, ker si je upajo sami upravljati in uživati. — Če bo Rotschildovo premoženje naraslo še za enkrat toliko, vedel je bo sam upravljati in hotel je bo sam uživati. Sam od sebe se ne bo odpovedal gospodarstvu. Samo po sebi se ne bo nič zgodilo, ako ne bodo bogatini sami hoteli ali ako jim nemaniči s silo ne vzamejo.

Kakih misli pa so srednje premožni posestniki, obrtniki, trgovci in hišni gospodarji? Od enega konca sveta do drugega so vsi ene misli: trdo braniti svojo

lastnino in če mogoče jo pomnožiti. Še ne sanja se jim, da bi svoja posestva, tvornice, delavnice, hiše sami od sebe odstopili zadrugam socijalnih demokratov. Samo po sebi se torej ne bo nič zgodilo, ako ne bodo storili ljudje.

Kaj pa pravijo navadni težaki in delavci? Tudi ti radi imajo kaj svojega. Vsak si rad poišče miren kot, kjer je sam in svoj gospod. Če bi imel delavec le hišo svoje, ne bi pristopal k zadrugam socijalnih demokratov. — Nadalje je vsem znano, da si vsak delavec prizadeva, postati mali obrtnik ali posestnik. To nagnenje je dandanes tako močno kakor pred 500 leti, ko še ni bilo socijalističnih prorokovanj. — Kratko: ljudje nimajo pravnične volje, odpovedati se lastnini in vstopiti v zadrugo kot dni-narji ali uradniki. Če pa ljudje nimajo volje, samo se to ne bo zgodilo.

In zares! Uže je petdeset let, odkar so socijalni demokratje dali svetu to upanje, a zgodilo se ni še prav nič. Število posestnikov ne pojema, marveč raste, in sami socijalni demokratje se prav radi pogospodijo, če morejo. Ko se pa pogospodijo, hodijo in živijo družno

z meščansko gospodo („buržuazijo“) in se ogibljejo delavskih ljudi. Le še na shodih pozdravljajo delavce za „tovariše“, drugod jih ne pogledajo. Na shodih udrihajo po gospodi in jej napovedavajo vojsko do smrti, doma pa se snubijo in ženijo, zabavajo in bratijo z isto „prokleta“ gospodo. Če pojde tako dalje „samo ob sebi“, bode prej sodnji dan, ko preneha lastnina ali preide vse imetje v last gospodarskih zadrug.

3. Tretja lepa obljuba je, da bodo ljudje v zadrugah bratski živeli, radi delali in ubogali za drugo. To so zopet le prazne sanje! Le pomislite sami.

Zadruge bodo velike skupine ljudi, po 1000—4000, ali morda še več. Kdo bi bil tako otročji, da bi upal zgolj bratstvo in mir v takih velikih družinah? Kdo si more misliti take skupine brez prepиров?

„Če jim ne bo nič manjkalo, čemu se bodo prepirali?“ vpraša Aleš Poberaj.

Vi pravite, da v zadrugah ne bo ljudem ničesar manjkalo, to se pravi, imeli bodo za želodec vsega dovolj. Če je kdo sit, je tudi zadovoljen. To pa ni res in kdor ima zdrave oči v glavi, vidi sam, kako se večkrat grozno prepirajo, pre-

klinjajo in pobijajo tudi v bogatih družinah, v katerih nikomur nič ne manjka za želodec. Ubožec, kateri trpi pomanjkanje, ozira se pač nevoščljivo v hiše bogatih in blagruje ljudi, katerim nič ne manjka. Ako bi pa siromak pogledal v take bogate družine, našel bi večkrat, da so oni njemu nevoščljivi, ker on vsaj v miru živi, dočim je pod njih streho večer prepír. Pomanjkanje sicer ni dobro, ali obilnost tudi ne da sreče in zadovoljnosti. Zakaj ne? Ker človek ni živina, ima tudi dušne potrebe in ne samo telesne. Ako hočemo torej, da se bodo ljudje ljubili kakor bratje, da si bodo radi vse odpuščali, rad eden z drugim imeli potrpljenje, eden za drugega delali, trpeli, žrtvovali, treba jim je srca prestvariti in ublažiti, ne samo mehove napolniti.

Obetati je lahko, storiti je težko. Socijalni demokratje obetate bratstvo vseh narodov; prijatelji, napravite mir med seboj! Komu ni znano, da se tudi vi prav hudo prepirate med seboj in včasih kar pretepate na shodih? Če to delate zdaj, ko ste še na poti v srečno deveto deželo, kaj bo še le, ko boste gospodarji držav in sedete za zelene mize? — Toda to je preveč, tega vem, da si

ne upate. Ponudim vam nekaj ložjega. V naši sosedni mali občini je že več let hud prepir med „dolenjimi“ in „gorenjimi“. Obe vasi skupaj štejete celih dvajset hišnih števil. Trudili so se že duhovniki in sam škof, da bi spravili ljudi, imeli smo že dvakrat sv. poslanje in spravo, a ljudje se niso pobratili; trudili so se c. kr. uradniki, pa tudi zastonj; obdelovali so jih sosedje z lepa in z zasmehovanjem, pa niso nič opravili. „Dolenji“ so ostali dolenci, „gorenji“ so ostali gorenji! — Predlanskim je bila velika suša. Trpeli so „gorenji“ in „dolenji“, ker so morali poldrugi mesec v globoki jarek po vodo in to celo ob trgatvi. Župan je prosil vlado podpore za vodnjak; vlada je obljubila, poslala strokovnjaka, da bi izdelal načrt. Dobro. Toda zdaj je nastalo vprašanje, kje bodi vodnjak. Prišli so „gorenji“ in „dolenji“. Vsaka vas je zahtevala vodnjak. Po dolgem prepiru je rekel neki modrijan, da naj bo na sredi. Za to mnenje jih je res bilo nekoliko, toda vladni zastopnik je opozoril ljudi, da na sredi ni hiš, s katerih bi se nabirala voda v vodnjak. Imeli bi torej vodnjak vedno suh. Odločil se je torej, da napravi vodnjak na dolenjem koncu gorenje vasi, da bo tudi dolenjim kolikor

mogoče blizu. Proti načrtu so se „dolenji“ tako srdito uprli, da je glavarstvo vso stvar odložilo. Še dandanašnji hodijo „gorenji“ in „dolenji“ po vodo v jarek! Evo vam, socijalni tovariši, lepo polje za vaše poslanje. Pojdite in spravite te ljudi, ki prebivajo v dvajsetih hišah, potem še le govorite o ljubezni in bratstvu celega človeštva!

Kakor je prazna ta obljuba o vesoljnem bratstvu, tako je prazna obljuba, da bodo ljudje radi delali in ubogali. Kaj pa da bodo, ali ne taki kakoršni so zdaj na svetu, a še manj taki ljudje, katerim ne bo nič manjkalo. Saj še oblasti, katere jim zapovedujejo v imenu vsemogočnega Boga, pravičnega sodnika, ne ubogajo, kako li bodo radi ubogali oblastnike, katere bi postavila večina proti volji manjšine? To so sanje!

4. Četrta lepa obljuba socijalnih demokratov je, da bodo imeli raj na zemlji. Zaničljivo govorijo, da nebesa prepuščajo „angeljcem in vrabcem“, sami pa hočejo imeti raj na zemlji. Upajo torej, da bodo enkrat vsi ljudje srečni in blaženi na zemlji. Kak bo ta raj? Ljudje bodo imeli vsega, česar bodo hoteli.

Poglejmo to obljubo bliže! Ljudje bodo imeli vsega, česar bodo želeli. Česa? Jedi, pijače, obleke, stanja, životne naslade, pa tudi šole in učenosti. Kdo bo dal vsega tega? Zemlja. Evo zopet prazno upanje! Naša zemlja je v resnici taka, da sama od sebe rodi trnje in osat, sladko sadje, rumeno pšenico in iskro vino pa rodi, če jo s trudom obdelavamo. Brez muke ni moke. A tudi pri največjem trudu ne bo zemlja nikoli toliko navrgla, da bi ljudje imeli vsega, česar si bodo poželeli, ampak rodila bo po priliki toliko, kolikor bodo ljudje zadelali vanjo, t. j. nikoli veliko več ko za potrebo. Tako je bilo in tako še bo človeško življenje: s trudom se bodo ljudje preživljali, brez truda pa bodo stradali. —

Ali recimo, da bi zemlja res toliko rodila, da bi ljudem pri malem trudu preostajalo vsega, raja vendar ne bo na zemlji. Saj vendar bodo na svetu kakor zdaj boleznii in nesreče.

„Bolezni in nesreče izvirajo iz siromaščine in zatiranja“, oglasijo se socialni demokratje.

Ne vse, tovariši moji. Nekatero boleznii in nesreče izvirajo res iz siromaščine ali ne vse. Če bi torej v vašem ob-

ljubljenem rajju prenehale nekatere bolezni, vse bolezni in nesreče ne bodo prenehale. Večina bolezni in nesreč izvira iz greha, iz nečistosti, iz pijančevanja, iz požrešnosti, iz nevoščljivosti, iz maščevanja in jeze. Če torej gledamo na telesno srečo, zemlja ne bo nikoli raj. —

Zdaj pa še pogledjmo, kakšen raj bo imelo človeško srce, ne umrjoča duša. Vi sicer tajite neumrjočo dušo, vam je človek žival, ali vendar čisto navadna žival tudi vam ni. Človek ima nekaj v sebi, kar imenuje srce, dušo, duha; v srcu ima čute in želje, v duhu misli in načrte. Tega ni mogoče utajiti. — Človek torej ne more biti srečen, ako ni njegovo srce mirno, ako nima čiste vesti, ako ne uživa spoštovanja in ljubezni od ljudi, ako je obsojen živeti s hudobnimi ljudmi. Vprašam vas: V vašem obljubljenem rajju bode li človek imel vse te lastnosti? Če si to obetate, jako se motite in vaše obljube so prazne. Ljudje ne bodo nikoli angeli, ne bodo nikoli vsi dobri, nikoli vsi eden drugemu vdani v odkritosrčni ljubezni, vedno bo na svetu greh, krivica, nevoščljivost, nepokorščina, nehvaležnost, jeza, lenoba, ošabnost, nečistost, to se

pravi: na svetu bo vedno pekel in ne raj. Treba bi bilo ustvariti človeka iz druge ilovice nego je bil upodobljen Adam in njegovi otroci, da bi smeli pričakovati bolji rod. Sedanji Adamov rod je grešen rod, kateri torej ne more imeti raja na zemlji ampak pokoro in trpljenje.

III. Pogubne posledice.

Znamenja so slaba, obljube so prazne, poglejmo si še nekatere posledice socijalističnih nauk. Poglavitne posledice bodo:

1. vere in cerkve ne bo več;
2. države in oblasti ne bo več;
3. družine ne bo več;
4. prostosti in moštva ne bo več.

1. Vere in cerkve ne bo več. Socijalni demokratje tajijo Boga in zasmehujejo božje nauke. Te brezbožnosti so se naučili od liberalcev. Mi obsojamo z vso močjo in srdom to bogotajstvo, ali ne zdi se nam pravično, da hočejo vlade in stranke ostro pokoriti socijalne demokrate radi tega, ko vendar iste vlade in stranke še bogato plačujejo vseučiliščne profesorje za take

brezbožne nauke. To je dvojna mera in socialni demokratje se po pravici pri-
tožujejo. Gospoda, zlasti judovska, sme
izpodkopovati in zasmehovati božje nauke
in je za to še plačana, siromake pa ti-
rajo v zapor. To je hinavščina in fari-
zejstvo!

Pomislimo pa, kako pogubno
bo bogotajstvo za človeštvo. Kdo bo krotil strasti brez strahu
božjega? Še strah večne kazni ni mogel
vselej zadržati zlobne roke, kako li bodo
mogli „voditelji zadrug“ brzdati hudo-
bijo brez strahu božjega? Bodo li vpe-
ljali tako stroge človeške kazni,
da bodo hudobni ljudje ubogali vsaj iz
strahu časnih kazni in opuščali slabo?
Toda kolikokrat bodo lahko izvršili zlo-
čin na skrivnem? In pa, kje bo za
take strogo kaznovane ljudi raj na zem-
lji? —

Pogubno je bogotajstvo tudi za to,
ker jemlje človeku veselo upa-
nje za grobom. To upanje je pri ve-
liki večini ljudi edino, katero je tolaži.
To upanje je življenje človeštva, brez
tega upanja mora obupati. Bogatini in
dobro preskrbljena gospoda seveda tega
ne čutijo, ker uživajo in se veselijo, ali

zagrenelo bi jim to veselje, ako bi imeli srce in bi s pesnikom pomislili, da

„jokajo se milijoni,
da eden le se veseli“.

Kaj bodo dali socijalni demokratje delavskemu ljudstvu, ako mu res vzamejo to upanje? Druzega ne ko nekoliko krajcarjev več plačila. To bo torej ves raj? To bo utolažilo srce človeško? O nesrečno tako človeštvo, ki ne bi imelo družih vzorov in nad! Kdo se bo boril in krotil strasti za tako majhno plačilo? Kdo se bo žrtoval na bojnem polju ali v bolnišnicah ali v drugih človekoljubnih zavodih za nekoliko krajcarjev?! Kdo bo sploh prenašal težo življenja leta in leta za nekaj krajcarjev?

Zgodovina sicer ne pozna narodov brez vere, brez Boga, brez nekega strahu božjega in nekakšnega upanja po smrti in zato si je sploh težko misliti, kakšno bo to novo človeštvo brez vere in upanja, toda pred krščanstvom so bili božji nauki zblojeni in upanje večnega življenja je zelo otemnelo. Živel so torej, če že ne brez vere, vsaj brez p r a v e vere. Vprašam: kakšno je bilo tedaj stanje človeškega rodu, zlasti ubožnega ljudstva? Bilo je silno žalostno in že

spomin onih časov je krščanskim narodom strašen. Zgodovina bodi nam torej učiteljica prihodnosti. Ne želimo si nazaj starega barbarstva in ne paganskega obupa, ne želimo si časov brez vere in Boga, brez strahu božjega in brez veseliga upanja onstran te solzne doline!

Možje slovenski! Če vam pride kdo obetat bele gradove, pa ne spoznava Jezusa Kristusa in ne posluša njegove cerkve, vedite, da so oni svetli gradovi postavljeni v oblake in njegove obljube le prazne sanje!

2. D r ž a v e i n o b l a s t i n e b o v e č. Obetajo si torej, da ne bo več cesarjev, kraljev, predsednikov, ministrov, namestnikov, glavarjev, redarjev, ker se bodo ljudje sami vladali; tudi ne bo več vojakov, ker se bodo vsi narodje pobratili; sodnikov tudi ne bo, ker ne bo več krivice na svetu. Prave oblasti torej, katera izvira od Boga, ne bo več na svetu. Kdo bo torej vse ukazoval? Ljudstvo. Ljudstvo bo združeno v zadruge, katere bodo vodili od ljudstva izbrani voditelji, toda oblasti, da bi koga silili ali pokorili, ne bodo imeli. Če bo treba soditi ali pokoriti, zbralo se bo ljudstvo in bo rabilo oblast. —

Kaj naj rečemo k tem naukom? Da so neosnovani. Taka oblast ne bi mogla voditi niti ene zadruga, a kako li vse zadruge celega sveta? V nobeni zadrugi ne bi bilo brez razporov in krivic, kdo neki bo ljudi pokoril? Ljudstvo, pravite, kaj pa, če bi večina delala krivico manjšini? Kaj pa počnete, če nastanejo prepiri in pretepi med zadrugami?

Dozdanje skušnje so zelo nepovoljne za socialiste. Že večkrat so poskusili ustanoviti socialistične nasebine, v katerih so bili ljudje razdeljeni v zadruge in so živeli brez državne oblasti. Vsi poskusi so se izjalovili, in povsod so zadrugarji iskali pomoči od državne oblasti in so šli narazen služiti vsak za se. — Leta 1893. je umrl imenitni socialist, Viktor Considérant. Ta je leta 1848. odpeljal nasebino ljudi v Ameriko (Texas), da bi tam ustanovljal zadruge delavcev, o kakoršnih sanjajo socialni demokratje. Imel je za nakup posestva in orodja mnogo denarja s seboj. Kmalu po prvem začetku sreča nekega dne škofa misijonarja onih krajev. Pozdravila sta se prijazno in Considérant je škofu razložil, da bo ustanovil svojim ljudem raj na zemlji. Škof ga je mirno poslušal do

konca, a potem mu je rekel: Prijatelj moj, iz tega ne bo nič. Vaša hiša ne bo stala, razpala bo na kose, ker nimate v vaši družbi krščanske ljubezni in požrtvovavnosti, ki bi poedine kose družila v celoto. Ne bo dolgo, ko vas bodo ljudje zapodili. Tedaj ste prijazno povabljeni k meni pod streho.

Considerant je obstal, ali čez malo časa je prišel iskat miru in tolažbe k škofu. Imel je v zadrugi tak pekel, da ni mogel več prestati. Vrnil se je v domovino in ni več sanjal, da se bodo ljudje sami vladali brez oblasti. — Kakor Considerantu zgodilo se je do zdaj še vsem, ki so napravili podobne poskuse.

3. Družine ne bo več. Ta posledica je čisto naravna, kajti kako bodo ljudje preživljali in odgajali otroke, če ne bodo imeli ničesar svojega? Kaj so se torej zmislili naši modri socijalni demokratje? Liberalci so je učili, da zakon ni sakrament, od Jezusa Kristusa postavljen, marveč da je le pogodba, sklenjena pred državnim uradnikom. To pogodbo smeta mož in žena razbiti in zakon razdružiti. Po teh naukih so socijalisti dosledno učili: Zakon je prosta pogodba, katero skleneta možki in ženska, ker se ljubita. Za to pogodbo ni treba nobene priče in

nobenega uradnika. Kedar si on in ona več ne dopadata, gresta narazen in se zopet združita z drugimi, h katerim jih vleče srce. Tak zakon imenujejo socijalni demokratje „prosto ljubezen“.

Vprašanje je, kaj bo z otroki iz take „proste ljubezni“? Starši jih ne bodo mogli rediti in odgojiti, ker ne bodo ničesar imeli in ker se utegnejo ločiti vsak dan. Kam tedaj ž njimi? V skupna sirotišča in odgojevališča. Napravili bi namreč velike zavode za rejo in odgojo otrok. Roditelji bi se kmalu po rojstvu iznebili otroka in bi ga pozneje ne videli več; otroci bi niti svoje matere ne spoznali, očeta ali bratov in sester še manj!

Možje krščanski! „Prosta ljubezen“ socijalnih demokratov, kaj je drugega ko pregrešno znanje in prešestvo? In prešestvo naj bo namesto sv. zakona? Resnično, socijalni demokratje so dosledni! Pravijo, da človek je žival, zato naj tudi živi ko žival. Dà, še slabše ko žival, ker žival vendar nima tako proste „ljubezni“, kakoršno napovedujejo oni človeku; žival s pravo strastjo ljubi svoje mladiče in če jih človek jej ne vzame s silo, redi in odgaja mladiče sama. Če bi ljudje tako živeli, kakor si obetajo ti novo-

dobni nečistneži, bilo bi še petelina in kločo sram take družbe. Zato pa pravim: pred krščanskim ljudstvom bodi dovolj o tem!

4. Moštva in prostosti ne bo več. Pregovor pravi: Uboštvo krati moštvo. Če se pa uresničijo sanje socialnih demokratov, bodo vsi ljudje ubogi, vsi bodo na hrani v občnih obednicah, bolnišnicah in hiralnicah. Nikdo ne bo na svojem, nikdo tudi ne bo več mož!

Prostosti ne bo, ker ne more prosto ravnati, kdor nič nima, odvisen je od drugih.

Prostosti ne bo več v nobeni stvari, ker bo družba človeku predpisavala hrano, delo, počitek, šolo, mišljenje, vero, sploh vse. Človek bo le za kolesce pri velikem stroju, kateremu bo ime zadruga.

Socijalisti nam pač obetajo, da bomo vsi enaki, vsi gospodarji, nobeden hlapec ali delavec, vsi kraljevo ljudstvo. Toda v resnici bodo ljudem odločevala osoda volitve. Kdor zmaga pri volitvah, bode drugim gospodar ne samo v političnih opravilih kakor zdaj, ampak uprav v vseh opravilih. Ljudje bodo popolnoma sužnji svojih poslancev in starejšin; brez njihovega do-

voljenja ne bo nobeden ni jedel ni pil.
Ali ne bo to res neznosna sužnost?

IV. Dejanja.

Kaj so storili do zdaj? Kaj
bodo storili?

Ocenili smo nauke in obljube socijalnih demokratov. Zdaj pa poglejmo še njih dejanja. Kaj so storili do zdaj in kaj imamo od njih pričakovati v prihodnje?

Kaj so storili za delavsko ljudstvo do zdaj?

Pripoznati moramo, da so mu na mnogih krajih priborili več plače. To je pa skoraj vse, kar so dobrega storili. Res je pač tudi, da so delavstvo vzbudili in organizovali v društva in zadruge, ali žalibog ne toliko delavcem samim v korist, ko v prid stranki, katera zahteva od ubogih delavcev vsako leto ne samo veliko krvavo zasluženih novcev, kar naj bi uže bilo, ampak tudi drugih gmotnih in osebnih žrtev.

Slaba dejanja socijalnih demokratov pa so:

1. Vzbudili so v ljudstvu želje in potrebe, katerih poprej ni poznalo. Kažejo vedno s prstom na gospodo, kako se nosi in hrani ter jim zatrjujejo, da bi

tudi oni mogli in smeli tako. Kjer se torej ljudstvo navzame socijalnodemokratskega mišljenja, tam posnemlje liberalno gospodo in je večkrat tako potratno, da mu ne zadostuje nobeno plačilo.

2. Vzeli so ljudstvu vero v Boga in strah božji. Vsled tega je zavladata med socijalnodemokratskimi delavci nevera, brezbožnost, kletvina in sploh vzdivjanost. Človeka je strah, srečavati njih srdite in divje obraze.

3. Vzeli so delavskemu ljudstvu spoštovanje in ljubezen do drugih ljudi, ki niso njih mnenja. Ti proroki prostosti in enakopravnosti so grozni trinogi nasproti vsakemu, ki ni njih misli. Ne pitajo ga drugače ko z grdimi priimki in ako bi se ne bali oblasti, gotovo bi streljali na druge ljudi. Lepa prostost se nam torej piše za prihodnost!

4. Med voditelji in učitelji socijalnih demokratov vlada v naukih prava babilonska zmešnjava, v vodstvu srditi prepiri, v gospodarstvu veliko sleparstvo.

Kratko: Socijalna demokracija kot taka — ne delavstvo sploh — je zgolj bojna politična stranka; v boju za resnične ali izmišljene pravice se hrabro

drži in čudovito množi, toda prave, stanovitne in občne organizacije, ki bi vodila celo življenje narodov nič nima. Socijalni demokratje so silno drzni proti vsaki oblasti, a oblasti same so nezmožni, dobri buditelji pa slabi voditelji, hrabri ustaši pa nesposobni vladarji!

* * *

Taka so dejanja socijalnih demokratov do zdaj, vprašam pa, kaj inamo pričakovati od njih v prihodnje?

1. Z lepa nič dobrega. Z lepa jim ne bo nikdo dal svoje lastnine, ker vsakdo želi svoje ohraniti. Z lepa bi šlo, ako bi se upali socijalni demokratje ljudi prepričati in navdušiti za ubožstvo, za skupno lastnino, za vesoljno bratstvo. Trebalo bi ljudi izpreobrniti in poboljšati, vsakega posebe in vse skupaj. Tega si pa oni ne upajo in tudi ne lotijo.

Če pa ne dobijo zasebne lastnine v skupno last in upravo, ostanejo njihovi nauki prazne sanje! Z lepa ne bo nič! Samo po sebi se ne bo zgodilo to čudo XX. veka.

2. Ali bo šlo z grda in s surovo silo? Dosledno bi morali vsi socijalisti oznanjati upor proti obstoječemu redu. Toda le en oddelek socija-

listov je res tako dosleden in ti so anarhisti. Ti napovedujejo revolucijo in moritev duhovnikov, kraljev, ministrov in sploh vseh ljudi, ki kaj imajo ali ukazujejo. Z ognjem, z dinamitom in mečem hočejo ti novi apostoli vpeljati prostost, enakost in bratstvo. — Pravi čas za to pa ni še prišel, ker imajo gospoda (buržuazija) še preveč moči. Ako bi anarhisti začeli vstajo, pobili bi jih vojaki, katere imenujejo zaničljivo rablje in biriče bogatinov. Vojaki so do zdaj še zvesti postavni oblasti, ker se nabirajo največ iz kmetskega ljudstva, katero je še krščansko in veruje, da je vsaka oblast od Boga. Na tej veri kmetskega ljudstva sloni moč vseh cesarjev in republik. — Anarhistom je treba torej počakati in ljudstvo pripraviti s tem, da mu vzamejo vero v Boga, spoštovanje do gosposke, in da je napolnijo s sovraštvom do vseh ljudi, ki kaj imajo ali ukazujejo. — Včasih pa je vendar dobro, če se napravijo mali poskusi v dejanju, da namreč zavrtno napadejo in umorijo kakega bogatina, kakega ministra ali predsednika ali celo kralja ali cesarja. Vi sami ste brali o tem v časopisih in skoraj vsak drugi mesec se zgodi kaj strašnega.

Socijalni demokratje zatrjujejo, da nimajo z anarhisti nobene zveze. A to ni res. Oni imajo zvezo z anarhisti, in sicer še prav tesno zvezo, ker imajo iste nauke kakor oni. Zato je socijalna demokracija odgovorna za anarhiste. Socijalisti ne bodo sploh mogli vresničiti svojih naukov, ako ne s silo, ker z lepa jim ne bo nikdo prepustil ničesar: ne vere, ne oblasti, ne lastnine. Ako hočejo biti torej iskreni in dosledni, morajo priznati, da njihov namen je: krvava revolucija, v kateri pobijejo duhovnike, vladarje, ministre, uradnike, častnike, posestnike in še neštivilno množico ljudi, katera ostane zvesta duhovnikom, vladarjem in gospodarjem. Dozdani upori in revolucije so le podobe prihodnje velike revolucije. Za angleške in francoske revolucije so si ljudje le puščali kri, v prihodnji socijalni revoluciji jo bodo resnično prelivali.

A konec revolucije, kaj bo? Pokora delavskega ljudstva. Če uporniki propadejo v tej vojski, bode kri zastonj prelita. Ubogo ljudstvo, ki bi se dalo zapeljati, bode nosilo še hujšijarem ko do zdaj. — Če pa uporniki zmagajo in res vse pobijejo, ne bode ljudstvo imelo nobenega sadu. Prebrisani

voditelji, zlasti judovski, bodo dobili v roke oblast in last. Kričali bodo, da ima ljudstvo vso oblast in last, a v resnici pa bodo le voditelji vladali in gospodarili, seveda v imenu „kraljevega“ ljudstva. Kdor se jim ne bo pokoril z lepa, prisilili ga bodo z grda.

Toda tudi ta komedija ne bo dolgo trajala. Brez oblasti ne bo mogla obstati družba. Kaj se bo torej zgodilo? Voditelji bodo vladarji in gospodarji, ljudstvo pa bodo zapodili delat in si služiti kruha v potu svojega obraza. Bolnika obrijejo, pa ga ne ozdravijo.

VIII.

Krščanski socializem ali krščansko pobratimstvo.

Skrb za srečo ubožnega ljudstva je stroga dolžnost za vse, ki imajo kakšno veljavo v družbi po dostojanstvu ali po bogastvu ali po izobraženosti.

Leon XIII.

Napovedan je bil zadnji poučni shod pri županu. Ljudi je prišlo preobilo, ker nihče ni hotel zamuditi še te lepe priložnosti. Župnik se je ljudstva silno veselil. „Še danes nauk“, rekel je učitelju, „potem pa dejanje. Ne smemo pustiti, da bi nam to dobro ljudstvo kvarili in strahovali liberalci ali socijalni demokratje“.

Govor je začel tako-le: Možje slovenski! G. učitelj vam je zadnjič dokazal, da socijalna demokracija ne more pomagati delavskemu ljudstvu. A hvala Bogu, dokler imamo nauk Kristusov, ne potrebujemo novih in neznanih naukov za rešitev bednega človeštva, ki obu-

pava. Kristus je učitelj in prorok, njegov nauk rešitev! Toda Kristus bo naš odrešitelj le tedaj, če bomo mi res njegovi. Kako bomo njegovi? Če bomo izpolnjevali njegove zapovedi in med njimi največjo zapoved bratovske ljubezni. Gospod je rekel: „Ta je moja zapoved, da se ljubite eden drugega. Po tem vas bodo ljudje spoznali, da ste moji učenci, če se boste ljubili med seboj“*). Zapovedano nam je torej, da se moramo ljubiti med seboj, kar se pravi: držati moramo vsi skupaj, tesno se združiti, pomagati si s svetom in dejanjem. Vsi stanovi smo ena družba, vsi smo eno telo Kristusovo. Če se vsi stanovi, ki delamo, v krščanski ljubezni združimo in pobratimo, bode konec krivice, konec izkoriščanja in kapitalizma, vsak človek bo imel človeške pravice in časti, ki mu gredo, pa tudi zaslužke svojega dela in truda. To združenje in pobratimstvo ljudi na trdni podlagi pravice in ljubezni imenujemo z latinsko besedo: s o c i j a l n o s t (po naše bi rekli: družnost ali pobratimstvo) in ker jo je Kristus učil in vnel v srcih človeških, imenujemo jo k r š č a n s k o socijalnost. Nauk pa, kako se ima soci-

*) Iv. XV. 12.

jalnost ali pobratimstvo uresničiti v življenju, imenujemo **socijalizem**, in ker sloni na krščanski nauku, imenujemo ga **krščanski socijalizem**. Ljudi, ki se držijo tega nauka, imenujejo **krščanske socijalce**.

Najslavniši mož, ki je svetu razložil ta nauk, je vladajoči papež **Leo XIII.** Izdal je dne 17. maja 1891 pismo o delavskem vprašanju, 18. januarja 1901 pa o „krščanski demokraciji“. V teh pismih je kratko ali korenito razloženo, kako je treba družbo preosnovati, da pride velika množica delavskih trpinov do kruha in do človeških pravic. Kot pravi socijalec je **Leo XIII.** pozval vse stanovce in sploh vse ljudi na sodelovanje pri tem delu, a posebno naglaga to delo cerkvi (duhovščini), državi (uradnikom), gospodarjem in delavcem. Za papežem so razni učeni in praktični socijalci sestavili kratke preglede naukov in sredstev krščanskega socijalizma. Te preglede imenujemo **socijalne programe**. Tudi na Slovenskem že imamo socijalni program. Moja naloga bo, da vam razložim in pojasnim: **načela krščanskega socijalizma.**

Kaj ima cerkev storiti?

Ko pravim cerkev, mislim zdaj duhovnike in redovnike, katere je Gospod postavil za svoje namestnike v svetišču. Kakor o sebi rekel je tudi o njih: „Vi ste luč sveta, vi ste sol zemlje“. Luč sveta, ker svetijo ljudem z resnico, sol sveta pa, ker srca po božji podobi ustvarjena posvečujejo. Luč sveta, sol zemlje! O kako lepa naloga, kako sveta dolžnost, kako vzvišen poklic! A da bodo mogli ljudje, iz mesa in krvi, tolike dolžnosti izpolnovati, morajo pač najprej za se skrbeti, to je: za svoje razsvitljenje in posvečenje. Dandanes zlasti, ko stojé okolo nas nasprotniki in neprijatelji, je treba duhovnikom posebno paziti, da ne grešijo in se varujejo vsakega madeža, da celó vsake lahkomišelnosti. Časi so resni.

V posvečenem duhovskem srcu pa se rodi gorečnost za zveličanje duš in ljubezen do trpečih bratov siromakov. Nobena druga gorečnost in nobena druga ljubezen ni močna dovolj, da bi krepko in stanovitno iskala srečo zaničevane in pozabljene množice siromakov, nobena druga pravim ko gorečnost in ljubezen zajeta iz Srca Jezuso-

vega plamteča v posvečenem srcu duhovnikovem!

Poleg svetega življenja je treba duhovnikom učenosti o socialnem vprašanju. Duhovniki ne smejo sploh v nobeni učeni stroki zaostajati, toda od kar so ta vprašanja prišla v razgovor pri vseh ljudeh, morajo biti duhovniki o njih posebno dobro poučeni.

Duhovniki iskreno Bogu posvečeni in temeljito poučeni pa smejo in morajo tudi na delo za prenovljenje in preosnovanje človeške družbe. Prvo njih opravilo je posvečenje človeških src. To delo je pa tudi sploh prvo in poglavitno pri preosnovi človeške družbe. Kakor je namreč res, da je le človek človeku vse nesreče in krivice kriv, tako je tudi res, da ne bo na svetu bolje, dokler se človek ne poboljša in reši od prokletstva zmote in hudobije. Ni pa drugega imena pod nebom, ki bi nas rešilo greha in prokletstva ko ime Jezusovo. On je pot, resnica in življenje, on je veliki duhovnik človeškega rodu, ki je na križu nas odrešil in posvetil. Ko je začel učiti, stal je pred obupanim človeštvom kakor mi danes, a katero besedo mu je prvo izpregovoril? „Delajte pokoro!“ Tako morajo tudi duhovniki

stopiti pred obupano in razjarjeno človeštvo in reči: „Delajte pokoro!“ Brez pokore in zatajevanja, brez molitve in posta, brez milosti božje ni rešitve, ni miru, ni sreče našemu rodu. Šole učenih mož in starešinstva modrih reformatorjev so zelo skrbne in veliko si prizadevajo, ali eno je potrebno: posvečenje src, da izgine iz njih hudobni duh krivice in oderuštva.

Kot prijatelji in sinovi ubožnega ljudstva so duhovniki tudi dolžni pomagati pri krščansko-socijalnem delu, kolikor jim je mogoče. Včasih slišiš neumno govoričenje: Duhovniki naj ostanejo v cerkvi. Tako? Kdo jim pa more ali sme prepovedati ljubezen in skrb do ljudstva tudi izven cerkve? Katero ljudstvo bi bilo pa tudi tako nespametno, da bi odbijalo od sebe duhovnike, ako mu hočejo pomagati do boljše sreče? In res, po vsem svetu se trudijo duhovniki za množice delavskega ljudstva in v mnogih deželah stojijo celo v prvi vrsti. Kako pa tudi ne bi, ko vidijo toliko bedo in siromaščino? Vrh tega jim je tudi sv. oče Leo XIII. socijalno delo posebno priporočil.

Na Slovenskem imamo pri vsakem delu potrebo duhovnikov, ker imamo

premalo drugih izobraženih mož. Mi smo narod siromakov, ki imamo primeroma največ socijalnega dela pa najmanj delavcev. Ne bi bil torej prijatelj slovenskega naroda, kdor bi duhovnike odganjal od socijalnega dela.

Duhovniki pa imajo od Jezusa Kristusa tudi take nauke, kateri edino morejo poravnati oni grozni razpor, ki je nastal med gospodo in delavskim ljudstvom, med bogatini in siromaki.

1. Cerkev namreč uči gospodarje in delavce pravičnost. Pogodba med gospodarjem in delavcem mora biti res pravična in ne le po obliki veljavna. Krščanskemu gospodarju mora biti delavec, človek ne suženj. Ravno tako pa mora tudi delavec spoštovati gospodarja in dogovorjeno delo točno in prav izvršiti. Vsaka krivica, katero bi gospodar storil delavcu ali delavec gospodarju, najde pravičnega in ostrega sodnika v nebesih.

2. Cerkev uči ubožno ljudstvo, da je to življenje trpljenje, a da s tem trpljenjem zaslužimo novo srečno življenje v nebesih. Ta nauk je edina tolažba delavskega ljudstva, čigar življenje ni praznik. — Bogatine uči katoliška cerkev,

da bogastvo ni nič, če ga ne porabijo za dobra dela in za zveličanje duše. Komur je Bog dal bogastvo, od njega bo terjal račun o uporabi bogastva. Bog jim je dal bogastvo, da bi podpirali siromake, ne da bi je potratno zapravljali. — Nadalje svari in straši cerkev bogatince, da naj gledajo, kako si zveličajo dušo, ker bogastvo človeka zapelje v slabe misli in želje in tako v večno pogubljenje. Zato je Gospod rekel: bogatim gorjé, ubogim pa blagor. Uboštvo torej še ni sramota in ni nesreča, trdo, žuljevo delo pa je človeku zdravje in čast, sramotna je lenoba in sleparija. —

3. Bogate in uboge, gosposke in delavske, gospodarje in delavce uči zopet cerkev, da so si bratje, udje telesa Kristusovega, vsi dediči nebeškega kraljestva, da se morajo torej ljubiti in si biti pravični do zadnjega vinarja. — Vprašam: Ali ne bi bilo takoj rešeno socialno vprašanje, ako bi vsi ljudje sprejeli te nauke in živeli po njih?

4. Ali cerkev je storila še več. Cerkev je od prvega začetka do zdaj imela posebno skrb za siromake, za bolnike, za sirote in otroke. Zategadelj je povsod in v vseh časih

ustanavljalala ubožcem zavetišča in obednice, bolnikom bolnišnice, sirotam sirotišča, otrokom šole. Kakor dobra mati je cerkev večkrat sama prosila miloščine, da je siromakom nabrala kruha. Kar pa je sama delala, učila je tudi svoje otroke, namreč telesna dela usmiljenja, katera so: nasičevati lačne, napajati žejne, sprejemati popotnike, oblačiti nage, obiskavati bolnike, reševati jetnike, pokopavati mrličje.

Cerkve čaka torej velik del dela pri socialnem vprašanju, ker ima edino prave in primerne nauke, ker ima ljubzen in skrb za siromašno delavsko ljudstvo, ker ima svete in učene duhovnike, prijatelje in očete delavcev trpinov, ker ima molitev in milost velikega duhovnika in zveličarja Jezusa Kristusa.

Eno pa je potrebno katoliški cerkvi: **prostost!** Prostost od sveta, od posvetnih vplivov, prostost od državne in sploh vsake posvetne oblasti. To prostost je katoliški cerkvi priboril Jezus Kristus sam s svojo krvjo, in vendar jej jo kratijo povsod. O da bi ji Bog poslal krepkih in modrih poglavarjev, ki bi te nesrečne vezi raztrgali s Telesa Kristusovega!

Kaj ima država storiti?

Država ima skrbeti za občno blaginjo vseh svojih državljanov in ima z mečem braniti pravico. Očividno ima torej dolžnost, prav posebno skrbeti za množice delavskega ljudstva, ker je ljudstvo za državo najbolj važno, saj ono največ dela in plačuje za državo, a ne ve si pa skoraj nič pomagati, če mu oblasti ne gredo na roko. Zato je državne oblasti ali vlade sveta dolžnost, skrbeti za blaginjo delavskega ljudstva in mu braniti: 1. pravice, 2. svestinje in 3. dohodke.

1. Pravice delavskega ljudstva. Država je dolžna ljudstvu dati politične in državljanske pravice kakor drugim stanovom, v kolikor je ljudstvo zrelo in sposobno, da ali samo ali po drugih izvršuje politične in državljanske pravice. — Med te pravice štejemo zlasti volilno pravico za vse zastope. Zdaj velja človek pri volitvi le toliko, kolikor plača davke na prvo roko, a davkov na drugo roko, — kateri so veliko večji — premalo poštevajo.

Toda volilna pravica tudi ne izvira naravnost iz davka, ampak iz osebe človeške, iz poštenja in sposobnosti za

občno blaginjo. Vsakemu poštenemu človeku gre torej volilna pravica za vse zastope. Naj se ne ugovarja, da ljudstvo, če je še tako pošteno, ni sposobno, da bi prav sodilo politiko. Če prav ne zna soditi političnih spletek, ve pa vendar dobro, kje ga črevelj žuli in kdo mu dobro hoče. Vprašanje praktične politike pa je, kako naj se vpelje občna volilna pravica, da bo res občna, da res pojdejo vsi državljani volit po prepričanju, nepodkupljeni in nestrahovani. Kdor ne bi šel volit brez postavnega razloga, moral bi plačati globo.

Druge državljske pravice so : 1. pravica shodov in posvetovanj o javnih opravilih, 2. pravica do vsake državljanske službe po zmožnosti, 3. pravica do svoje lastnine, 4. pravica do sodnijske pomoči proti vsaki krivici na blagu, životu ali časti. V novodobnih postavah je izrecno zapisano, da so državljani enakopravni in svobodni. Tako je zapisano, pravim, toda v resnici uživajo bogati in gosposki ljudje veliko ugodnosti in pravic, do katerih si ubožno ljudstvo ne ve pomagati. Tudi pri uradih sije večkrat gospodi milost, ljudstvu pa grmi kazen. V tem oziru

imajo zastopniki delavskega ljudstva še veliko dela in boja proti birokratizmu.

Ljudstvo ima pravico zahtevati od države, da pravično in enakomerno porazdeljuje dolžnosti in bremena. Tudi v tem oziru se godi ljudstvu krivica, ker mora skoro samo plačevati, davke kar toliko hujše dé, ker dandanes so davki zelo visoki in rastejo od leta do leta. Toda davčni politiki s tem še niso zadovoljni, marveč nakladajo kmetu in delavcem še razne pristojbine (takse) pri vseh mogočih opravilih. Ti visoki davki izvirajo deloma od tod, ker hočejo vsi pregosposko živeti. Gospodje vpijejo vsi vprek po povišanju plače, a nikdo ne vpraša, kdo bo kmetu in delavcu povišal dohodke.

Posebna pijavka je državni dolg, za kateri mora ljudstvo skladati obresti. Prišlo je pa dandanes v navado, da države, dežele in mesta kaj rada delajo dolgove. To je naravnost pregrešno in krivično nasproti ljudstvu, katero mora nositi dolgove. —

Krivično je tudi — ker je proti občni blaginji — da je država dovolila in da še trpi, da imajo nekateri bogataši preveč zemlje in preveč dohodkov. Po moji misli je očitna

škoda občne blaginje — in torej nedopustno — da ima zaseben človek preogromne svote čistih dohodkov na leto. Država bi vendar le morala vprašati in preiskati, kako si je prislužil tolike dohodke?! —

Veliko breme je novodobna vojska. Ne bom raziskaval, kdo je kriv, da so vse države pomnožile vojsko na suhem in na morju, gotovo je le, da delavsko ljudstvo ni krivo velikih vojsk, ki zdaj prebivajo po velikanskih vojašnicah evropskih držav, a gotovo je res, da ravno nedolžno delavsko ljudstvo največ žrtvuje za vojsko: denar, čas in zdravje. Vojaštvo je pač občna dolžnost in čast, ali v resnici je za delavsko ljudstvo trda dolžnost in težko breme, za druge stanovce je čast in — lep zaslužek. Nemogoče pa je, da bi ljudstvo še dalje prenašalo tolika bremena za vojaštvo. Zdaj nosi ta bremena po sili, ali ravno s tem se širi nezadovoljnost in upornost ljudska proti oblasti. Zato je že res zadnji čas, da vladarji po medsebojnem dogovoru razorožijo velike vojske, kar jim je že večkrat toplo priporočil papež Leo XIII.

2. Svetinja je delavskega ljudstva. Največa svetinja je sv. vera, katera je luč in moč vsakega ljudstva. Državi je dolžnost, braniti ljudstvu to

svetinjo in skrbeti za gmotne stroške, kateri so potrebni za božjo službo. — Ni je več pregrehe ko zatiranje vere od vlade ali sploh od tistih, ki zapovedujejo ljudstvu. Tako zatiranje kliče božje maščevanje oblastnikom na glave. — Država mora tudi braniti, da drugi ne napadajo in ne smešijo sv. vere. Ljudstvo po pravici zahteva, da naj bodo njegove svetinje spoštovane.

Krivica je, če si mora ubogo delavsko ljudstvo samo zidati cerkve in plačavati duhovnika. Ubogo ljudstvo! Ono mora za vse reči plačati z gospodo vred, tudi za take, ki njemu nič ne služijo ampak le gospodi, ko pa gre za cerkev in duhovnika, katerega potrebuje, mora samo skladati po krompirju in fižolu. To je očitna krivica „delilne“ pravice.

Druga svetinja delavskega ljudstva je njegovo poštenje. Država mora braniti to svetinjo in strogo prepovedati vsako očitno pohujšanje. V tem oziru je veliko grešila liberalna gospoda, ki je pred vsem svetom kršila in še celo zasmehovala zapovedi poštenja. S slabim vzgledom, z grdimi spisi, z razuzdanimi veselnicami in nesrečnimi priložnostmi so liberalci kar tekmovali, da bi ljudstvo pri-

pravili ob staro poštenje in sramežljivost, katero je podedovalo od očetov. Žal, da so države držale križem roke, ne da bi krotile pohujšljivce.

Svetinja delavskega ljudstva je tudi njegova narodnost. Država, kateri ljudstvo služi, mora braniti svobodo in enakopravnost narodnosti in pospeševati nje razvoj. Slovenski krščanski pobratimi (socijalci) zahtevamo torej, da bodi slovenščina svobodna in enakopravna drugim jezikom v Avstriji in da bo vlada pospeševala napredek mile nam slovenščine. V tem oziru trpimo Slovenci še veliko zatiranje in preziranje. Zato pa smo slovenski krščanski socijalci zapisali v svoj program tudi borbo za svobodo in enakopravnost slovenske narodnosti. Slovenci hočemo ostati Slovenci, a vlada mora biti z ljudstvom in ne proti njemu!

3. Dohodki delavskega ljudstva. Dohodke je ljudstvu brezsrčni kapital skrajšal, zato je dolžnost vlade, da preseče bogatinom zlate žile. Najprej je treba omejiti in skoraj tudi prepovedati obrestovanje, kar je pravo oderuštvo. S tem bodo delavskemu ljudstvu dohodki pomnoženi za več ko 30 od sto. —

Velika pregreha nad dohodki delavskega ljudstva je bila, da so liberalci izročili zavarovalnice, železnice, vodovode, plinarne in elektrarne bogatinom. Streho, pot, vodo in luč rabi vsak človek in nihče pri tem ne štedi. Take naprave torej vselej nesejo velikanske dobičke. S pametjo bi se morala torej vlada spreti, ako bi te dobičke metala za bogatini, ko je vendar ona sama v dolgovi, ljudstvo pa v siromaščini.

Bila je tudi velika zamuda, da niso vlade o svojem času — ko so mesta začela rasti —, zabranile previsokega podražanja stavbenega sveta (za zidanje hiš) po mestih. To podražanje je očitno oderuštvu, ki je krivo, da delavstvo še strehe nima, a tišči tudi druge stanove.

Treba je deti pod vladno nadzorstvo sleparsko trgovstvo, katero pojed a ljudstvu milijarde vsako leto. S tem narastejo ljudstvu dohodki morda več ko za 20—30 odsto

Državi je nadalje dolžnost nadzirati pogodbe med delavci in gospodarji, ker tudi v delavskih pogodbah izgublja ljudstvo veliko zaslužkov v žepe kapitalističnih (oderuških) gospodarjev. Vsako očitno izkoriščanje bodi podvrženo

isti kazni kakor tatvina ali sleparstvo. Da se ne bo godila krivica ne delavcem ne gospodarjem, naj sodijo o tem posebna razsodišča.

S posebno skrbjo mora gledati vlada na zdravje delavskega ljudstva. Prepovedati mora predolgo delo, delo po noči, delo ob nedeljah in praznikih, delo v nezdravih prostorih, pretežko delo žensko in otroško. Vlada mora nastaviti posebne, od gospodarjev in delavcev neodvisne uradnike, ki bodo strogo pazili, ali se godi vse po pravici in po postavi.

Za bolne in onemogle, za ponesrečene in stare delavce je treba tako poskrbeti kakor za uradnike, da ne bodo ljudje trpeli kakor do zdaj.

Nadalje je dolžnost države, varovati in podpirati male posestnike kmete, ker so ti stržen narodov. Narod, ki nima zdravega in dobro podstavljenega kmečkega stanu, je izgubljen, ker mora telesno propasti.

Ker je pa sploh rešitev delavskega ljudstva mogoča le po združenju veleštevilnih a šibkih moči v zadruga, mora vlada podpirati zadržno organizacijo delavskih stanov.

Vprašal bo kdo: Kako naj vlada izpolni vse te lepe naloge in želje de-

lavskega ljudstva? To ni nemogoče, zlasti tedaj ne, ako se vlade raznih držav dogovorijo med seboj. Dokler pa ne pride do tega dogovora, ne bi mogla vsaka vlada za se izpolniti vsega, n. pr. zatreti kapitalizma, ali vendar si tudi vsaka vlada za se upa veliko storiti, ako hoče. Treba nam je pa pred vsem razsvetljenih uradnikov, ki bodo umeli velike naloge našega časa in ki bodo imeli tudi krepko voljo, potegniti se za pravice zatiranih in pozabljenih stanov, ne glede na to, kaj je gospodi prav ali črez voljo. To pa je toliko bolj nujno, ker se bodo množice, če bodo vlade odkladale to delo, navzele upornega duha in tedaj pride mesto reforme — krvava revolucija, ki podere vse prestole in vlade.

Kaj imajo gospodarji storiti?

1. Gospodar mora imeti delavca za brata ne za sužnja. Ako gospodar izpolni nasproti delavcu zapoved krščanske ljubezni, je vse storil, kar je dolžan in kar sploh more storiti.

Po tej veliki zapovedi stori gospodar delavcu vse, česar bi sebi želel, in česar ne bo sebi želel, tudi delavcu ne bo delal. Skrbel bo torej za čast in poštenje delavca, za njegov pouk in na-

predek; za dobra društva, za izpolnjevanje verskih dolžnosti ob nedeljah in praznikih. — Pazljivo bo gledal na delavce in delavke, da ne bodo zapravljali ali pohajali ali se pohujšljivo obnašali.

Krščanski gospodar bo skrben za zdравje svojih delavcev in njihovih družin. Rad bo dal delavcu potrebnega počitka in ne bo vpregal v pretežki jarem ženskih ali otrok.

Krščanski gospodar bo dal delavcu primerno plačilo, t. j. vsaj toliko, da po svojem stanu lahko prerediti sebe in družino. Nikoli pa ne bo brezsrčno trgati ali pridrževal delavcem zaslužka.

Kaj pa, ako gospodar ne more dati delavcu tolikega plačila ali morda potrebnega počitka? Zgodi se namreč večkrat, da vsled tekmovanja blagu takó pade cena, da gospodar ne more primerno plačati delavca. Tedaj je dolžnost vseh gospodarjev, opozoriti na to okoliščino vlado, da preišče stvar in kolikor je sploh v njeni moči, reši in pospeši domačo obrt.

To so dolžnosti krščanskih gospodarjev v obče. Posebe pa bi bilo želeti:

1. da bi se tudi gospodarji združili v zadruge in društva, a ne proti

delavcem ampak za napredek domače obrti in trgovine in za izboljšanje žalostnega stanja svojih delavcev;

2. da bi osnovali s pomočjo vlade in samoupravnih oblastev društva za zidanje primernih stanovanj za delavce;

3. da bi v dogovoru z vlado in samoupravnimi oblastvi delali na to, da bodi delavska pogodba uradniška, t. j. stalna in nepreklicna kakor pogodba državna z uradnikom, ki je stalno nameščen in ima pravico do pokojnine, ko opeša. Zdaj je ravno to zelo hudo za delavca, da ni gotov svoje službe niti en mesec dni in da za stare dni nima zagotovljene pokojnine.

4. Dokler se to ne zgodi, je pa treba vpeljati vsaj zavarovanje za slučaj nezmožnosti in za starost, kakor so to že vpeljali na Nemškem. Vsak človek, ki pošteno dela, bodi preskrbljen vsaj za silo, če ponesreči, če onemore ali se postara. Naj nihče ne zmaja z rameni, da bo to težko šlo, ker je množica prevelika. Če je bilo to mogoče za bogate, mora biti tudi za uboge, ako se resno hoče. Če je množica velika, bo tudi mnogo zložila in zaslužila za svojo pokojnino, a pozabiti tudi ne

smemo, da čuva nad množico On, ki živi ptice pod nebom. Kaj se bojite, maloverni!

Kaj imajo delavci storiti?

Delavci so nam vsi, ki trdo delajo, bodisi da služijo pri gospodarju, bodisi da sami sebi delajo. Njihova beda vam je dobro znana.

1. Delavci morajo imeti svoje gospodarje za brate, ne za trinoge in izkoriščevalce. Dolžnost delavčeva je torej: da vestno in točno opravi svoje delo, kakor se je dogovoril z gospodarjem, da varuje gospodarja škode na časti, na dobrem imenu, na zdravju in na blagu. Delavec mora imeti srce in roko za gospodarja in mora skrbeti za napredek in uspeh gospodarjeve posesti ali obrti. Brezvestni delavci uničijo gospodarja in sebe, kajti koristi poštenih krščanskih gospodarjev so tudi koristi poštenih delavcev.

Ogibati se morajo takih ljudi, ki vedno le hujskajo proti gospodarjem. Dandanes imajo delavci vse polno gorečih in glasnih prijateljev, kateri so vedno pripravljeni, govoriti in vpiti ter denar pobirati okoli delavcev, ali malo je pravih prijateljev,

ki bi res pomagali delavcu trpinu. Zato pa slovenski delavci, varujte se krivih prorokov in slabih prijateljev. Če vam kdo ponuja pomoči in veste o njem, da ni pošten človek in sam delaven mož, ne verujte mu. Pohajči in zanikarniki nimajo biti vaši prijatelji, ampak le pridni, pošteni krščanski možje.

2. Delavčevo geslo mora biti: varčnost. Res je, da so včasih plače tako pičle, da delavci komaj izhajajo in da hraniti ne morejo prav nič. Toda mnogo njih ima lepe zaslužke, da jim je mogoče prihraniti si lepe svote, ako hočejo biti varčni. Ta opomin velja zlasti mladini, katera tako rada zapravlja, ne da bi za možko dobo prihranila sebi in otrokom doto. Zato pa je dolžnost vseh pravih prijateljev delavskega ljudstva, priporočati mu varčnost in navajati je k tej.

3. Delavci varujte se greha! Greh je največe zlo ne samo za dušo ampak tudi za telo in blago. Greh ima prokletstvo za seboj. Grešnik propade, propalica pa vse zapravi ali vsaj zastavi: moštvo, zdravje in imetje. Zato pa, ljubi moji, ako hočete kaj veljati v človeški družbi, ohranite si čisto in zdravo srce.

4. Delavci bodite složni kakor drugi stanovi. Duhovniki, učitelji, uradniki, odvetniki, častniki, zdravniki so res stanovi, ker so složni in združeni med seboj. Zato se jim dobro godi na zemlji. Delavci pa so kakor razkropljene ovce, eden za drugega ne vedo, eden za drugega ne mara, eden drugemu ne pomaga. Vsak dela le za se, kupuje le za se, prodaja le za se. Ni čuda, da zviti prekupci in sleparski kramarji oberejo delavske ljudi enega po enem. Dokler ne bodo delavci stan, jim ne bo veliko pomagano, tudi če jim gospodarji povišajo plače. Več ko zaslužijo, več jim drugi izpulijo. — V slogi, v družbi je moč delavskih stanov. To misel je treba z vso silo širiti med delavske ljudi, da se vseh prime. Kajli ko se ta misel prime vsega ljudstva, tedaj bo rešeno socialno vprašanje, tedaj bo konec izkoriščanja ali kapitalizma, če ne z lepa pa z grda. Složno in zavedno delavsko ljudstvo je nepremagljiva moč v narodnem gospodarstvu.

Ta složnost bo osnovala razna društva, namreč politična, vzajemno podporna, gospodarska, izobraževalna in dobrodelna društva.

